

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

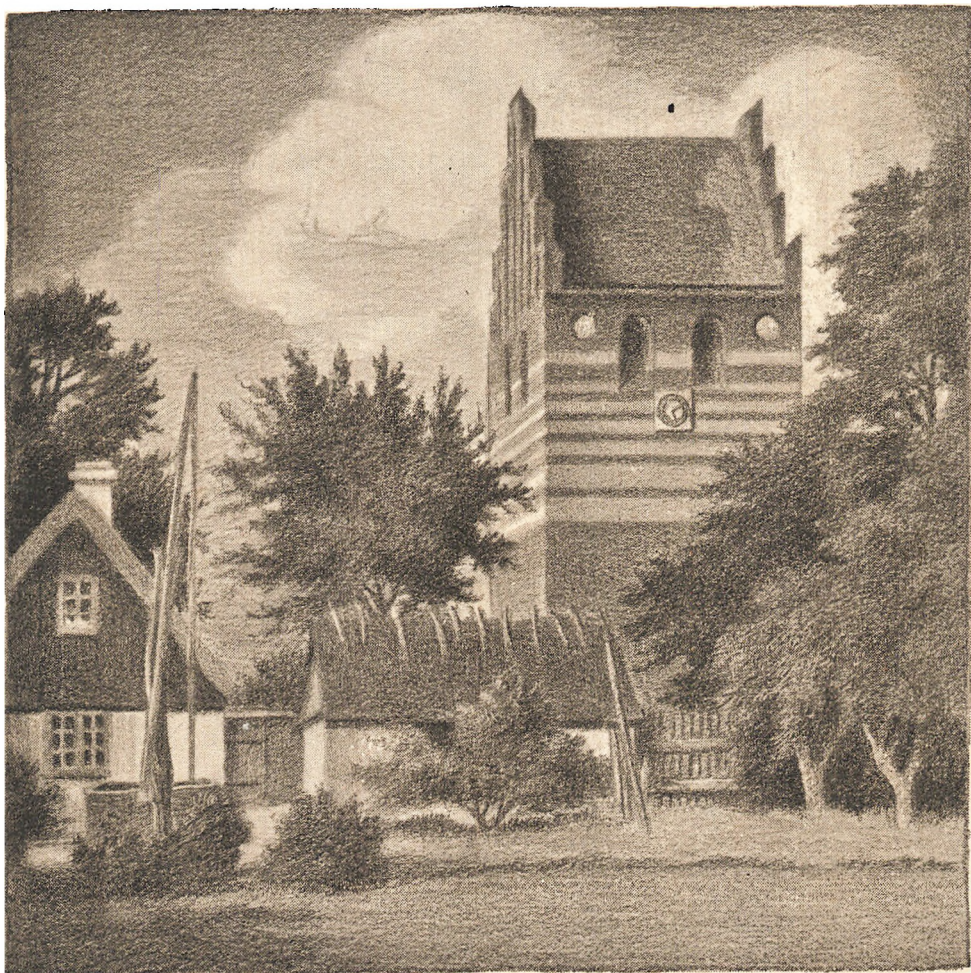
EMIL STEENVINKEL

HJEMLIY OG
TROSLIY

IV

EMIL STEENVINKEL
HJEMLIV
OG TROSLIV

O. L. O^h S E

HJEMLIV OG TROSLIV
IV

Indre Missions Formand,

Provst P. J. Munch,

in memoriam.

HJEMLIV OG TROSLIV

MINDEBLADE
FRA INDRE MISSIONS VAARTID
I DANMARK

IV

SAMLEDE OG REDIGEREDE AF

EMIL STEENVINKEL

SOGNEPRÆST I SØBORG

O. LOHSE / KØBENHAVN 1935

FOR NORGE: LUTHERSTIFTELSENS BOKHANDEL - OSLO

„Et enkelt Hjem bar saa tit et Land,
naar ud det sendte dets Frelsermand,
og mange Tusind af Hjem det var,
som Landet frelst ifra Slaget bar.
Og det, som bærer det gennem Freden,
er Hjemmets Pulsslag i Travlheden.

Trods alt det fine i fremmed Duft
helt rent alene er Hjemmets Luft;
der møder bare det barnesande,
og Synden kyskes ifra din Pande;
til Hjemmet hist staar der aabne Døre;
thi derfra kom det, — og did det føre!“

Bj. Bjørnson.

I N D H O L D

	SIDE
Forord	7
Præstefolkene ADAM og KAREN BÜLOW og lidt om deres Slægt. Af Pastor AXEL E. BÜLOW	9
En Missionsmands Liv i Himmerland. Af Sogne- præst CHR. BARTHOLDY, Ravnkilde, og Indre- missionær TH. RASMUSSEN, Helsingør . . .	62
»Den gamle Missionær fortæller«. Herrens Naade over mange Aar. Erindringer af og om Indre- missionær HANS KRISTENSEN. Ved Sognepræst EMIL STEENVINKEL, Søborg	71
Sognepræst JULIUS WINDFELD og Hustru ANNA, f. THOMSEN. Af Sognepræst VAGN WINDFELD, Brejning	109
»Vaagn op, du, som sover!« Fra Vækkelsen i Melby i Nordsjælland. Af Pastor EMIL WE- STRUP, Lillerød	147

FORORD

„Hjemliv og Trosliv“ er ved at blive et Standardværk indenfor den kristne Memoirelitteratur.“

En saadan Udtalelse i Pressen angaaende det forrige Aar udsendte Bind kan ikke andet end glæde og opmuntre saavel Forlag som Redaktør og spore til fortsat Arbejde.

Anmeldelserne i Pressen har hidtil vist disse Hjemlivs-skildringer og Mindeblade fra Indre Missions Vaartid i Danmark en glædelig Interesse.

Men ogsaa dette, at de ydede Bidrag til dette Bind er indkommet uden særlig Pres i et saadant Omfang, at der ved Udsendelsen af dette Bind allerede ligger rigeligt — og lødigt Stof — til endnu et Bind til næste Aars 13. September (Indre Missions Fødselsdag) — ogsaa deri ser Forlaget og Redaktionen en Opmuntring til Værkets Fortsættelse.

En enkelt Anmelder (Redaktøren af „Folkerøsten“) har udfra disse Mindebøgers Udgivelse draget den Slutning, at Indre Mission var ved at gaa over i Historien (ligesom der drages en Parallel med de af Dr. H. P. G. Barfod udgivne Mindeblade fra grundtvigske Hjem, som skulde vise, at denne Bevægelse ogsaa var gaaet i Frø). Denne Slutning er sikkert forhastet, i hvert Fald hvad Indre Mission angaar.

Endnu staar Bevægelsen i Angrebsstilling mod Dødvande og Vantro saavel indenfor som udenfor Folkekirken.

Bevægelsen har endnu sine trofaste Venner — og sine skarpe Modstandere. Og saalænge det er saadan, at *Skellet*

staar der, saalænge er der Liv i Indre Mission, i baade dets Hjemliv og Trosliv. Indre Mission har stadig hævdet sig som et Arbejde indenfor Folkekirkens Ramme, at vække de sovende og hjælpe de troende til stadig og daglig fuld Overgivelse til Herren.

Bevægelsen har aldrig ønsket at være et Parti eller blot en Episode i vort Lands Vækkelseshistorie — men Indre Mission er Søren Kierkegaards Lærling i det „at ville vække Uro i Retning af Inderlighed.“

Og saa længe Missionssindet lever i de Præster, Missionærer og Lægfolk, som føler sig hjemme der, saa længe kan Bevægelsen ikke standses af Menneskehænder.

Vi ser tilbage og mindes med Tak Herrens Godhed i svundne Dage.

Vi ser fremad med Fortrøstning og Haab til den samme Herres Kraft og „Førelse“. Det er min faste personlige Overbevisning, at Missionsfolket i Danmark — fornyet maaske gennem Oxfordbevægelsen eller ad andre frembrydende Kilder — endnu i en lang Aarrække — selv om nyt Frembrud af Liv skaber nye Former — vil være det varme og stærke Pulsslag i Menighedens og Kirkens Hjemliv og Trosliv.

Soborg Præstegaard. 1 September 1935.

Emil Steenvinkel.

PRÆSTEFOLKENE
ADAM OG KAREN BÜLOW
OG LIDT OM DERES SLÆGT
AF PASTOR AXEL E. BÜLOW

Provst F. A. H. Bülow.
Fra de ældre Aar i Hjortsbøj.

Redaktøren af „Hjemliv og Trosliv“ har bedt mig om en Skildring af mine kære Forældre, Provst og Sognepræst *Adam Bülow* og Hustru *Karen*, f. *Rasmussens* Hjem og Gerning. En saadan Opfordring er det jo ikke let at afslaa.

Far var trods Navnet ingen Tysker, men en god dansk Mand. Slægten *Bülow* er da heller ikke i sin Oprindelse tysk, selv om mange af dens Medlemmer siden er blevet det, hvad den bekendte „Gotha-Kalender“ i rigt Maal bærer Vidnes-

byrd om. Nej — den er en gammel *meklenborgsk* Adelslægt. Stamfaderen var en Ridder *Gottfried von Bülow*, der levede paa Kong Valdemar Sejrs Tid og omtales i gamle Do-

kumenter fra 1229 — altsaa hine stolte Dage, da Danerkongen bød baade over de Ester og Vender, medens Navnet „Tyskland“ endnu næppe kendtes. Nævnte Ridder *Gottfried* tog Slægtsnavn efter Landsbyen *Bülów*, beliggende paa hans Gods i det nordlige Meklenborg. Selv nedstammede han fra gamle vendiske Høvdingeslægter, som i første Halvdel af det 12. Aarhundrede blev „kristnede“ af den mægtige Sachserhøvding *Henrik Løve* — ganske vist ikke uden tapper Modstand. Saa snart Lejlighed gaves, vendte de trods deres Daab tilbage til Hedenskabet. Og længe holdt de fast ved de gamle nedarvede hedenske Skikke. Imidlertid blev der dog efterhaanden oprettet vendiske Bispedømmer i Lübeck, Ratzeburg og Schwerin. Og i det følgende 13. Aarhundrede trængte kristen Sæd og Skik sejrrig igennem i hine Egne. Dette skyldtes væsentlig vor Stamfader Ridder *Gottfried*, som nød stor Anseelse i hele Meklenborg, og som sammen med en anden meklenborgsk Høvding *Johann*, kaldet: „Theologen“, slog ind paa en forsonlig Fremgangsmaade overfor Befolkningen og derved vandt den for den nye Tro. Her synes altsaa virkelig at have været noget i Retning af Mission — til Forskel fra Datidens mest brugte Metode: at „kristne“ ved Sværdet. Og vor Stamfader synes i nogen Maade at have svaret til sit skønne Navn, som paa Dansk betyder: „Guds Fred“.

Nævnte Ridder *Gottfried v. Bülów* betegnes i forskellige Stamtavler som Stamfader for samtlige Bülów'er i flere Lande — ogsaa i Danmark. Hans Hustru hed *Adelheid*. Mange af hans Efterkommere har lige til vore Dage spillet en betydelig Rolle i flere Staters Historie. Her i Landet vil General *Frederik Rudbeck Henrik v. Bülów*, Sejrherr i Fredericiaslaget 6. Juli 1849, blive mindet til sene Slægter. Han var højt elsket af sine Soldater. Som Sognepræst i Holstebro lærte jeg en af disse glørværdige Veteraner fra Trearskrigen at kende. Hans gamle Øjne straaled, da han fortalte mig om

hin berømmelige Kamp. Generalens opflammende Ord til Stormtropperne gengav han saaledes: „Saa saa' Byløv te vos: Naa, Folkens, no ska' vi ha' æ Tysker fløtt'!“ Jo — de blev grundigt flyttede.

Her bringer jeg min Fars *Stamtavle*. Der er 17 Led:

1. Ridder i Meklenborg *Gottfried v. Bülow* † 1255.
2. Hans Søn: Ridder i Meklenborg *Johann v. Bülow* † 1270.
3. Hans Søn: Ridder *Johann v. Bülow* til Wedensdorff † 1314.
4. Hans Søn: Ridder og Raadsherre *Johan v. Bülow* til Wedensdorff † 1333.
5. Hans Søn: Væbner og Raadsherre *Johann Heinrich v. Bülow* til Wedensdorff † 1338.
6. Hans Søn: Ridder *Johann v. Bülow* til Wedensdorff † 1405.
7. Hans Søn: Raadsherre *Hans v. Bülow* til Wefelsfelde og Jessenitz † 1458.
8. Hans Søn: Amtmand i Stowe *Hartvig v. Bülow* † 1452.
9. Hans Søn: Ridder og Raadsherre *Mathias v. Bülow* til Prokrentz, Haldorff og Kladdrun † 1488.
10. Hans Søn: Raadsherre og Landraad *Hartvig v. Bülow* til Wedensdorff, Prokrentz m. m. † 1562.
11. Hans Søn: Geheimraad, Hofmarchal og Amtmand *Adam v. Bülow* til Wedensdorff, Wehlsböcken og Wefelsfelde † 1598.
12. Hans (yngste) Søn: Amtmand, Geheimraad *Barthold v. Bülow* til Lützow i Meklenborg, blev i Aarene 1628—29 sendt som Gesandt til Danmark og Sverige.
13. Hans Søn: Geheimraad, Kammerpræsident, Hofmarchal, Amtmand og Landraad *Adam Henning v. Bülow* til Glason, Granzon og Breston † 1692. (Af hans Sønner blev den ældste, Carl August v. Bülow luthersk Præst i Rostock —

den første Præst i Fars Slægtlinie. Siden kom der adskillige).

14. Den yngste af Sønnerne: *Frederik v. Bülow*, som drog til Danmark, blev dansk Major og døde i Herlufmagle ved Næstved i 1720 kun 44 Aar gl. I sit 17. Aar gik han i dansk Krigstjeneste, blev ansat ved Fodgarden og var med ved Ratzeburgs Belejring (under Chr. V). 1717 blev han Major. I sit Ægteskab havde han 11 Børn, af hvilke de 5 døde som smaa. Ved hans og Hustrus tidlige Død efterlodes 2 Sønner og 4 Døtre, som dog alle fik en god Opdragelse hos forskellige Slægtinge.

Under Sakristiet i *Borre Kirke* paa Møen ligger denne Major v. Bülow begravet tilligemed andre af Familien. Begravelsen blev i 1880 underkastet en sagkyndig Undersøgelse. Der forefandtes da 17 Kister (6 Voksne og 11 Børn). Det var almindelige Kister med Jernbeslag. Ligene laa i disse *med foldede Hænder* og var nedlagte i Humle og Malurt. Efter Undersøgelsen blev hele Rummet, hvori Kisterne fremdeles staar, fyldt med Jord. Begravelsen er altsaa fra den Dag lukket.

15. Den yngste af foran nævnte tvende forældreløse Sønner: Generalmajor *Carl Ulrich v. Bülow* blev født 16. Juni 1710 paa Møen og døde 18. December 1773 i Næstved. Han var min Fars Oldefar, gift med Caroline Sophie v. Haxthausen fra Dallund ved Odense. Sin Løbebane begyndte han som Page hos Kong Frederik IV, men avancerede hurtigt gennem alle reglementerede Grader til højtstaaende Officer. Fra 1759 var han *Kommandant paa Bornholm*, en vanskelig og ansvarsfuld Post, som han varetog med megen Dygtighed gennem mange Aar. I den første Tid var Befolkningen ham venligsindet. Men senere, da Regeringen forlangte, at man skulde udrede Ekstraskatter til Anskaffelse af Kanoner og Ammunition til Øens Batterier — man frygtede et Angreb af russiske

og svenske Krigsskibe — og da Militæret blev beordret til at hjælpe Bornholms Amtmand med at inddrive disse Skatter, blev Stemningen meget ophidset. Flere Hundrede vrede Mænd, for største Delen til Hest, troppede op foran Amtmands- og Kommandørboligen, idet de udstødte Trusler mod Kongen og Regeringen og de høje Embedsmænd. Det lykkedes dog omsider Majoren at berolige Folkeskaren, idet han forklarede den, at, om end Skatterne var slemme, saa vilde det dog blive endnu langt dyrere, hvis fremmede Krigsmænd brandskattede Øen.

Med stor Flid blev der nu arbejdet paa at sætte Forsvarsværkerne i god Stand. Og da man paa de fjendtlige Krigsskibe blev klar over, at det vilde koste ikke saa lidt Blod at tage Øen, satte man Kursen hjemad. Bornholmerne maatte saaledes erkende, at den brave Kommandant var deres Velgører. Men — bistre havde de været. De var jo ikke Klippefolk for ingenting.

I 1772 begærede min Tip-Oldefar sin Afsked for at flytte til Næstved. Afskeden blev aller naadigst bevilget af kgl. Majestæt, og Kommandanten med Familie og Bohave blev Aaret efter indskibet i en lille Jagt, der skulde føre dem til Sjælland. Det var i November Maaned — Efteraarsstormenes Tid. En forfærdelig Tur blev det. Østersøen er ikke til at spøge med i uroligt Vejr. Det skrøbelige lille Fartøj omtumledes af de rasende Bølger, og de Rejsende led alle Søsygens Kvaler i Dage og Nætter uden at have en eneste af de Bekvemmeligheder, som Nutidens store Passagerdampere i saa rigt Maal frembyder. Men — de kom da omsider levende i Land.

Afskeden med Klippeøen havde iøvrigt formet sig meget smukt: Befolkningen var i stort Tal mødt op ved Skibsbroen for at bringe deres gamle Kommandant en sidste Hilsen. Og Øens Kanoner sendte ham og hans Skude et dundrende Farvel.

Opholdet i Næstved blev ikke af lang Varighed. Allerede en Maanedstid efter Ankomsten døde Generalmajoren — d. 18. December 1773 — og blev begravet i Næstved med militære Æresbevisninger. Han efterlod sig to Sønner. Den ældste *Christian Frederik* døde barnløs.

16. Den yngste, Generalmajor *Ulrik Adam Otto v. Bülow* (min Oldefar) blev født 14. Marts 1744 paa Møen, hvor hans Far da var Kaptajn i Fodfolket. Som ungt Menneske var han, da Faderen imidlertid var blevet Kommandant paa Bornholm, denne en god Støtte i det omfattende Kontorarbejde. Hans Hu stod dog ikke til Pennen men til Sværdet. Han fik det Vidnesbyrd, at „han brændte af Lyst til at komme ind i den militære Stand“. I Maj 1763 blev han da ogsaa *Fændrik* ved det „Bornholmske Regiment“ — i September 1766 *Secondløjtnant* ved det „Falsterske Regiment“ og avancerede efterhaanden til Generalmajor. Han var to Gange gift. Hans første Hustru Catharina Hedevig Sophia v. Rumohr, Datter af en Landraad i Angel, døde i 1784. Hans anden Hustru, *Edel Margrethe de Folsach*, Datter af Etatsraad Christian de Folsach til Gjessinggaard ved Randers, overlevede ham. Efter i mange Aar at have gjort Tjeneste ved Garnisonen i Aalborg tog han i 1808 sin Afsked og købte til Aldershvile en større Gaard: „Vamdruphovgaard“*) Syd for Kolding, hvor han døde 2. Maj 1811.

Oldefar var en dybt alvorlig Kristen og havde tillige foruden sine militære ogsaa historiske Interesser. Han har efterladt sig et stort Haandskrift, der dels er en udførlig Slægtsbog over hans Forfædre, dels Dagbog fra hans eget Liv — et overordentlig interessant Værk, som meget nødig maatte gaa til Grunde. Hvad jeg her har kunnet meddele om de ældre Led af Slægten Bülow, er for største Delen hentet derfra. Fra

---

*) Prisen var 12,000 Rigsdaler. Det faar man den næppe for i vore Dage.

først til sidst er det nydeligt skrevet med gammeldags pyntelige spidse gotiske Bogstaver, saa fine, at der skal gode Øjne til at læse dem. Ufatteligt, at der kunde skrives saa fin en Stil med Gaasefjer! Sproget er snart Tysk, snart Dansk, som Skik var blandt dannede Danske i hine Tider, da „Holger Danske“s Aand endnu næppe var vaagnet, og betydelige tysktalende Befolkningsdele hørte under Danerkongen. Skriftet er gennemvævet med bibelske Betragtninger. Især synes Davids Salmer at have hørt til min Oldefars kæreste daglige Læsning. Et enkelt Uddrag skal her anføres:

Paa sin 44 Aars Fødselsdag d. 14. Marts 1788 skrev han paa smukt Dansk: „Ak, min Gud, vær mig naadig for Jesu Skyld! Tag aldrig Din Helligaand fra mig. Bevar mig og mit ganske Hus. Jeg overgiver mig til Dig med Legeme og Sjæl. Mine Dage har Du talt, og Du alene ved, naar mit Timeglas er udrundet. Men, søde Jesus, giv, naar jeg skal dø, at jeg da dør i Troen paa Dig! Før Du mig selv ved Haanden og giv, at Døden, der lukker mig Døren for denne forgængelige Verden, maa aabne mig Døren til en fuldkommen Salighed, hvor jeg skal takke og prise Dig for al Din usigelige Kærlighed! Min Sjæl, lov Herren, og alt, hvad i mig er, love hans hellige Navn! Amen.“

Min Oldefar havde i sit andet Ægteskab 4 Døtre og 2 Sønner. En af Døtrene, Sofie Louise, blev gift med en Toldinspektør Diderichsen. En Søn i dette Ægteskab var *Alexander Diderichsen*, Fars Fætter og gode Ven, i mange Aar Præst i Tved paa Mols (Fars Provsti), en rigtig Missionspræst, glad og djærv. Han fik en ligesindet Hustru, en statelig høj Proprietærdatter fra Sognet, en brilliant Kone i dette Præstehjem, der spredte Lys videnom. De var altid godt kørende med fiks Jagtvogn og store Militærheste, som kunde trave Kaløvig rundt, saa det susede. Det tog sig ud, naar Onkel Alexander

med høj Cylinder og hans Johanna rullede for Døren i Hjortshøj Præstegaard.

Oldefars yngste Søn (min Bedstefar) var

17. Søkrigskommissær og Mønsterskriver *Wilhelm Frederik v. Bülow*, født 24. Maj 1800 i Aalborg og død 30. Oktober 1863 i Odense.

En gudfrygtig og dygtig Mand har han været. I sit Ægteskab med *Christiane Cathrine Frandsen*, Datter af Proprietær Frandsen paa Herløvgaard ved Fredensborg, havde han 3 Døtre og 6 Sønner. Den yngste af Døtrene, Christiane, blev *Provst P. E. Blumes* første Hustru (i Bording). Alle 6 Sønner blev holdt til Bogen — godt klarer paa Bedstefars beskedne Gage. Min Far var den ældste. Han og to Brødre blev Præster: *Harald* (død i Todbjerg) og *Vilhelm* (sidst i Tersløse). De sluttede sig alle tre helt og fuldt til den indre Missions Arbejde, da dette kom frem.

18. Min elskede Far, Provst og Sognepræst *Frands Adam Hans Bülow* blev født i Svendborg, hvor Forældrene den Gang boede, den 3. November 1826, og han døde i Aarhus den 5. Novbr. 1893. Om Fars Indtræden i denne Verden har Bedstefar skrevet i den før omtalte Slægtsbog: „Den 3. November 1826 Kl. 5½ Morgen skænkede min Kone mig en velskabt Dreng, som blev kaldet *Frands Adam Hans*, det første Navn efter General Bülow, det andet efter salig Fader og det tredie efter min Svigerfader salig Frandsen. Den 21. Februar 1827 blev han døbt i Kirken (vistnok Frue Kirke). Min Kone holdt ham selv over Daaben.“

Efter Bedstefars Forflyttelse til Odense blev Far sat i Latinskolen dér. Han har fortalt mig, at han som ganske ungt Menneske, da han gik i en af de øverste Klasser i Skolen, oplevede et aandeligt Gennembrud med dyb Syndserkendelse, hvorved han kom til en levende Tro paa sin Frelser som den, der har baaret al Verdens Synd, ogsaa hans. Det skete i den

smukke lille Skov „*Fruens Bøge*“ ved Odense, hvor han en Dag vandrede urolig om.

Det store Spørgsmaal: „Hvor kommer du hen, naar du dør?“ var begyndt at trænge sig ind paa ham. Saa kastede han sig paa Knæ i en stille Krog af Skoven og raabte til Gud om Lys og Naade. Og han fik, hvad han bad om. Han regnede sin Omvendelse fra den Dag.

Efter at jeg har trukket mig tilbage fra min Gerning som Sognepræst, bor jeg nu selv nær op ad *Fruens Bøge* Skov og færdes jævnligt dør. Ak, hvor ofte har jeg ikke ønsket, at jeg kendte den Plet i Skoven, hvor Far udkæmpede sin Jakobskamp! Saa skulde den være mig hellig. Det var godt, at den unge Adam saa tidligt fik Lys over Kristi Kors. Det gav ham det faste Stade ved Korsets Fod. Al Rationalisme, som Tiden den Gang var fuld af, prellede sidenhen af paa ham. Han havde for stedse valgt at stride under „Kristi blodbestænkte Fane.“

Som Student maatte Far klare sig selv. Det var derfor nødvendigt for ham at anvende en betydelig Del af sin Tid til Informationer. Men han forsømte dog ingenlunde Studierne, som interesserede ham meget. Og, hvad han lærte, har hængt godt ved. Endnu som ældre Præst brugte han hyppigt sit græske Ny Testamente og læste næsten lige saa flydende i det som i den danske Oversættelse. Men i det lystige Studenterliv deltog han ikke. Derimod dyrkede han Musikken med stor Iver. Han havde lejet et Klaver, som han spillede paa, naar han var træt af Læsningen. Mangen sen Aftentime glædede Tonerne hans Sjæl. For at opflamme mig til Ihærdighed har han fortalt mig, hvorledes han trænede sine Fingre til uden Snublen at foretage lange Hurtigløb hen over Tangenterne efter Nodernes Anvisning. Mærkeligt nok, at Værten ikke sagde ham op! Men dels sov Folk den Gang meget bedre end nu, og dels formaaede den musikalske Student at spille sit Klaver

saa fint, at det baade oplivede ham selv og dyssede Naboerne i Pilestræde, hvor han boede paa en Kvist, i en blidelig Søvn.

Venskaber fra Studentertiden havde Far ikke mange af. Jeg traf en Gang en ældre Præst af hans Aargang, som kunde huske ham fra Regensen. Han sagde til mig: „Deres Far gik altid meget hurtigt og talte med ingen.“ I de københavnske Kirker har han næppe hentet synderlig Sjæleføde, hvad jeg heller aldrig har hørt ham tale om. Rationalismen var jo endnu langtfra overvundet. Ganske vist var *Grundtvig* begyndt i Vartov, men hans Forkyndelse tiltalte ikke Far. Menighedsliv og Samfundsliv, som vi nu kender det, var der ikke noget af i Hovedstaden. Ovre i Jylland stred de stærke Jyder og de gudelige Forsamlinger for Livet, medens Københavnerne morede sig. Lige mod Slutningen af Fars Studentertid kom *Blædel* frem som Hospitalspræst. Han gav senere Stødet til, at Indre Mission fik fat i Hovedstaden. Men — da var Far allerede Præst i Provinsen.

Efter 5 Aars Studentertid havde Far saa grundige theologiske Kundskaber, at han kunde tage sin Embedseksamen med *Laudabilis* i alle Fag, altsaa en meget fin Karakter. Mange har rystet og bævet, naar de skulde til Eksamen. Men han havde det lige omvendt. Jeg har flere Gange hørt min flittige Far tale om, hvilken Nydelse det havde været for ham at sidde ved „det grønne Bord“ og føre videnskabelige Samtaler med de højtannede Professorer, blandt hvilke *Martensen* især havde haft Betydning for ham.

Slutningen af Fars Studentertid faldt i de bevægede Aar omkring 1848, da Folkefriheden brød igennem, og det slesvigholstenske Oprør rystede hele Landet i dets Grundvold, indtil „den tapre Landsoldat“ endelig bragte Danskheden Sejr. Da viste det sig ret, at der var Krummer i det danske Folk. I Fars bedste Manddomsaar, da hans Kræfter endnu syntes uopslidelige, har jeg oftere hørt ham sige med en ikke liden Stolt-

hed: „Ja, du — jeg er fra 48!“ Som andre varmhjertede Studenter rejste han over til Krigsskuepladsen for at melde sig som frivillig hos General Bülow, men fik den Besked, at han hellere maatte skynde sig tilbage til København og tage sin Eksamen. Formodentlig har Generalen ikke fundet den skindmagre Student videre martialsk. Far havde heller ikke nogen Soldateruddannelse, var kasseret paa Sessionen, vistnok fordi han maatte gaa med Brillen.

Det var den 31. Oktober (Reformationens Festdag) 1848, at Far blev Kandidat.

Glæden over den vel overstaaede Eksamen blandedes dog snart efter med Bekymring for hans Mors Helbred. Hun døde kort før Jul samme Aar, men naaede dog altsaa at opleve den Glæde at se sin ældste Søn som theologisk Kandidat, selv om hun ikke opnaaede at se ham som indviet Præst med Kjole og Krave.

En af de sidste Dage i det bevægede Aar 1848 — det var den 27. December — har Far haft Lejlighed til at sysle med den tidligere omtalte Slægtsbog fra Oldefars Tid og har da, dybt bevæget af Sorgen over hans Mors Død og under Indtrykket af den vemodsfyldte Jul, de just havde fejret i Hjemmet, skrevet et gribende Stykke paa Manuskriptets sidste hvide Blad. Jeg anfører det her. Det vidner om, hvilken from og kærlig Søn han har været:

„Den treenige Gud, hvis Domme er usporlige, og hvis Veje er uransagelige, har givet mig *Frands Adam Hans Bülow* at tegne de sidste Ord i denne min Slægts Historie-Bog. Den er begyndt i Dig, Herre. Den være da ogsaa sluttet i Dig, og Du lade deres Navne, som her er skrevne, blive fundne i den Livets Bog, som Lammet foran Din Trone skal oplukke paa den store Dommens Dag! Du, o Gud, har været naadig mod min Slægt, saa at vi maa saare meget prise Dig. Ja selv i denne dybe Sorg, min Haand nu skal nedskrive som et Kær-

lighedens Vidnesbyrd, vil jeg dog af mit Hjerte sige Dig Tak for alle Ting. Du gav min kære Fader, *Wilhelm Frederik Bülow*, en elsket Hustru *Christiane Frandsen*, med Englehjerte og Englesind, blid og sagtomdig i alt, hvad Du sendte hende. For Dig stred mine kære Forældre, for Dig kæmpede de, for Dit Ansigt delte de Sorg og Glæde. Du lyste for dem — Frelser Christus — og velsignede deres Ægteskab med mange himmelske Glæder. Du lærte dem, medens de vandrede sammen, hvilken Fylde af Kærlighed der bor i et Ægteskab, hvor Du er erkendt for al Velsignelses Kilde. For Dit Aasyn vandrede de sammen i 24 Aar.

Sé, da kaldte Du — den 19. December 1848 Kl. 12¼ Middag — efter 8 Dages Sygeleje min elskede Moder til Dit Rige at skue Din Herlighed og dele Din Salighed. Du gjorde hendes Bortgang blid og rolig. Hendes Farvel til mig var et bristende Hjertes Tak. O, Herre! Lad hendes Sind og Billede altid bo i min Sjæl ved Siden af Dit Billede. Lad det føre mig til altid større Lighed med Dig, hvem hun selv saa inderlig elskede. Giv min Fader altid det Haab og den Trøst, Du skænkede ham paa min Moders Begravelsesdag (d. 23. Dec.), og ophold Du ham i Dig, at han maa længe dele sin Kærlighed med mine Søkende og mig.

Du Hellig-Aand, for hvem min Moder har levet i 46 Aar hernede, Du høre nu hendes Bønner for Dit Aasyn, og føre os alle saaledes, at vi en Gang med vor Moder maa sige Dig Tak — Ansigt til Ansigt; thi Dig, o Gud, være Æren i al Evighed! Amen.“

Snart efter blev Far Huslærer paa en større Gaard, *Christianslund* ved Bogense. Blandt de Familier, han lærte at kende paa denne Egn, var der en brav Mølleeejer *Hans Rasmussen* og Hustru *Elisabeth Krag*. I en Aarrække havde de ejet Gillebro Mølle i Fjelsted Sogn, men havde senere bortbyttet den med en Vandmølle ved Bogense. Den unge Huslærer maa have

haft et godt Øje til Møllerens eneste Datter den 20-aarige *Karen*, thi da Familien efter nogen Tids Forløb flyttede til Skrillingegaarden ved Middelfart, blev Længselen efter hende saa stærk, at han laante en af Hestene paa Christianslund, og d. 22. April 1851 red han den lange Vej til Skrillinge for at fri. Hans tilkommende Brud, som skal have været en ualmindelig sød og smuk ung Pige, var meget undseelig. I det kritiske Øjeblik stod hun op mod Bilæggerovnen med nedslagne Øjne. Men hun sagde da: *Ja*, og ingen af Parterne kom siden til at fortryde Trolovelsen. Far var jo da ogsaa et ganske godt Parti, selv om det nok kunde trække noget ud, inden han kunde vente at faa Sognekalde. Og Mor var en renhertet, gudfrygtig og flink ung Kvinde. Paa mødrene Side var hun beslægtet med den ansete Præsteslægt *Krag*, der gennem mange Aar var knyttet til Gelsted og Dreslette Sognekalde. Gelsted Præstegaard kaldtes i lange Tider: „Kragereden“. Fader, Søn og Sønesøn var Sognepræster dør fra 1764 til 1864. Disse tre Præster *Krags Støv* hviler i en stor Familiebegravelse ved Indgangen til Gelsted Kirke. Den højt begavede, nidkære Præst *Peter Krag* ved St. Jakobskirken i København og siden Sognepræst i Søborg-Gilleleje var Mors Fætter.

Fra 1852—59, altsaa i hele 7 Aar, var Far personel Kapellan i *Assens*.

„En Kapellan kan gammel blive og holde sig ved Haab i Live“, hed det i hine Tider, hvor det gik langsomt med Avancement. Lønnen var meget beskedent, saa der forløb 6½ Aar efter Forlovelsen, inden Far turde gifte sig — den 29. Oktober 1857. Vielsen foregik i Ødis i det Slesvigske, hvorhen Mors Forældre var flyttede. Sognepræsten talte over Ordene: „Saa bliver da Troen, „Habet“ og Kærligheden.“ Som den Halvtysker, han var, kunde han ikke sige „*Haabet*“.

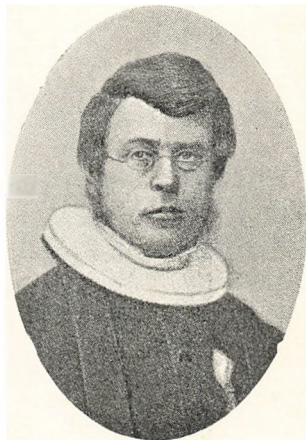
De unge Præstefolk fik hurtigt gode Venner baade i *Assens* By og Landsognet *Kærum*, som den Gang hørte sammen

med Assens. Et smukt gammeldags Stueur med Paaskrift: „Fra Venner i Kærum“ fredede Far om til det sidste.

Familierne *Blædel*, *Plum* og *Hornemann* knyttede mine Forældre i disse Aar Venskabsbaand med, som holdt Livet igennem. Jeg mindes flere elskelige Mennesker af disse fint dannede Slægter, som gentagne Gange har gæstet vort Hjem i Hjortshøj, altsaa efter mange Aars Forløb, og da var det, som om Far og Mor blev unge igen. Da opfriskede de Minder. Ogsaa muntre Minder: Jeg har ved saadanne Lejligheder hørt Far fortælle et Par Træk, der morede baade ham selv og Gæsterne meget. Det ene var fra et Middagsselskab hos en af Spidsborgerne i Assens. Den gamle Sognepræst, der var lige saa glemsom, som han var lærd, var tilligemed sin Frue — Charlotte hed hun — blandt de særligt indbundne. Da Suppen blev serveret, hørte man pludselig Hans Velærværdighed tilraabe sin lidt tunghøre Hustru, som sad paa den modsatte Side af Bordet: „Men, Charlotte da, hvor er den Suppe dog tynd!“ Han glemte, at han ikke var hjemme. (Og selv dør — hvor turde han!) Baade Fru Charlotte og Værtinden rødmede dybt. De andre trak paa Smilebaandet.

Den anden assenske Historie handlede om en vistnok ikke videre kunstnerisk Teaterdirektør, som med sin Skuespillertrup gæstede Assens og gav Forestilling i Stadens spartanske Teater. Far var ikke selv med blandt Tilskuerne, men refererede, hvad han fra nogle af disse fik at høre om Opvisningens tragiske Forløb: Det gik ikke videre godt for Skuespillerne, Folk kedede sig og peb de agerende ud. Da traadte den halvtyske Direktør selv frem paa Scenen og sagde helt sørgmodig paa sit gebrokne Dansk: „Det hatte jeg doch ikke ventet af det asenske Publikum!“ Men — da brød der en Storm af Raseri løs i hele Teatret, de arme Skuespillere maatte hurtigst muligt forlade Byen. Ja — saa galt kan det gaa, naar man glemmer et lille „s“.

Blandt Fars Tilhørere i Assens store, prægtige Kirke sad en Søndag den bekendte Pastor *Blædel* fra Garnisonskirken i København. Han var paa Besøg hos sine fynske Slægtninge. Med Interesse og Glæde hørte han den unge Præst prædike. Han kunde jo mærke, at der var baade Tro og Vilje. Men han manglede det frigjorte, det umiddelbare, og forstod straks, at Kapellanen var for bundet af sin skrevne Prædiken. Da de to Præster siden hen kom til at tale sammen, gav Pastor Blædel Far det Raad, at han helt skulde ophøre med at skrive sine Prædikener. Han skulde naturligvis lige som tidligere gennemtænke Teksten grundigt og bede Gud om Lys over den, men saa skulde han forøvrigt alene stole paa Guds Aand og sin Hukommelse. Desværre fulgte Far Raadet. Derfor har vi ikke en eneste Prædikenopskrift efter ham. Og af trykte Arbejder har han kun efter-

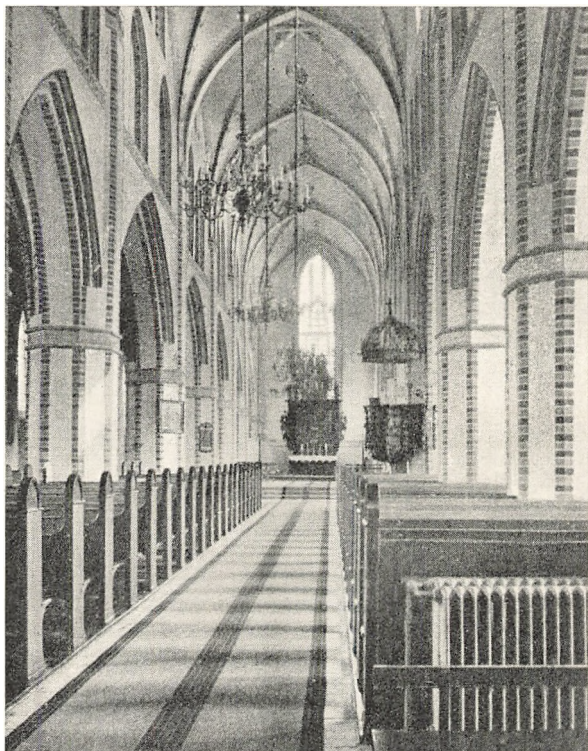
N. G. Blædel.

ladt sig enkelte Prædikener i Indre Missions Tidende samt en kortfattet Opskrift til Bibellæsninger over Johs. Aabenbaring (udgivet af Provst Blume efter Fars Død). Det er det hele.

Jeg tror nu heller ikke, at det blev til Gavn for Fars Forkyndelse, at han helt holdt op med sin skriftlige Forberedelse. Ganske vist var han godt hjemme i sin Bibel, havde let ved at samle og forme sine Tanker og havde Ordet i sin Magt. Han vidste ogsaa, hvad han vilde Mennesker. Men — selv den dygtigste Præst kan som Regel *ikke* undvære det nyttige Tankearbejde at *skrive* sin Prædiken og saaledes nøde sig selv til at fordybe sig i Teksten og ordne det, som man under alvorlig Bøn har faaet lagt paa Sinde at føre frem,

samt bortskære alt det af sin Tankes Frembringelse, som ved kritisk Gennemlæsning maa erkendes kun at være „Hø og Straa“.

Mine Forældre boede i deres Assens-Tid til Leje hos en

Assens Kirke indvendig.

Sagfører *Gormsen* paa Torvet. Han skal have været en god og alvorlig Mand. Far arvede efter ham en smuk Spadsere-stok, i hvis Sølvhaandtag læstes Bogstaverne A. G. Desværre ved jeg kun saare lidt om Fars Præstegerning i Assens. Der var maaske heller ikke ret meget at sige derom ud over det,

at der i den store, skønne Kirke samlede en ret stor Skare om hans Forkyndelse. Han gjorde ogsaa mange Besøg hos syge og fattige.

Jeg mindes, at han har omtalt med Forfærdelse, hvorledes han en Dag kom ind i et Hjem, hvor de led af Blodgang. Dèr skal have været en frygtelig Redelighed. Et andet Sted kom han ind til en fattig Familie, som havde faaet Børneflokket forøget. Da det var smaat med Sengeplads, og Vugge ikke fandtes, havde Konen trukket en Dragkisteskuffe ud og lagt den Lille deri — ganske praktisk.

Far drev ogsaa paa med Bibellæsninger baade i Købstaden og Landsognet, men om nogen egentlig Vækkelse har jeg aldrig hørt mine Forældre fortælle fra disse Aar. Det kom nok først senere. Og nu — lever der ikke mere et eneste Menneske i den vakre By ved det lille Bælt, som kunde lade Minderne fra min kære unge Fars Kapellantid tale. Ak, vore Navne glemmes som Sne, der faldt i Fjor!

De unge Præstefolk trængte sikkert til den Velsignelse, som det er: at komme til at staa midt i et stort og kraftigt Samfund af troende Menesker. Far havde da ogsaa i længere Tid bedt om, at dette maatte ske.

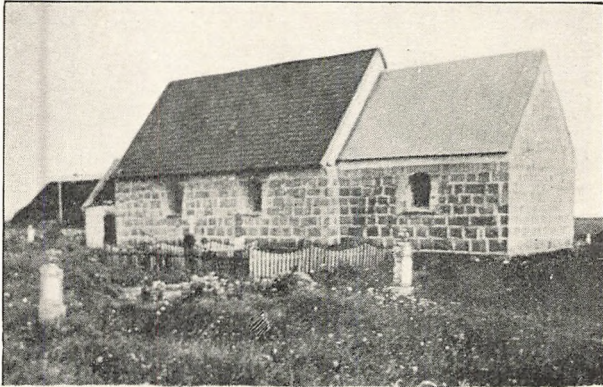
Saa sendte Gud dem til *Bording* ude i den vildene Ahlhede, omtrent midt imellem Herning og Silkeborg, ca. 3 Mil til hver Side.

Hvilken Modsætning til det smilende Fyn!

Inde i Kultusministeriet foreholdt man Far, at Bording var et ret farligt Sted at bo: „Tatere“ og „Rakkere“ strejfede om i den udstrakte Hede, og store Forbrydelser var ikke sjældne. Imidlertid mærkede mine Forældre aldrig til nogen Ufred i den halve Snes Aar, de boede der: 1859—69. Her fik de endog deres bedste Præsteaar. Mere end én Gang har jeg hørt Far som ældre Præst udtrykke sin Længsel efter det rige Menighedsliv, som dèr blomstrede frem.

Min kære Mor oplevede her sin Omvendelse. Som den livsglade Fynbo var hun til at begynde med noget trykket af de dybt alvorlige Hedeboere. Men deres Forbønner og trofaste Kærlighed kunde hun ikke staa for. Hun overgav sig helt til Jesus og blev fra nu af om muligt endnu mere virksom end Far for at fremme Guds Rige.

Mange Aar efter traf min ældste Søster den meget ori-

Bording gamle Kirke.

ginale gamle Kolportør *Mads Hjort* fra *Bording*. De kom jo hurtigt til at tale sammen om de lykkelige Aar paa Heden. Saa kommer der et Spørgsmaal fra Mads: „Djæ Mue, æ hun inno' bedrøwet øwer hinne Synd?“ Den Gamle har aabenbart haft Minder fra den Tid, da den unge Præstekone i Bording havde lært at se indad i sit eget Hjerte med Smerte, men endnu ikke havde faaet Blikket rettet op mod det blødende Guds-Lam paa Korset.

Som troende Menneske blev Mor en saare stor Velsignelse ikke blot for sine nærmeste men for mange forskellige Mennesker. Hun havde en mageløs Evne til at tage godt imod sine Gæster, ganske uanset Rang og Stand. Hun mødte dem

med en Interesse og Hjertelighed, der aldrig forfejlede sin Virkning. Først fik de nu, hvad de kunde spise. Men de fik mere end det. Var Legemet mættet, maatte Sjælen holde for. Mor skulde nok komme om ad dem med det dybe Samvittighedsspørgsmaal: „Hvad tykkes eder om Kristus og — om eder selv?“

Med smaa Midler forstod hun at gøre Hjemmet indbydende. Folk slog sig gerne ned dér. Og før de ret vidste af det, sad de midt i en dyb aandelig Samtale med Mor. Alle lukkede sig uvilkaarlig op for hende. „De er en god Præstekone!“ hørte jeg en Dag en gammel langskægget Skolelærer sige til Mor. Taarerne stod ham i Øjnene. Far kunde under saadanne Samtaler sidde og høre til med et lunt Smil og paa et belejligt Tidspunkt blande sig i Ordsiftet.

Særlig om Søndagen kom der mange Fremmede. Mange fulgte med hjem fra Kirken. Den gamle, yderst tarvelige Bording Kirke var stadig overfyldt. Ikke blot fra det vidtstrakte Bording Sogn strømmede Folk til, men ogsaa fra mange andre Sogne kom de for at nyde godt af Fars ildfulde Forkyndelse, der tiltog i Varme og Kraft, efterhaanden som Frugterne aabenbares i Form af store Vækkelser og blomstrende Menighedsliv. Hvad regnede man den Gang at gaa nogle Mil for at faa en god Prædiken! Fra Ikast, Gellerup, Sunds, Snejbjerg, Kragelund, Them o. s. v. kom de i Flokke. Og de var „sultne“.

En lang Gudstjeneste var dem ikke nok. Nogle Timers Samtale om Guds Ord maatte de ogsaa have med. Og de unge Præstefolk syntes jo uopslidelige, og deres Spisekammer udtømmeligt. Altsaa blev alle Fløje lagt i Spisebordet i Præstegaardens store Stue, som gik gennem hele Husets Bredde og havde Vinduer baade til Gaarden og Haven. Det kunde blive et meget langt Bord. Og Mor satte alle sine Gryder i Kog over de futtende Lyngtørv (jeg tror nok, man kaldte dem:

Klynetørv) i det store oldnordiske Køkken med aaben Skorsten og halsbrækkende Brolægning af svære mere eller mindre runde Kampesten.

Suppen maatte vel nok spædes ikke saa lidt, og Kødstykkerne parteres grundigt. Men der blev altid nok til alle, baade Gæster og Hussets egne. Guds Velsignelse hvilede over dette Hjem. Vi har aldrig manglet det nødvendige.

Pastor Adam Bülow og Hustru
fra Tiden i Bording.

Naar Maaltidet var til Ende, sad man i Vennelag, talte, sang og bad. Mange tog Del i Ordskiftet. Det var jo Mennesker med Ild i Hjerterne, som var samlede. Og mange Hedeboere er af Naturen veltalende. Her var en god Lejlighed til at drøfte Planer om nye Fremstød paa Egnen. Det endte jo gerne med, at Far maatte love Møder baade her og der. Mange lange Salmer i Bror-

sens „rare Klenodie“ blev sungne, inden Gæsterne drog hver til sit. Et Par trætte, men lykkelige Præstefolk blev tilbage. „Sarons Roser“ blomstrede omkring dem. Hvad gjorde det saa, at de boede i en Ørken, omgivet af Lyng og Sand og i en gammel forblæst, utæt Præstegaard „ved dem Ris“ — som Bordingfolkene træffende betegnede den svage Antydning af Have.

— — Naar Far straks fik saa stor Tilslutning som Præst i Hammerum Herred, hang det jo sammen med, at stærke aandelige Kræfter allerede i længere Tid havde været virksomme paa disse Egne. *Den ældre jydsk Vækkelse* havde bragt „Troens Gnist“ til at fænge i mange Hjerter.

Til Præstestandens Skam maa det siges, at det saa godt som udelukkende var *Lægfolk*, der gjorde Arbejdet, ja endog under arrig Modstand fra Præsternes Side. Mange af disse *jydsk* Helte har ligesom deres Brødre af den ældre *fynsk* Vækkelse lidt megen Forfølgelse for deres Tros Skyld ikke blot fra den vantro Befolknings Side men fra Øvrigheden, baade den kirkelige og den verdslige. Deres Virksomhed rækker jo tilbage til første Halvdel af forrige Aarhundrede, inden Landet endnu havde faaet den frie Forfatning med fri Religionsøvelse. Det var Luthers og Brorsons Toner, som klang gennem deres Vidnesbyrd. De vilde den iskolde knugende kristusfornægtende Rationalisme til Livs. Brød fra Himlen skreg deres og mange andres hungrende Sjæle efter. Og da de beskikkede Præster kun havde stendøde Ord at byde paa, saa tog de selv fat paa at læse og udlægge Evangeliet, saa godt de kunde. De samledes med hvem, der vilde høre paa dem (og det var ikke saa faa), om „det kære Guds Ord“, læste Luthers Prædikener og sang Brorsons Salmer.

Det var dette, man kaldte „*gudelige Forsamlinger*“. Men saadanne kunde i Statskirkens Tid rammes af en gammel Forordning af 1741, som var rettet mod Sektvæsen. Og det benyttede mange Præster sig af til at anklage Deltagerne for Øvrigheden. Herredsfogederne fik travlt, og mange af Jesu Vidner maatte døje baade Rettergang, Bøder og Fængsel. Efter 5. Juni 1849 kunde sligt jo ikke mere ske. Af disse gamle Stridsmænd, som løftede „Kristi blodbestænkte Fane“ for Hedeboerne og ikke sparede sig selv for lange og besværlige Rejser for Guds Ords Skyld, skal her særlig nævnes Mænd

som *Iver Viftrup* og *Jens Maarbjerg* fra Holstebroegnen, *Kristen Vesterby* fra Snejbjerg ved Herning og *Peter Larsen* (*Skræppenborg*) fra Dons ved Kolding. Men der var adskillige andre. De drog vidt og bredt omkring med det Lys, som Guds Aand havde givet dem. Og solide Vækkelser fulgte i deres Spor ogsaa i Bording Sogn. Deres store selvfoernægtende Arbejde blev et godt Grundlag for „*Kirkelig Forening for indre Mission*“, da den kom frem paa Valpladsen og forenede troende Præster og Lægfolk om Tjenesten i Herrens Vin-gaard.

At de gamle jydskke „Hellige“ nu ikke altid var saa vil-lige til at lide for deres Tros Skyld, og at de som de sejge Jyder, de var, nok kunde finde paa at dreje Øvrigheden en Knap, viser følgende Tildragelse, som Far paa en eller anden Maade har faaet fat i og nok kunde fortælle med Humor: Der var gudelig Forsamling en Søndag Eftermiddag i en lille Hedegaard. Alle Pladser ved Langbordet var besat med andægtige Deltagere. Et Par gode Brorsonske Salmer var sunget, og Manden i Gaarden var som Oplæser kommet om-trent midtvejs i en af Luthers lange Prædikener, da en lang-benet halvvoxen Dreng kom farende ind i Gaarden, rev Dø-ren op og raabte af fuld Hals: „*Nu kommer han!*“

Det var Herredsfogeden, det gjaldt. Man havde bange Anelser om, at han var i Farvandet. Nylig var der faldet slemme Bøder af til flere af Lederne paa Egnen, og Trusler var der ikke sparet paa fra Politiets Side. Som forsigtige Jyder havde man derfor stillet Vagtposter ud. Det var jo ikke vanskeligt at holde Udkig over den flade øde Hede. Og de elendige sandede Veje skulde nok sørge for, at ingen Vogn kom altfor hurtigt frem. Altsaa blev den farlige høje Herre observeret i Tide. Udkigsmanden klarede det fint. Men — hvad gjorde „vor Far“ i Gaarden? Han holdt straks inde med Oplæsningen, puttede i en Fart „Luther“ og „Brorson“ ned i

Bordskuffen, spredte et Spil Kort ud paa Bordet og satte Brændevinsflasken foran sig.

Saa kom det frygtelige Øjeblik, da Rettens Haandhæver traadte ind i Stuen og mønstrede de tilstedeværende med et bistert juridisk Blik. Men — slagen af Forundring udbrød han fornøjet: „Hvad? Jeg troede, at I var hellige her. Og nu ser jeg, at I er gode Kristne ligesom vi andre. Lad mig faa en Dram med!“

Der vankede saaledes ingen Mulkter eller andre Ubehageligheder den Gang. Men — hvordan mon disse Venners Samvittighed havde det efter dette? En sørgelig Tildragelse, som mere fortjener Taarer end Smil.

Som Regel udholdt dog Forsamlingsfolkene deres Modgang med kristelig Taalmodighed,

Til *Bording Sogn* kom Vækkelsen med en lille vanfør Sy-pige, som gik under Navnet „*Helle**)-*Stine*“. Hvem Guds Aand har brugt til at tænde Lyset i hendes Hjerte, ved jeg ikke. Men en lille Knop har hun været til at vidne om sin Frelser. Og flink var hun til Sytøjet og billig og venlig, saa alle vilde gerne have fat i hende.

Symaskine kendtes endnu ikke, men en stor Saks, Pressejern og andet Tilbehør førte hun altid med sig — tilligemed en lille Pakke i et rødt Tørklæde indeholdende „Boyes Skatkiste“, Brorsons Salmebog og det Nye Testamente. Naar Solen var gaaet ned, og hun ikke længer kunde se at sy, blev den røde Pakke aabnet, og Stine begyndte at synge sine kære Salmer og aandelige Sange. Hun havde en god Sangstemme, og hendes Hjerte var fuldt af Tak til Gud for Naaden ved Jesu Blod, saa mange blev dybt grebne og begyndte at synge med. I „Skatkisten“ havde hver af Aarets Dage sit Skriftsted. Det gav hende et godt Udgangspunkt for et lille Vidnesbyrd. Et Stykke i Testamentet fuldendte Aftenandagten.

*) hellige.

Mange smaa gode Sædekorn blev i saadanne Mørkningsstunder saadet i Hjerterne. Denne svage Kvinde forstod at tage Folk om Hjerteroden. Et af de første Hjem i Sognet, hvor Gnisterne fra hendes „Skatkiste“ fængede, var *Anders Stubkjærs*. Men forøvrigt bredte Ilden sig vidt omkring. Jævnlig blev der holdt „Bindstov“ i hendes eget Hjem i *Hestlund*. Ogsaa den nys nævnte unge Anders mødte ved saadanne Lejligheder med sin Strikkestrømpe. Mange Spørgsmaal om Guds Riges Forhold blev rettet til Stine, der var som en aandelig Mor for alle disse nyvakte store Børn.

Hun sørgede for, at Lægprædikanten *Kristen Vesterby* fra Snebjerg kom til Bording og holdt Forsamling. Men det kom ham dyrt til at staa: Af Degnen fik han en knaldende Lussing og af Sognepræsten en Tordentale, som endte med, at Pastoren henvendte sig til den tilstedeværende Sognefoged med følgende Ordre: „Jeg befaler Dem paa Embeds Vegne, at De skaffer mig denne Mand udenfor Bording Sogns Mærkeskjel inden Solens Nedgang!“

Snart sad Jesu Vidne som Arrestant i Herning. Ved denne Tid fik de en ny Præst i *Sejling-Sinding*. Han hed *Kampmann* og svarede for saa vidt godt til sit Navn, som han i sin Forkyndelse djærvt kæmpede mod Farisæisme og Verdslighed. Da de vakte i Bording hørte om dette, gik — eller rettere: løb de gladelig de 4 Mil til Sinding Kirke. For at spare paa Træsko og Strømper brugte man de bare Fødder, og det gik rask. Fra andre endnu fjernere Sogne kom andre vakte løbende. Der var virkelig noget om, hvad Fynboerne sagde om „de hellige“: „Her ligger de og render til Møder!“ Da Pastor Kampmann senere kom ind paa det grundtvigske og vilde gøre Hedeboerne delagtige i sit nye Syn paa Kristendommen og Menneskelivet, skete der en Spaltning blandt Vennerne, som skar dybt.

Det var især den stærke Fremhæven fra grundtvigsk Side

af Udsigten til Omvendelse efter Døden og af Trosbekendelsen paa Bekostning af Bibelen, der blev kaldt: „det døde Ord“, som forargede mange af de alvorligste blandt de vakte. Ogsaa fra anden Side kom der Splittelse: Under Ledelse af den alvorlige, men strenge Bonde *Jens Hau* i Sahl udskilte der sig et *Højdømmerparti*, som drog adskillige af de mest alvorlige til sig; de dannede en fri Menighed om deres Fører med egen Sakramentforvaltning. *Jens Hau* havde jo let ved at pege paa Folkekirkens Præster som „Ulve i Faareklæder“. Han hævdede bestemt, at udøbte og dødfødte Børn ikke kunde blive salige, naar de indtraadte i Evigheden. Og han forpligtede sine Tilhængere til at sige til alle udenforstaaende, som de mødte: „I gaar til Helvede!“

Men det allermest smertefulde for den lille lutherske Flok i Bording var dog, at deres aandelige Mor, Syersken „*Helle-Stine*“ blev fanget i *Baptisternes* Garn og lod sig omdøbe. Hun blev overtalt dertil af den før omtalte nidkære *Kristen Vesterby* fra Snejbjerg, som imidlertid var flyttet til Bording. Han var paa sine Rejser kommet i Forbindelse med Baptister, hvis Bevisgrunde for Voksendaab og imod Barnedaab han ikke kunde staa for. Nu hævdede han selv disse formentlig „bibelske Beviser“ overfor sine gamle Venner i Bording. Og ingenlunde alle kunde staa for Skud.

Dog én var der, som kunde. Det var den unge *Anders Stubkjer*, som nylig havde været med til at slutte Fred med Tyskerne efter sejerrigt at have bekæmpet dem baade ved Fredericia og paa Dybbøl, og som nu efter sin Hjemkomst selv havde faaet Fred med Gud, der ganske havde besejret al den tapre Krigsmands Tillid til egen Kraft. En mærkelig Soldat maa han have været — ikke mere nervøs overfor Fjendens Kugler og Granater end, at han til Musik af tordnende Kanoner og med sit skarpladte Gevær i Haand studerede Grundtvigs Skrifter inde i Fredericias Fæstning. Især

følte han sig tiltalt af hans Dimisprædiken over Emnet: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ og af hans Bog: „Kirkens Genmæle“. For saa vidt som Grundtvig holdt sig tæt i Luthers Kølvand, var Anders glad for ham — men heller ikke længere. Dog dette forstod han, at om Daab og Nadver var Luther og Grundtvig enige.

Nu stod han overfor den gamle Guds-Mand, Baptisten *Kristen Vesterby* i „*Helle-Stines*“ lille Stue og overfor hans myndige Tilraab: „Viis mig et eneste Sted i Biblen, hvor der med klare Ord staar, at smaa Børn skal døbes eller er bleven døbt!“ — dette bekendte fladbundede baptistiske Argument. Som om Ny Testamente var en Lovbog med Paragrafer for de mest *selvfølgelige* Ting. Hvor i Biblen staar der f. Eks., at *Kvinder* maa gaa til Alters?

Anders Stubkjær var dog ikke mere forbløffet, end at han kunde svare: „Kan du bevise mig ud fra Biblen, at Børn *ikke* er Mennesker, og at det altsaa *ikke* gælder dem, naar Jesus i Joh. 3, 5 siger: „Uden nogen bliver født af Vand og Aand, kan han ikke komme ind i Guds Rige?“

Det kunde Baptisten naturligvis ikke. De allerfleste af hans gamle Venner vendte sig fra ham, de holdt fast ved Luther og hans Syn paa Daaben. Men Kristen Vesterby og Stine Sypige blev, hvor tungt det end faldt, udelukket af Samfundet som „havende en anden Aand“.

Stakkels Stine! Hun angrede dog sidenhen bittert, at hun havde ladet sig gendøbe, og det blødende Saar lægtes, inden hun døde, saa hun kunde fare med Fred.

Anders Stubkjær skriver i sin Bog „Nogle Oplevelser“: „Op i Tredserne begyndte der en ny Tid i Bording Sogn, og vi fik en ny Præst: *Adam Bülow*. En Søndag talte jeg ved Bording Kirke med en af de ældste troende i Sognet: *Anders Hauge*, som med glædestraalende Ansigt sagde til mig: „Nu faar vi en hellig Præst her til Bording.“ „Hvorledes er det

blevet klart for dig?“ spurgte jeg. „Gud vor Fader har for Jesu Skyld givet mig Naade til at *bede derom i Tro*,“ svarede han.

Men det var ikke let at tro efter alt, hvad vi havde oplevet. Tilliden til Præsterne var i den Grad ødelagt, at vi næppe turde vente os noget godt fra den Kant.

Dog — da Pastor Bülow var kommen til Bording og havde holdt sin Tiltrødselsprædiken, da blev vi nødt til at prise Gud for ham.“

At Far og Anders Stubkjær blev gode Venner er let at forstaa. Denne kloge, videbegærlige unge Bonde med det sprudlende Lune og den barnlige Tro — det var rigtig noget for Far. Og Anders havde været med

til at kæmpe for Danmarks Frelse, hans Blod havde flydt i Fredericiaslaget den 6. Juli 1849.

Og hjemme i Bording havde han været en af de førende blandt de vakte. Under de vanskeligste Forhold havde han frejdigt løftet Luthers Banner og holdt fast ved Fædrenes Kirke med det hellige Præsteembede, selv om dette længe var blevet vanrøgtet af daarlige Tjenere. Og nu brændte han af Iver efter med alle sine Kræfter (og de var mange) og alle sine Evner (og de var ypperlige) at stille sig til den nye Hyr-

Anders Stubkjær.

des Tjeneste i Arbejdet med Guds Ord, at det kunde naa ud til det ganske Sogn, ja helst meget længere.

Den brave Anders nærrede en næsten soldatermæssig Respekt for sin Præst. Dette, at Far var en afgjort troende Præst, som uden Omsvøb forkyndte Korsets Ord med den hele fulde Naade, og tillige i sin Prædiken satte klart Skel mellem Tro og Vantro — det kunde næsten sætte denne tunge, fuldvægtige Hedebonde i en Tilstand af Henrykkelse. Og saa dette, at Far blandt sine Forfædre talte mange højtstaaende Officerer og fornemme Folk, ja endog Riddere i Panzer og Plade lige op til Kong Valdemar Sejrs Dage — det fremkaldte en ligefrem pudsig Ærbødighedsfølelse i Anders's store og gode Barnehjerte. Vist er det, at Far og han elskede hinanden som David og Jonathan. Hvor har de bedt og arbejdet sammen! Hvor har de hjulpet hinanden at svinge Aandens Sværd ved utallige Møder! De var ét Firma, og Guds Aand brugte dem til at bringe Hedens øde Vange til at blomstre som en Rosengaard. Mange af indre Missions gode Mænd baade blandt Lægfolk og Præster har i Aarenes Løb samarbejdet med Far, men ingen af dem, end ikke Vilh. Beck, havde Fars Fortrolighed i den Grad som Anders Stubkjær. Naar hans brede Skikkelse med det solrige Ansigt viste sig i Døren, og han traadte ind i vor Stue, højlydt hilsende os med sit straalende glade: „Næh — aa — Goddaw mi kjære!“ saa havde alle i Huset en Følelse af, at nu var det Højtid. Far lærte forøvrigt Anders (og hvilken lærvillig Elev!) at skrive smukt og korrekt.

Endnu som gammel Mand havde Stubkjær en flot Haandskrift. Med den har han i sine „Oplevelser“ skrevet følgende om Far og Mor: „Pastor Bülow og hans lige saa snilde, skønne og begavede Hustru tog Stødet af for os omvendte og troende Bønder, og mange var højligst forbavsede over, at en saadan lærd Mand og tillige af Adelsstand havde de foragtede

Hellige til sine aller bedste Venner og aller nærmeste Slægt. Bülow havde et uforstyrret Helbred, et blødt Hjerter og et lyst og hurtigt Hoved. Han kunde med Lethed prædike og holde Møder baade i sit eget og i andre Sogne. Vi rejste sammen i alle de omliggende Sogne. Og om Søndagen kom mange Mennesker fra Gellerup, Ikast, Kragelund og flere Steder til Bording Kirke. O, *hvor var det dog en dejlig Tid!*“

Blandt Bordingtidens store Oplevelser var de unge Præster *Vilh. Becks* og *Johs. Clausens* Besøg paa deres navnkundige Jyllandstogt for den nystiftede „Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark“. Bording blev fra nu af en af Juvelerne i Missionens Krone.

Da mine kære Forældre paa Indflytningsrejsen fra Fyn passerede Silkeborg og hilste paa deres senere Hofleverandør, Købmand *Knap*, traf de dør sammen med Stadens Distriktslæge. Ved Synet af den unge Præstefamilie vejrede han Kunder og sagde venligt inladende: „Ja, Dem faar jeg nok af og til Anledning til at besøge.“ Men i de 10 Aar, mine Forældre boede i Bording, var der ingen Sinde en Læge indenfor deres Dør.

Og Mor fødte dog 4 Børn dør. Det vilde da ogsaa have kostet aller mindst et Pinseoffer at faa en Doktor fra Silkeborg eller Herning transporteret derud. Og derpaa var under de fattige Forhold ikke at tænke. Men Far var nu ogsaa selv lidt af en Læge. Han havde to Doktorbøger, som jeg flere Gange har set ham studere i, og i Medicinskabet var der mange smaa interessante Flasker. Lettere Tilfælde kunde han derfor nok klare. Med Hyldethe og amerikansk Olie kommer man jo langt, naar man har med sunde Mennesker at gøre. Far fik efterhaanden Ry som „klog Mand“. Folk kom langvejsfra til ham for at søge Hjælp. De fik jo det hele gratis i Bording Præstegaard. Og som Regel fandt Far paa Raad, saa de syge kom sig.

Præstegaardens Areal var i Fars Tid paa Størrelse med en fynsk Herregaards, men Jorden (Sandet) var saa tarvelig, at Forpagteren i et særlig daarligt Aar drev det til kun at have en eneste malkende Ko. Det var jo ikke noget stort Mejeri for to Familier med tilsammen en halv Snes Børn. Men Rugbrød og Kartoffler manglede de dog aldrig, og frisk Luft var der altid rigeligt af, saa vi trivedes alle godt.

Paa mine gamle Dage er jeg under Møde-Rejser paa Randersegnen kommen til at kende en yngre Præstebroder, *Johns Petersen* i Raaby. Han har fattet nogen Interesse for mig, fordi han vidste, at jeg i April 1862, nogle Maaneder før min Fødsel, var bleven hæderlig omtalt (om man saa maa sige) i hans Bedsteforældres Hjem i Bording. Det gik saaledes til: Sognepræst Adam Bülow blev tilkaldt for at hjemmedøbe en nyfødt Dreng dør. Denne lille Herre blev senere Far til nævnte Præst og maa have været meget tiltalende, da han laa i sit Svøb, thi min Far tog deraf Anledning til at sige: „Gid min Karen snart maa skænke mig saadan en dejlig lille Dreng!“ Morsomt nok er dette Suk blevet husket i over 70 Aar. Hvor det ligner den trofaste jydsk Race!

Naa — med „Dejligheden“ blev det kun saa som saa. Men vist er det, at den 16. Juni samme Aar ankom under-tegnede. Da jeg voksede lidt til, vilde Mor „forfærdelig gerne“, at jeg skulde dekoreres med blaa Fløjlsbluse.

Sypigen *Ciliane* forsikrede, at hun nok skulde vide at sy den, naar hun blot fik Tøjet. Men — det fik hun aldrig. Mor har flere Gange fortalt mig, hvorledes der i lange Tider blandt meget andet ogsaa stod „1 Alen blaat Fløjel“ paa Huskesedlen, naar hun og Far skulde til Silkeborg. Dog, det hjalp ikke; thi naar de andre ganske nødvendige Ting var købte, ja — saa var Pengepungen tom. Og — tage paa Regning! Nej Tak. Saa dumme var de da ikke. Men pyt! Hver-

garn og Vadmél var i hine Tider godt nok til Præstebørn. Vi var velfornøjede.

Der kunde ellers let være blevet Brug for Ligskjorte til mig i Stedet for Fløjelsbluse. Jeg kunde vel være 4—5 Aar gammel. Da kom der en Dag en Pottemand kørende og faldt sine Varer i Præstegaarden. Far gav mig et Par Skilling til en lille Krukke, og jeg var henrykt og fuld af Iver for at prøve min nye Ejendom. Nedenfor en mindre Bakke nær ved Gaarden var der en Kilde, i hvilken en ret dyb Tønde var nedgravet. Den plejede at være fyldt med dejligt klart Vand. Medens de andre i Huset var optagne af Handelen med Krukker og Lurfade, saa' jeg mit Snit til at løbe ned til Kilden for at fylde min Krukke. Men, idet jeg bøjede mig ud over Tønden, fik jeg Overbalance og styrtede paa Hovedet i Vandet. Det stærke Væld bragte mig dog hurtigt op til Overfladen, og det lykkedes mig med mine smaa Hænder at faa fat i Kanten af Tønden. Men mine Fødder kunde ikke naa Bunden; jeg kunde ikke hæve mig op, og Kræfterne svandt. I min store Nød raabte jeg først paa Mor, men hun hørte det ikke — saa paa Far. Han kom heller ikke. De havde ganske vist omsider lagt Mærke til min Forsvinden og søgte ængsteligt efter mig baade inde og ude. Men ingen af dem tænkte paa Tønden. Lykkeligvis havde de lært mig at bede til Gud. Han hører sine Børns Bønner. Han hørte ogsaa, da jeg bad ham: „Kære Gud, vil Du ikke nok hjælpe mig op!“ Stor blev Forfærdelsen og Glæden i Hjemmet, da jeg omsider pjaskvaad og forkommen naaede op over Bakken. Min Kasket skal have været grøn af Slimen paa Tøndens Bund (den maa forøvrigt have siddet godt fast). Jeg blev jo straks puttét i Seng. Far har nok faaet Brug for sin Hyldethe. Næste Dag var alt vel.

At Far var en Bønnens Mand, har jeg ofte erfaret. Det var jo Hemmeligheden i hans lykkelige Præstegerning. Et

lille Træk, han selv har meddelt til „Indre Missions Tidende“ for 1867, taler smukt derom: „En Dag besøgte jeg en ung Kone, der laa syg. Hun havde i flere Aar stridt med sig selv om, hvilken Herre hun skulde tjene: Gud eller Verden. Familien sad i gode timelige Kaar, og Verden drog hende. Men vor Herre drog hende ogsaa. Nu laa hun paa Sygelejet bedrøvet og trøstesløs. Jeg spurgte hende, om hun ret af Hjertet havde bekendt sig for Gud at være en Synderinde. „Ja, af hele mit Hjerte,“ svarede hun, medens de stride Taarer randt ned ad hendes Kinder. „Men hvad fattes Dem da?“ spurgte jeg. „Jeg mangler det vigtigste af alt: jeg *har ingen Tro,*“ sagde hun. „Da træffer det sig heldigt“ — svarede jeg — „jeg har netop i Dag *en af de lykkelige Dage, hvor jeg har Tro som et Barn,* og jeg er saa ganske fuldkommen vis paa, at naar jeg nu beder Herren om at give Dem Troen, saa faar De den.“ Derpaa bad jeg for hende og forlod hende. Nogen Tid derefter gensaa’ jeg den samme Kone. Men — hvor glædelig forandret! Hele hendes Aasyn straaled af Jubel; det var gaet ganske, som der var blevet sagt til hende. Hun kunde nu tro alle sine Synders Forladelse og hvilede som et Guds Barn i hans Naades Favn.“

Fra et andet Sygebesøg fortæller Far i samme Blad: „Jeg kom en Dag ind til en gammel Kone. Hun havde i lang Tid været syg, og Sygdommen var meget smertefuld. I Samtalens Løb spurgte jeg hende, om det ikke tidt var strengt at udholde de heftige Smerter. „Jo,“ svarede hun, „men saa folder jeg mine Hænder og siger: „Hør, Far! Han kunde vel ikke linne en bitte Korn ved det nu!“ Og — saa plejer det altid at blive bedre bagefter.“

Snart derpaa døde denne Kvinde glad og salig i Troen paa sin Frelser.“

Men — gjorde Far og Mor mange Besøg baade hos syge og sunde i det flere Mil lange Bording Sogn, saa fik de ogsaa

mange gode Besøg, ikke blot om Søndagen. I Mors Spisekammer strømmede Fødevarerne baade ind og ud. Strejkede Forpagterens Køer stundom, saa glemte Konerne i Sognet hende ikke. Mangen god Flaske Fløde sad i deres Kjølelomme (den Gang var der virkelige Kjøler til, endda af Hvergarn og med Lommer) og mangen fed Høne gemte sig under deres store Forklæde, naar de kom paa Besøg hos mine Forældre.

Ogsaa Mændene kunde være betænksomme, hvad følgende Oplevelse siger lidt om:

„Huer vil do hen, bette Faar?“ lød det en Dag i et Hus i Udkanten af Sognet. „A vil te æ Præjstgoer aa snak mæ Byløv om mi' Sjæl.“ Saa vandrede Manden af Sted i dybe Tanker. Undervejs mødte han en anden Vandringsmand. Det var en Vandreaal, som avancerede frem i Landevejsgrøften. Nu glemmer en rigtig Jyde aldrig det jordiske, selv om hans Tanker kredser om det himmelske. Altsaa greb han behændigt den store, prægtige Aal og stak den ned i Inderlommen i sin Vadmelsfrakke. Lommerne i disse gammeldags Kofter var dybe, saa Aalen kunde magelig være der. Ankommen til Præstegaarden traf han mine Forældre hjemme, blev vel modtaget og beværtet, og snart sad han og Far i en velsignet Samtale om det ene fornødne.

Mor kom til og tog Del i Glæden over denne Mands Iver for sin Sjæls Frelse. Omsider blev Gæsten dog noget urolig.

Flere Gange havde hans Haand Ærinde til Inderlommen, der paa en mystisk Maade bevægede sig. Endelig tog han en rask Beslutning, halede Aalen frem og holdt det sprællende Dyr hen for min noget forbløffede Mor med den Bemærkning: „Den skal Madammen ha'!“

I nogle Aar holdt Far selv Hest med tilhørende stiv Vogn. En saa uhørt Luksus som Fjedervogn var selvfølgelig udelukket. Agestolen hang imidlertid i en Slags Stopper,

hvorved altfor stærke Stød afbødedes noget. Hesten hed „Lotte“. Den gjorde mange Ture med mine Forældre til Møder eller Besøg saavel i Bording som i tilgrænsende Sogne. Jeg nævner her Munklinde og Møltrup, hvor de havde trofaste Venner.

Skønt Far egentlig ikke var praktisk anlagt, kom han i Reglen helt godt fra sin Bestilling som Kusk. Ja, han vovede sig endog paa en Køretur helt over til det østlige Fyn. Denne vidunderlige Tur i den skønneste Sommertid stod sidenhen for mine kære Forældre i Eventyrets Glans. Maalet var Dalby ved Kerteminde. Dèr var Fars Broder, *Rudolf*, Lærer. Han var Ungkarl. Søsteren *Nathalia* holdt Hus for ham. Undervejs skulde Mors Slægt i og ved Odense besøges. To Smaa-børn var med paa Turen. Jeg var den ene, men kun 3 Aar gammel, saa jeg maa henholde mig til de ældres Meddelelser. „Lotte“ luntede af Sted med os. Vi overnattede i Landsbykroerne, hvor vi kom frem, det var jo billigt.

Det hele gik yderst sindigt og tog mange Dage — det var jo, før Jernbanen kom. Da vi kørte gennem Grejsdalen, hvor Bøgeskoven stod i sin Pragt, kom Fynbonaturen frem hos Mor. Hun græd og sukkede: „Skal vi da alle vore Dage bo paa Heden?“

Saa gik det ned gennem det skønne Sydøstjylland til Snoghøj (den Gang var Strib endnu ikke til). Her blev vi alle, ogsaa Hest og Vogn, færgede over med Sejl og Aarer. „Lotte“ skal have næret store Betæneligheder ved at gaa til Søs, men det lykkedes dog Far at overtale den. Vi kom lykkelig og vel over Lillebælt og steg i Land paa Fyns smilende Kyst, hvor en Krokarl tog imod Køretøjet. Da Far hørte det fynske syngende Maal, kunde han ikke dy sig, men spurgte i samme Maal: „Hva' æ Kløki du?“ Og Karlen svarede: „Ha' æ fæm.“*) Han forstod, at han havde med en

*) Han (den) er fein.

Landsmand at gøre. Naa, saa kom der andre Folk fra Færgegaarden til for at iagttage de rejsende. Vi skulde jo takseres. Paa det civiliserede Fyn kørte pæne Folk i Fjedervogn, og vi kom i en — „Skraldevogn“.

„Hva' ka' det vær' for Folk?“ spurgte en. „Det maa nok vær' en Slavter,“ svarede en anden. Men Krokaren, som dog havde faaet Indtrykket af en vis Intelligens hos den fremmede Herre, indvendte: „Næ du, det maa sikkert vær' en Dæjn.“

Det har ofte fornøjet Far at fortælle om dette.

Aarene gik. Familien voksede. Der skulde ikke saa lidt til. Far maatte ret jævnlig til Silkeborg for at købe ind. Til sidst gik det ud over stakkels „Lotte“. Det var ved Vintertide. Der laa Snedriver hist og her. Men Far vovede sig dog paa en Køretur til Staden, særlig for at faa en ny Forsyning Apotekersager. Alt forløb vel paa Henturen. Ved Bording Kirke havde han om Morgenen truffet Snekasterne i Arbejde. Vejen var tilføjet der. Far maatte ind over Marken. Men man lovede ham bestemt, at til Aften skulde Vejen nok være farbar. Imidlertid gaar det i Reglen lettere med at give Løfter end at holde dem. Da Far om Aftenen træt af den lange Tur igen nærmede sig det kritiske Sted ved Kirken, gik det galt. „Lotte“ vilde som det erfarne Dyr, den var, atter ind over Marken, alt efter Snefogedens Anvisning med Pinde og Halmvisker. Men Far stolede desværre mere paa Snekasternes Løfter end paa sin Hest og tvang derfor „Lotte“ ind paa det Spor, hvor man plejede at køre. Mørkt var det, og Kusken havde vanskeligt ved at orientere sig. Resultatet blev, at baade han og „Lotte“ og Vognen trillede ned ad Skrænten i den ret dybe Dal i Nærheden af Vejen. Lykkeligvis slap baade Præsten og Hesten med hele Lemmer, men den stive Vogn knækkede midt over, og „Lotte“ løb rædselsslagen med Forpartiet hjem mod den afsides liggende Præstegaard. Langt

om længe naaede Far da ogsaa hjem. Han sukkede jo til Gud om Hjælp. Det var blevet silde. Lyset var slukket. Mor var forlængst gaaet til Ro — der ventedes „en Lille“ i en nær Fremtid. Far ængstede sig meget for, at Mor skulde vaagne og faa en slem Forskrækkelse, naar hun hørte Hesten tumle med Ruinerne af Vognen. Men Gud hørte hans Bønner. Der skete intet slemt. Omsider lykkedes det ham at indfange det opskræmte Dyr og faa det bragt i Stald.

Da han endelig traadte ind i Soveværelset og fik tændt Lys, og Mor vaagnede, blev han modtaget med et noget træt: „Naa, er du dèr, Adam! Har du det godt?“ „Jo Tak, Karen.“ „Huskede du Hoffmansdraaberne?“ „Jo, jeg gjorde.“ „Ja — saa god Nat!“

Men næste Formiddag maatte Far længe rode i Sneen for at bjerge alle sine værdifulde Medicinflasker.

Og „Lotte“, som mentes at have været „løbsk“, turde Far ikke mere køre med. Den blev derfor snart efter solgt til — Tyskerne. Jeg mindes, hvorledes den uskyldige „Lottes“ triste Skæbne gik mig nær til Hjerte, især da jeg fik at vide, at Tyskerne havde den slemme Vane at lave gamle Heste til Pølser og — spise dem.

Et halvt Aars Tid efter holdt en køn, ny Fjedervogn, forspændt med to kvikke smaa Heste, for Døren. Det var en Gave fra Fars Venner paa Heden. O, disse forunderlige Mennesker, som kun ejede lidt, men magtede meget!

Mange Aar senere foretog jeg sammen med mine Forældre og min Hustru en Rejse til Bording. Far og jeg skulde prædike i Kirken. Men enhver Mulighed for at komme ind i den var udelukket. I Timevis havde den været fyldt til Randen, og Folk stod i tætte Skarer udenfor. Mødet blev saa holdt i det frie. O, hvilket Møde og Haandtryk og Øjne og Taarer og Venneord! Da forstod jeg, at intet i Verden kan lignedes ved de helliges Samfund og de helliges Kærlighed.

Da der paany var kommet Ro og Orden i Landet efter den ulykkelige Krig i 1864, foretog *Kongefamilien* en Jyl-landsrejse. Paa denne ønskede Majestæterne Kong Christian IX og Dronning Louise ogsaa at se „den vildene Hede“. Turen gik fra Silkeborg vestover. Man passerede saaledes Bording Sogn. Ved den lille Poststation Bodholt blev der holdt Rast, for at Hestene kunde faa et Foder.

Da Rygtet om Kongens Komme naaede ud over Sognet, strømmede Folk til fra alle Sider. Far var ogsaa mødt frem og holdt en lille Velkomsttale. Men — det fandt Hedeboerne ikke var Venlighed nok, selv om Talen var aldrig saa god. Nej, Mænd og Koner gik lige hen til den kongelige Vogn, hilsende Kongen og Dronningen med et solidt jydsk Haandtryk og et hjerteligt „Walkommen og Wor Herre be-waar' Dem!“ Ja mange andre gode Ord og mange milde Blikke gav de Kongeparret. En af Sognets ældste Mænd spurgte, da han fik Øje paa en lille Prins inde i Vognen: „Hwa hi'e den bette Dreng?“ „Han hedder Valdemar,“ svarede Dronningen. Den Gamle fortsatte paa sit Hedebondemaal: „Saa vil a ønsk' aa be te Wor Herre, te han maa blyw li'saa gue aa døgtig som den gammel Kong Waldemar Sejer.“

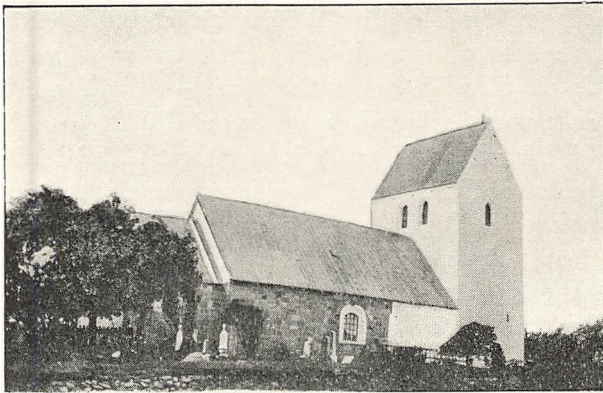
Kongen svarede med Taarer i Øjnene: „Ja Tak, det vil vi jo gerne opdrage ham til.“

Begge Majestæterne udtrykte overfor Far deres store Glæde over den overstrømmende og naturlige Hjertelighed, der havde mødt dem fra Ahlhedens Befolkning. *Kong Christian IX* kunde vist godt behøve denne Solstraale efter de tunge Begivenheder, der var gaet forud.

*

I vore Dage har den jydsk Hede jo helt skiftet Udseende. Prægtige Fyrreskove og veldyrkede Agre har i stor Udstrækning fortrængt Lyngen. *Dalgas* har været der.

Ved Sommertid 1869 flyttede vi til *Skødstrup*, et Par Mil Nordøst for Aarhus. En smuk og frugtbar Egn, en vidunderlig Præstegaardshave, herlig Udsigt over Kalø Vig med Mols-Bjergene i Baggrunden, en køn, stor Kirke med Taarn, en venlig Skolelærerfamilie og mange venlige, brave Mennesker i Sognet, men — det stærke Trosliv, som kende-

Skødstrup Kirke.

tegnede Bording, fik Far aldrig Lov at se i sine Menigheder i Østjylland. Enkelte var der dog, som var kendte med Guds Ord, og flere blev der. Det manglede egentlig ikke paa Modtagelighed. Kirken blev hurtigt fyldt, og en kraftig Salmesang lød under dens Hvælvinger. Far tog frimodig fat med Husbesøg og Bibellæsninger baade i Hovedsognet *Skødstrup* og i Annekset *Elsted*, hvor Kirkeejeren forsynede Kirken med gode Lamper, saa der kunde holdes Aftenmøder.

Pudsigt nok var det ordnet saa kinesisk af Myndighederne, at Sognepræsten i Skødstrup skulde køre gennem Hjortshøj By for at naa sit Anneks. Det var en Tur paa ca. 1 Mil i Vest. Og Sognepræsten i Hjortshøj skulde ad den selv samme Landevej køre gennem Elsted By for at naa sit endnu

vestligere beliggende Anneks *Elev*. I Fars Tid blev der dog raadet Bod paa dette, idet Elsted og Elev blev forenede i ét nyt Pastorat, og *Hjortshøj* med *Egaa* blev til et Tosognspastorat, medens Skødstrup blev ene om det.

I Skødstrup Sogn ligger Herregaarden *Vosnæsgaard* omgivet af dejlige Skove ned til Stranden. Baronen — jeg husker hans prægtige Knapstrupperheste — saa gerne, at der blev afholdt kristelige Møder i Skoven. En Søndag Eftermiddag talte Højskoleforstander *Nørregaard* fra Testrup ved et saadant Friluftsmøde. Der var mange Mennesker. Fra Præstegaarden var vi der ogsaa. Den varmhjertede *Nørregaard* talte beaandet om Danmark saaledes, som han haabede, det skulde blive, naar det kristelige og det folkelige gik Haand i Haand. Ja — saa skulde det gaa vort Folk som et smukt Skib, der stævner frem for fulde Sejl.

Far var nok glad ved Talen, men han syntes alligevel, at der manglede noget. Han bad om Ordet og talte da med stor Kraft og megen Inderlighed om *Guds Ords Ror*, som ikke maatte mangle ved Skibet.

Jeg var den Gang kun en Dreng paa en halv Snes Aar. Men jeg kan godt huske Mødet og Fars varme Ord. De kan endnu varme mit Hjerte.

En stor Begivenhed var Pastor *Vilh. Becks* aarlige Missionsmøde i Kalø Skov. Der kom flere Læs fra Skødstrup. Baade Degnen og Præsten kørte. En prægtig Tur, ca. 2½ Mil, storslaet Udsigt, pæne Landsbyer og Smaaskove og endelig — Kalø med Slotsruinen og de mange Minder.

Degnemadammen var langt ude beslægtet med Skovfogeden. Paa den Konto fik ogsaa Præstefamilien Kaffe. O, hvor den smagte efter den lange Tur! Og, hvor Vilh. Beck kunde prædike om Øksen, der ligger ved Roden af Træerne, og meget andet, der fængslede den vældige Forsamling i mere

end én Time. Han vilde gerne, at „den eneste gamle Adam, han holdt af,“ skulde slutte Mødet.

Det kunde Far gøre saa rart, næsten som var der Musik deri. Grundtonerne fra Becks Tale klang paany i deres dybe Alvor, men ombølgede af et fromt Hjertes jublende Tak til Gud for Naaden fra Jesu Vunder.

Skødstrup var i flere Henseender et herligt Sted. Jeg husker blandt andre to Originaler, som jeg godt kunde lide.

Den ene var Skomageren, en ældre Mand med Brillen paa Næsen — langt nede, og store, vandfyldte Glaskolber foran den sparsommelige Lampe. Hvor ofte har jeg ikke været hos ham med en Ladning hullede Sko! Han havde ingen Sønner, men 3 sunde Døtre. Hans Ønske var, at de skulde blive ligesaa værdifulde og stærke som Drengene. Derfor opdrog han dem til Gudsfrygt og Nøjsomhed. Intet Hvedebrød, men tykke Rugbrødsskiver med Svinefedt paa.

Dog stillede han dem i Udsigt, at naar de ved forenede Kræfter kunde løfte en vældig stor Kampesten, som stak dybt i Jorden ude i Haven, saa skulde de faa en Kage. De spiste, og de sled, og de voksede storartet. Hvordan det gik med Stenen, mindes jeg ikke. Men — det ved jeg, at de alle tre blev „fromme stærke Kvinder“.

Den anden var en større Gaardejer — Hr. „Man“ kaldte vi ham. Han syntes ikke, at det passede sig for ham at sige „A“, som Bønderne gjorde. Og „Jeg“ kunde han ikke rigtig komme af Sted med at udtale. Saa gik han en Mellemsvej og sagde „Man“. Ikke saa sjældent forsøgte han sig med fremmede Ord og digteriske Vendinger, men ikke altid lige heldigt. En brilliant stor Skikkelse var han, vistnok mere end Garderhøjde, bred og svær, men mild og munter som et Barn.

Hans Gaard laa et lille Stykke udenfor Landsbyen. En Søn skulde have den efter ham. Saa byggede han sig en rummelig Villa inde i Byen. En Fremmed spurgte ham: „Hvad vil

du med den Villa? Du har jo en god Gaard.“ Svar: „Jo, man har navnlig tænkt sig, at man vilde have den som en Retirade, naar man gaar over fra Middelalderen til Oldtiden.“

En lille Fjerdingvej fra Skødstrup, ovenfor en ret lang Bakke, ligger *Løgten Kro*, som den Gang ejedes af en Proprietær *Blach*, der boede ligeoverfor Kroen. Hr. „Man“ besluttede at besøge Proprietæren og omtalte bagefter Besøget saaledes: „Saa svang man sig op til Løgten og kastede sig over Blach.“ Heldigvis for denne skulde den sidste Sætning dog ikke tages bogstavelig.

Men en hjertensgod og opofrende Mand var han. Da den gamle straatækte Bindingsværks Præstegaard brændte i Fars Eftermands Tid, og almindelig Forvirring og Raadløshed havde grebet Sindene, kom Hr. „Man“ stormende. Han vidste, at Præstens Hustru, en meget svær, ældre Kone, altid laa syg og var ganske hjælpeløs. Men hvorledes faa hende ud, skør og svag som hun var? Luerne flammede alle Vegne. Hvert Øjeblik kunde Taget „skride“. Da styrtede denne Kæmpe med Fare for sit eget Liv ind i Soveværelset, greb den syge Kone med Dyner og det hele og bar hende i sin Herkulesfavn over i Kirken, hvor hun foreløbig var i Sikkerhed.

I 1870 blev Far Provst for Østerlisbjerg-Mols og Sønder-Herreder, et stort og besværligt Provsti. Et vemodigt gammelt Ord siger: „Naar der fødes en Provst, dør der en Præst.“ Det passer nu ikke altid. Gud ske Tak! Det passede heller ikke paa Far. Trods det, at han med stor Energi kastede sig ind i Provstearbejdet med Studiet af de mangfoldige kedsommelige ministerielle Rescripter og Besørgelsen af den endeløse Korrespondance foruden Skolerejser, Kirkesyn m. m., saa slap han ingeniunde sin Præstegerning. Saa længe han endnu var i sin fulde Kraft, gik det jo. Men, da Alderen og Livets Skuffelser gjorde sig gældende, kunde det ikke undgaas, at det

store Kontorarbejde virkede hindrende for den Hyrdegerning, der dog havde Fars første Kærlighed.

Men Mor hjalp ham trofast, saa godt hun kunde, at holde Dampen oppe med Arbejdet i Sognene. Og meget selvfornægtende og flittigt Præstearbejde blev der udført baade i Skødstrup-Elsted og i *Hjortshøj-Egaa*, hvorhen Far allerede i 1872 blev forflyttet.

Hjortshøj blev saaledes det Sted, som vi omvankende Præstebørn fik Lov at se hen til som vort Hjem gennem mange Aar. En stor og smuk Bolig med en herlig Sydfacade. Have paa alle Sider. En anseelig Kirke med Taarn og Hvælvinger, frugtbar Jord, stor Naturskønhed, hvorhen man vender Blikket. Fra Bakkerne den herligste Udsigt over Aarhusbugten. En flink og velvillig Befolkning, men ikke meget Menighedsliv, i hvert Fald ikke i vestjydsk Forstand. Det vilde dog være Uret at nægte, at der var adskillige Lyspunkter og stadig blev flere. Mine kære Forældre har i de 20 Aar, de virkede i Hjortshøj, saadet en god Sæd i gamle og unge Hjerter, og de vandt sig ogsaa adskillige trofaste og forstaaende Venner, med hvem de delte Livets Brød. Lærer *Korsholm* i Hjortshøj og Lærer *Pilkjær* i Annekset Egaa var begge alvorlige troende Mænd, som paa mange Maader støttede Far i hans Præstegerning.

I Hesselballe i Hjortshøj Sogn blev der paa den Tid opført en mindre Højskole. Forstanderen hed *Simonsen*, en from og varmhjertet Mand, som trods sin grundtvigske Uddannelse sluttede sig meget trofast og forstaaende til Far. Hvor ofte har jeg ikke, naar jeg som Student holdt Sommerferie i mit dejlige Barndomshjem, set Simonsen komme forsigtig til Husdøren i en ret sen Aftentime, spørgende noget ængstelig, om Far havde Tid til en Samtale. Baade han og Far var Slidere, som eiter en lang og travl Arbejdsdag nok kunde trænge til Hvile. Men — begge værdsatte i høj Grad en god aandelig

Samtale. Saa fik det gaa med Nattesøvnen, som det kunde. Det gjorde slet ikke noget, at de havde forskelligt Syn paa et og andet. De elskede begge deres Frelser, deres Bibel og deres Folk med en inderlig Kærlighed. Derfor kunde de berige hinandens Aand til gensidig Glæde. Og begge elskede at drive historiske Studier; de forærede hinanden store bindstærke historiske Værker.

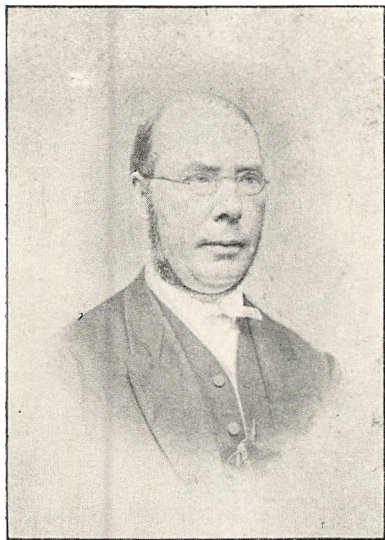
Kirkebesøget var ret betydeligt. Ofte var den rummelige Kirke fyldt. Fars djærve og hjertelige Forkyndelse greb baade store og smaa. Ikke saa sjældent kom der Kirkegæster fra andre Sogne, ja det kunde hænde, at der ved en Eftermiddagsgudstjeneste kunde være flere fremmede Degne til Stede foruden vor egen. Da kan det nok være, at der blev Sang i Kirken, thi disse gammeldags højt syngende Musici med deres overordentlig kraftige Lunger vilde rigtignok ikke lade sig gaa paa af hinanden.

Hvor kunde der være festligt i Hjortshøj Præstegaard en Sommersøndag Eftermiddag, naar en god Flok fulgte med Præstefamilien hjem fra Kirken! Den store Dagligstue og tilstødende Sal kunde næsten rumme saa mange, det skulde være. Mors Kaffe smagte. Hendes mange dejlige Blomster gav de ret jævnt møblerede Stuer et eget fint Præg. Folk følte sig straks hjemme hos os. Proprietærer og Bønder, Skolelærere og Præster og de mange vakre Hustruer var som een stor Familie. Alle var saa glade.

Nogle af dem forstod næppe selv, hvad det var, der drog dem og løftede deres Sind. Men flere og flere blev klar over, at de havde mødt Aanden fra Himlen gennem deres Præstefolks Vidnesbyrd og Kærlighed.

Efterhaanden som Børnene voksede til, og der tilmed dukkede vordende Svigerbørn op, blev der rigeligt af Sang og Musik i Hjortshøj Præstegaard. Mine to ældste Søstre var meget musikalske, de lærte Far Kunsten af. Hvor kunde han

spille firhændig med dem, saa Klaveret klang! Og hvor lærte vi mange nye Salmer og aandelige Sange! Det var i hine Aar, at Tillæget til Roskilde Konvents Salmebog fremkom. Far fik det indført i Kirkerne, og Mor lærte sine Børn og Tjenestefolk og Husholdningselever, ja mange andre, at synge de her-

Sognepræst Adam Bülow.
Fra Skødstrup-Tiden, 1872.

lige Salmer, som stod i dette Tillæg. Hun sang af Hjerteret med sin smukke klare Stemme Salmer som „Op dog, Zion, ser du ej?“ — „Hil Dig, Frelser og Forsoner“, — „Paa Jerusalem det ny“, — „Det koster ej for megen Strid“ — og mange andre Perler. Hun sang dem ind i vore Hjerter, saa disse liflige Toner endnu i vort Livs Aften klinger derinde. Uden Tvivl har det bidraget meget til, at vi efterhaanden alle har faaet „den kostelige Perle“ i Eje.

Naar Far fra sit Studereværelse hørte vor Sang,

kunde det stundom have den Virkning paa ham, at han løsev sig fra sit Provstearbejde og kom ind og tog Del i vor Glæde. Saa blev der i Sandhed en god Aften ud af det. Han kunde fortælle os om Salmedigterne og meget andet, der vakte vor aandelige Interesse.

Undertiden lykkedes det os ogsaa at faa ham til at læse et eller andet værdifuldt højt for os. Det blev gjort med megen Forstaaelse. Jeg mindes en saadan herlig Familieaften, da han læste Digteren Molbechs „Ambrosius“ højt for os halv-

voksne Børn. Det tog os alle om Hjertet. Aller bedst var det, naar Far sluttede Aftenen med en Andagt og paafølgende Musik. Han kunde tage fat, hvor Mor slap. Fik han først begyndt ved Klaveret, kunde han næsten ikke holde op. Ikke Tale om Noder. Han spillede lige fra Hjertet med en forbausende Fingerfærdighed endnu som ældre Mand. Hans Fingre galopperede hen over Tangenterne. Hvad der havde fyldt hans Sind: en Sang, en Samtale, en Sorg, en stor Glæde — det klang gennem hans Spil. Det yndigste Ekko af Salmerne, som Mor nylig havde lært os, tonede fra Strengene. Det rev os alle med. En Time fløj, før man vidste af det.

Men ak! Saadanne rige Stunder blev sjældnere og sjældnere. De højærværdige Skrivelser omklamrede stedse fastere vor kære Fars Sjæl og tærede paa hans Livskraft. Men i adskillige Aar magtede han dog at udføre et betydeligt Hyrdearbejde i sine ret store Sogne: Bibellæsninger i begge Skoler, Forsamlinger i forskellige Hjem, der aabnede sig for saadanne — og mange Husbesøg.

Som Student har jeg ofte i Ferien ledsaget Far paa saadanne. Han var velkommen i alle Hjem, baade paa de store Proprietærgaarde og i Smaafolks Huse. Han havde ogsaa en god og velsignet Gave til at tale med Folk, saa det gik dem

Fru Karen Bülow.
Fra Skødstrup-Tiden, ca. 1870.

til Hjerte. Far begyndte som oftest med det jordiske, men glemte ikke det himmelske. Han havde gerne „Goszner“ med. Meget praktisk havde han ladet denne ret digre Andagtsbog partere og indbinde i 3 Smaabind. Saa kunde han nemt have et af dem i Lommen.

Ogsaa Mor naaede ud til mange Sognefolk. Særligt de syge og gamle laa det hende paa Sinde at besøge og vidne for. Som stor Dreng ledsagede jeg hende en Dag paa en af disse Ture. Hun vilde ud til gamle Birthe og havde pakket en Del gode Sager i en Kurv til sin rare, noget tunghøre Veninde. Jeg fik Lov til at bære den. Mor havde haft en anstrengende Dag og var træt. Da vi kom til en temmelig stejl og lang Bakke, standsede hun og sukkede. Men saa rettede hun Blikket op mod Himlen og sagde saa stille: „For din Skyld, Jesus!“ Saa tog vi Bakken med Glans.

Hvor kunde Mor fryde sig, naar hun sad i en god Kreds af Koner og delte baade Kaffen og Biblen med dem! Men de elskede hende ogsaa (ikke saa sært!), ja, de ligefrem kyssede hende i Begejstring.

I nogle Aar holdt Far og Mor Forsamlinger i deres eget Hjem. Om Sommeren holdtes Møderne ofte i Haven, ellers i Stuerne. Begge talte. Der kom i Reglen mange Deltagere. Mor læste paa den Tid om den amerikanske Lægprædikant *Moody*, og hun henrev ofte Tilhørerne ved at fortælle nogle af hans Oplevelser. Den theologiske Professor *Peder Madsen*, blev ikke saa lidt betænkelig, da jeg i min Studentertid kom til at omtale disse Forsamlinger for ham.

„Saah — taler Deres Moder virkelig ogsaa? Ja — der er jo rigtignok de paulinske Steder i 1. Kor. 14, 34—35 og 1. Tim. 2, 12. Men — — ganske vist, naar det sker i hendes eget Hjem, kan det vel gaa.“

I Fars Provsti var der flere Præster, som han var glad for — og de for ham. Jeg nævner *Brix* i Skødstrup, *Korff* i

Mørke, *Hansen* i Thorsager, *Hauch* i Knebel, *Diderichsen* i Tved, *Blume* i Vistofte — og ikke at forglemme: Fars Broder *Harald Bülow* i Todbjerg og *Balslev* i Hvilsager (senere Fyns Biskop). Præstekonventerne var meget festlige — bortset fra, at der blev røget en forskrækkelig Masse Tobak. Efter Guds-

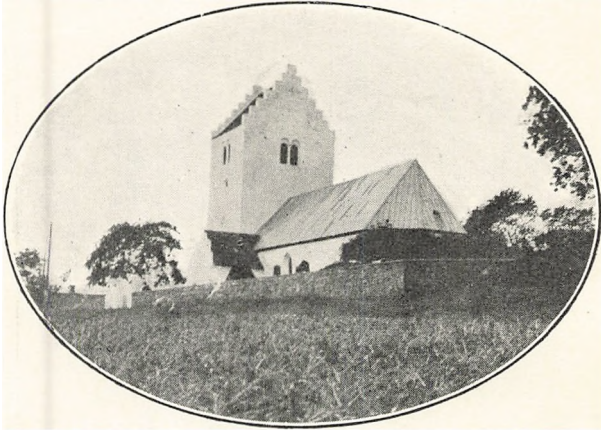
Hjortshøj Præstegaard.

tjenesten og Middagsbordet var der Forhandling, ogsaa Fruerne deltog. Efter Konventets udtrykkelige Begæring indledte Far gennem længere Tid med en Bibeltime over et Kapitel i Johs. Aabenbaring. Der var altsaa Stof til mange Gange.

Far interesserede sig meget for dette Emne og læste flere store Bøger, som handlede derom. Ogsaa i Aarhus har han flere Gange ved større Møder talt over Afsnit af Aabenbaringens Bog. Egentlige Diskussioner havde disse gammeldags lutheriske Missionspræster vistnok ikke ved deres Konventer. Hvad skulde der næsten være at diskutere? Ingen af dem var Grundtvigianere. Menighedsraad, Bibelkritik, Tidehvervsspektakelmagere, Pinsebevægelse, Oxfordgrupper o. s. v. kendtes

endnu ikke. Og Hitler var ikke født. Men saa talte man sammen om et Bibelafsnit, om Arbejdet i Sognene, og Konventet sang.

— *Blume* havde ikke saa sjældent en ny aandelig Sang med. Diakonissevirksomheden og Magdalenesagen interesserede navnlig Fruerne stærkt. Pastor *Dalhoff* og Frk. *Thora Esche*

Hjørtshøj Kirke.

havde været paa Egnen og holdt Møder for deres „Sag“. Ogsaa Hedningemissionen begyndte at naa ind til Præstefamiliernes Hjerter, efterat *Børresen*, Santalmisionens Fader, havde holdt Møder i Aarhus og paa Mols. Hovedsagen var, at Jesus, Overhyrden, var iblandt disse Hyrder. Derfor mødtes og skiltes de glade.

Mange Aar efter, da jeg som Ansøger til et Embede i Fyns Stift gik ind for at hilse paa Biskop *Balslev*, udbød han nok saa fornøjet: „Aa, det var Dem, der havde rensset alle Deres Faders Piber til Præstekonventet i Hjørtshøj! Ja, de Piber var gode!“

Jeg husker godt, at jeg som nybagt Student havde givet

hele Regimentet omkring Tobaksbordet en ordentlig og højlig tiltrængt Omgang. Nu blev jeg alligevel lidt underlig til Mode ved at blive mindet om dette Rensningsarbejde, eftersom jeg selv forlængst havde sagt Tobakken Farvel for stedse.

I Annekset Egaa var der en Kreds af yngre Mænd, som havde været paa Højskole hos *Nørregaard* i Thestrup og senere var begyndt at søge til Valgmenigheden i Bering Syd for Aarhus. En Tid lang havde disse opvakte Folk dog ogsaa Forbindelse med Fars Virksomhed. De gik i Kirke hos ham, naar det passede dem, deltog i hans Bibellæsninger i Egaa Skole og kom ikke sjældent i vort Hjem. Far interesserede sig meget for dem; de vilde jo gerne tale om aandelige Ting, ganske vist helst diskutere. Han haabede vistnok, at det skulde lykkes ham at vinde dem helt for det Trosliv, som havde hans Hjerte.

Men Haabet brast. Valgmenighedspræst *Teilmann* i Bering vilde have sit for sig selv. En skønne Dag løste hele Skaren Sognebaand til ham. Far tog sig dette meget nær, ja han forvandt det egentlig aldrig, selv om en smuk Tillidsadresse fra saa at sige hele den øvrige Del af Sognefolkene bødede noget paa det saarede Hjerte. Det skal imidlertid noteres med Paaskønnelse, at, da Far laa i sin Grav, bad disse Sognebaandsløserne om at faa Lov til sammen med hans Venner fra Hjortshøj, Egaa og Aarhus at sætte ham et smukt og anseeligt Monument. De holdt alligevel af ham og agtede ham.

Fars Stilling som Provst førte med sig, at der kom mange Lærere og Præster for at tale med ham. Ogsaa fra andre Provstier kom man for at raadspørge ham. Han forstod at forhandle med Kirkeejerne (i Reglen en større Jorddrot), saaledes at det lykkedes at faa flere af Kirkerne i Provstiet sat i god Stand. I Hjortshøj Kirke blev der saaledes malet et smukt nyt Alterbillede, der forestillede den korsfæstede Frelser. Nedenunder læses Ordene: „Den, som tror paa ham, dømm-

mes ikke.“ Dette Billede og disse Ord har fulgt mig indtil denne Dag. Maatte de lyse for mig i min sidste Stund!

Naar der var et Lærerembede ledigt i Provstiet, og Ansøgerne var „paa Frierfødde“, kunde det blive noget rigeligt med pædagogiske Besøg i Præstegaarden. Men Mor tog det altid med godt Humør. Det var jo en Selvfølge, at, naar den tilrejsende Lærer havde været inde i Fars Værelse og drøftet Sagerne med ham, saa skulde han betragte sig som Familiens Gæst i de Timer, det varede, inden næste Tog afgik. Altsaa blev han bragt til Sæde, spiste til Middag eller Aften med os og blev i det hele behandlet som en kær Ven af Huset.

Det hændte en Gang ved Afskeden, at vedkommende Lærer følte Trang til at udtrykke sin „dybtføjte Paaskønnelse“ i en lille Tale først rettet til „Hans Højærværdighed“ for al hans Bevaagenhed — men derefter stilet til „Hendes Højærværdighed“ for al den gode Mad og øvrige Elskværdighed. En saadan Belevenhed er vistnok sjældnen nu om Stunder. Ja — i de Dage var der Poesi over Hjortshøj Præstegaard.

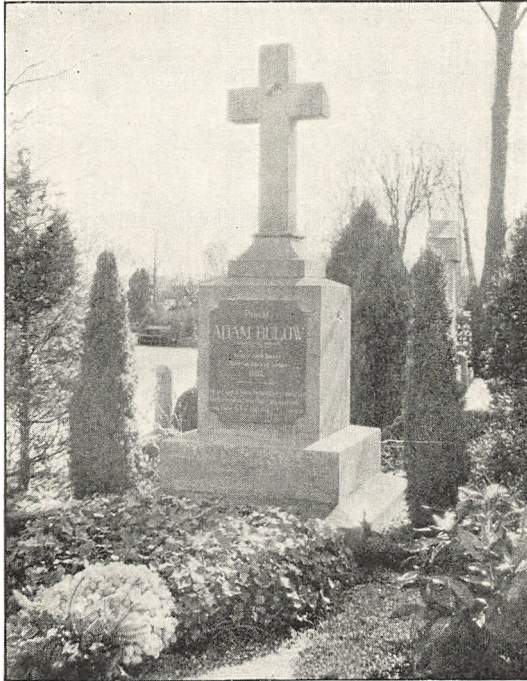
Det var nu ikke saa sært, at Lærerne satte Pris paa Far, thi han udførte et meget stort Arbejde for at fremme Skolevæsenet i sit Provsti og hjælpe Lærerne til deres Ret under vanskelige Forhold. Det var i Sandhed Fest, naar Far kom paa Skolevisitats, og dette gennemførte han med stor Regelmæssighed selv i det frygteligste Vejr. Børnene elskede ham. Han forstod at katekisere med dem, saa Øjnene straaledede, og de smaa kappedes om at svare.

En fornøjelig Oplevelse havde han en Dag i en Skole paa Mols. Der var Læsning. En lille Purk var oppe. Han klemte helt godt paa, indtil han i Læsebogen kom til en Sætning, der handlede om Salamandere. Saa hakkede han lidt i det: „Naar man trækker Halen af en Sa—sa—sa . . .“ Endelig tager han Fart paa og læser sejersstolt: „af en Sadelmager, vokser den snart efter ud igen.“

Den Visitats havde Far længe godt af.

Ja — Molboerne var dejlige Folk. Der blev forøvrigt ogsaa en ret stor kristelig Vækkelse iblandt dem. Vi var altid saa glade, naar vi fik Besøg af Mols-Præsterne.

Provst Adam Bilows og Hustrus Grav paa Aarhus Kirkegaard.

Ved en saadan Lejlighed hændte det, at den fremmede Kusk, som sad og spiste sammen med vore egne Folk, henvendte sig til vor solide Kokkepige Karen Marie og spurgte paa sit Molbomaal: „Hwo manne Ben haar Provsten?“ Hun, som ikke vidste, at „Børn“ paa Mols hedder „Ben“, svarede ganske betuttet: „Ih taa' han haar da tow!“ Men Kusken ry-

stede vantro paa Hovedet, for han mente at have set i hvert Fald en 3 à 4 Stykker.

Af Indremissionærer kom der egentlig ikke saa mange til Hjortshøj i Fars Tid. Mærkeligt nok. Jeg mindes dog at have hørt baade *Anders Stubkjær* og *Sigvardus Høyer* tale ved stærkt besøgte Møder i Kirkerne. Høyer raabte saa højt, at det gjorde ondt i Hovedet, men hans Prædiken var god og klar. Anders tog os alle om Hjerteroden.

Fru Karen Bülow
som gammel Kone i Horsens.

I 1891 søgte Far sin Afsked paa Grund af Sygdom. Den før saa stærke Mand havde faaet Sukkersyge og Lungeblødning. Sine sidste Aar levede han i Aarhus — midt i de helliges Samfund, lykkelig over nu og da at kunne gøre en lille Tjenergerning med Guds Ord, særlig blandt unge Mænd. Det blev en saare skøn Solnedgangstid. Far var dødsmerket, da jeg sidste Gang be-

søgte ham, men glad og fredfyldt. Som jeg sad ved hans Seng med hans Haand i min, sagde han til mig med et straalende Blik: „Aa, Axel, hvor jeg glæder mig til at se Jesus!“

En fjernt boende Datter naaede trods betydelige Vanskeligheder til Aarhus, tidsnok til at kunne tage Afsked med Far. Hun mente at komme uventet. Men Far, som kendte Vanskelighederne, hun maatte overvinde, modtog hende med et glædestraalende: „Jeg vidste, at du maatte komme. Jeg har i flere Dage bedt om, at det maatte lykkes, og da jeg

bad i Morges, fik jeg Vished i min Sjæl om, at min Bøn var opfyldt, og at du allerede var paa Vej til os.“

Faa Dage efter kom Anders Stubkjær for at faa en sidste Samtale. Men da var Fars Stemme bristet. Han kunde kun smile til sin gamle Ven og *pege opad*.

Alle Helgens Søndag den 5. November 1893 gik Far hjem til vor Herres Glæde, 67 Aar gammel.

Mor levede lige til Sommeren 1920, blev næsten 89 Aar gammel. Hun døde i Horsens, hvor hun boede i sine sidste Aar i en hyggelig Lejlighed.

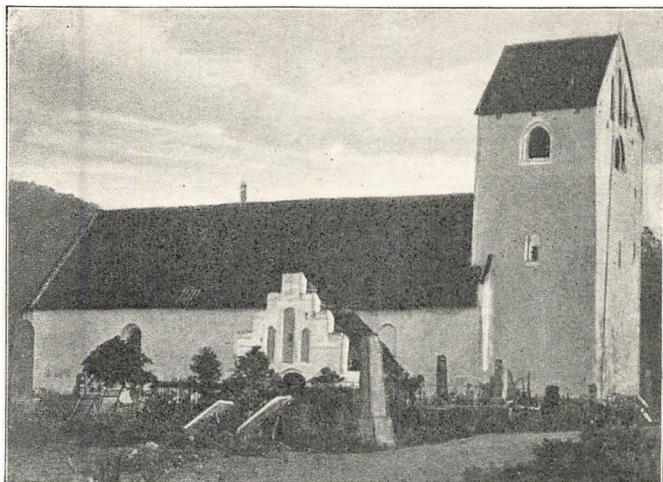
Min yngste Søster, som var gift med en Tandlæge i Byen, havde den Glæde at kunne se hende daglig. Min dyrebare Mor bevarede Troen, Haabet og Kærligheden til det sidste. Hun var stadig spillevende i Aanden. Endnu i sin høje Alderdom var hun til megen Velsignelse med sit Vidnesbyrd. Hun hilsende Sønderjyllands Genforening med høje Fryderaab.

Fars og Mors Støv hviler i de dødes Have i Aarhus, ventende paa en salig Opstandelse.

Velsignet være deres Minde!

Bülownes Vaaben.

Sebbersund Kirke.

EN MISSIONSMANDS LIV I HIMMERLAND

AF SOGNEPRÆST CHR. BARTHOLDY, RAVNKILDE, OG
INDREMISSIONÆR TH. RASMUSSEN, HELSINGØR.

I Fiskerbyen Sebbersund i Himmerland døde forrige Aar en gammel Mand, hvis Historie, hvad det aandelige angaar, ikke har formet sig helt almindelig. Vi har tidt besøgt hans Hjem og nedskrev fra Tid til anden nogle af de Træk, han fortalte, om de maaske kunde blive flere til Glæde.

„Gamle Kristian Svendsen“ hed han mellem Vennerne i adskillige Aar. Han blev 85 Aar gammel og ejede sammen med en barnlig Tro paa Guds Naade i vor Herre Jesus et forunderlig lykkeligt Smil, ikke mindst naar han fortalte om Guds Førelser med ham. Klagede han sig, var det over de gode Gerninger, han *ikke* havde udført, skønt Gud havde be-

redt dem for ham. „Dog ogsaa Undladelsessynderne har Jesus naglet til Korset, han har sonet alle mine Synder.“

Kristian Svendsen blev født i *Store Ajstrup* den 29. Januar 1848. Faderen var Karetmager og Sognefoged. I Hjemmet raadede gammeldags Gudsfrygt, der blev læst i Salmebogen, og Børnene maatte om Aftenen læse et lille Vers. Forældrene gik regelmæssig til Alters to Gange om Aaret. Det var den Gang, alle gik til Alters. Der var Altergang 4 Gange om Foraaret og 4 Gange om Efteraaret. Første Altergangs søndag var for de ældre, gifte Folk, anden for de unge, gifte. Tredje var for de unge og endelig en fjerde for „Efternølerne“, som de kaldtes.

Det var hændt, at en enkelt havde vovet sig op til Provsten og spurgt, om de ikke nok kunde komme til Alters (udenfor de normale Tider), men han fik til Svar: „De kan jo vente til Foraaret“.

Naar Folk gik til Alters, maatte de den Dag ikke bestille noget, og de fik ikke noget at spise om Morgen. Men Kr. Svendsen havde en god Moder, som alligevel kom og stak ham en lille Kage. Hun havde Forstaaelse af, at det var ikke det, det kom an paa. Men Faderen maatte endelig ikke vide det. Kr. Svendsen var altid hjemme; han kom aldrig ud at tjene. Siden overtog han Ejendommen, en lille Gaard, lige akkurat een Td. Hartkorn. Først 76 Aar gammel flyttede han, da en Søn af ham overtog Gaarden, den halve Mils Vej ned til *Sebbersund*.

Sine første Ungdomsaar levede han i Verden. Han fik Skænd af sin Fader, naar han havde været ude. Moderen sagde: „Hvordan kan du nænne det, Kristian?“ Men han havde en vældig Lyst til at danse. En Nat, da han var til Dans i et Telt i Skoven, gik han udenfor for at svale sig. Han saa op til Stjernerne, og saa kom den Tanke til ham: „Hvad er saa det hele? Er det, det hele? Hvad vil Enden blive paa det.“

her?“ I den følgende Tid kom saadanne Tanker ind paa ham ved lignende Lejligheder, og han kunde ikke blive dem kvit. Han var dengang 27 Aar. Men han kendte ingen Hjælp for denne Uro.

Paa denne Tid var der en aandelig Bevægelse i Himmerland, hvis Ophavsmand, menneskelig talt, var den tidligere Kolportør i Indre Mission, *Anders Laursen*. Han var oprindelig en nidkær Vækkelsesprædikant, men han blev grebet af det grundtvigske og byggede en Højskole i Lundby, Nabsognet til Store Ajstrup. Omkring denne Højskole groede der noget grundtvigsk Liv op, og Provsten i Barmer advarede sine Sognebørn: „Pas paa, I ikke bliver smittede af de hellige i Lundby.“

Saa en Dag, det var i Aarene 1874—75, da Kr. Svendsen gik og var vakt, sagde hans Broder Niels til ham: „Du skulde følge med over til Lundby“, og det gjorde han. Det var aldrig uden Bevægelse, han talte om det, og det var ham om at gøre at bedømme A. Laursen og den Kreds, han en Gang havde tilhørt, retfærdigt.

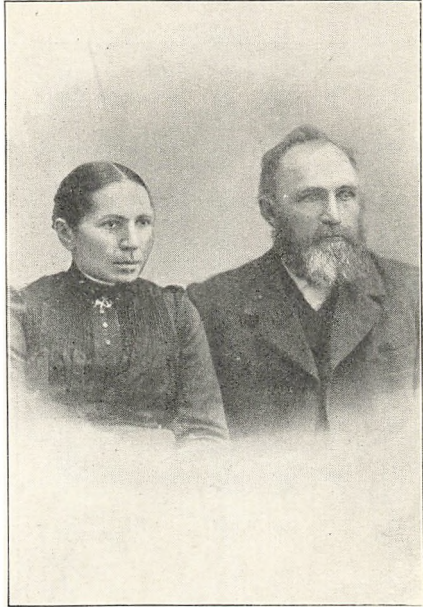
For han blev taget af det, der var. Her maa *det* være, som jeg trænger til, sagde han til sig selv. Han blev, hvad der den Gang kaldtes „en helstøbt Grundtvigianer“ og kom som Elev paa Højskolen. Der blev ikke talt om Omvendelse, men man kunde høre: „Nu er den og den kommet med“. Tvivledes der, blev yderligere tilføjet: „Jo, han er gaaet med.“ Men som det sikreste Tegn paa, at Skridtet var taget, blev det anset, naar man gik med til Alters i Frimenigheden (som ret snart opstod omkring Lundby Højskole).

Det var nu Kr. Svendsens Lykke, at han blev forlovet med en ung Pige, *Sorine Jensdatter* fra Sebbesund. Hun havde gaaet i Skole hos en troende Lærer og var blevet vakt i Konfirmationsalderen. Hun blev dog først omvendt, da hun var tyve Aar. Ved at læse i Bibelen kom hun til Klarhed og Fred. Da der ikke kendtes anden Form for aandeligt Liv, søgte hun

ogsaa til Lundby, der blev de to kendt med hinanden, og hun tænkte sig Kr. Svendsen som en god, troende Mand.

Da de skulde giftes, løste de Sognebaand til Pastor Koch i Løgstør, og Brylluppet stod i Sebber Kirke 16. November 1880.

Paa den Tid var Valgmenigheden paa Mors blevet Frimenighed, og i Lundby tænkte de, at Tiden var for dem til ogsaa at danne Frimenighed. Der valgtes da to af de ivrigste til at rejse til Mors for at lære, hvordan det skulde gøres. Den ene af dem var Kr. Svendsen. Den anden var Skomager Petersen fra Løgstør. Saa snart de to kom tilbage, dannedes Frimenigheden i Lundby med Pastor *Anker-Møller* som Præst. Det

Kristian Svendsen og Hustru Sørine.

fulgte af sig selv, at Kr. Svendsen og Hustru udtraadte af Folkekirken og tog deres Plads i Frimenigheden. Der stod de i 20 Aar. Af deres 8 Børn er de 7 døbt i den. Kr. Svendsen var stolt over, da Frimenigheden var dannet, at kunne sige: „Vi har en Dreng, han skal blive den første, der døbes i Frimenigheden.“

Kun var Sørine ikke altid glad ved, hvad hun hørte i Frimenigheden. „Hvordan skal det forstaas med det levende Ord, som gaar fra Mund til Mund, og saa vor Bibel, som

kaldes det døde Ord?“ spurgte hun somme Tider sin Mand. Og hun var ikke tilfreds hverken med Anker-Møllers eller Mandens Forklaringer, hun havde jo selv oplevet, at Guds Aand gjorde Bibelordet levende.

Mærkelig nok blev den ovenfor nævnte Skomager fra Løg-

Missionær Chr. Ørum og Hustru.

stør omvendt og sluttede sig med Liv og Sjæl til Indre Mission. Hans Kone blev nemlig omvendt ved at høre Provst *Lebech*. Hun havde sit Lønkammer paa Loftet og bad undertiden højt. En Aften lister Skomager Petersen sig op for at lytte, og den Bøn, han der fik at høre, hun bad særlig for ham, at han maatte blive omvendt, blev ham for stærk.

Kr. Svendsen fik Nys om, at der var sket noget med Skomager Petersen og besluttede i den

Anledning at besøge ham. Det var jo ikke saa rart at høre sligt om en gammel Ven. „Du er ligefrem en Forargelse,“ sagde han til ham. „Du, som er en af vore bedste Mænd, jeg forstaar ikke, du kunde gøre det.“ Men Skomageren lo ad ham og sagde: „Har du ikke andet at sige, maa du hellere tie stille. Men maa jeg nu sige noget?“ sagde han, og saa af lagde han et kort Vidnesbyrd om, hvordan han havde faaet det, og idet han knyttede sin Haand med Tommelfingeren

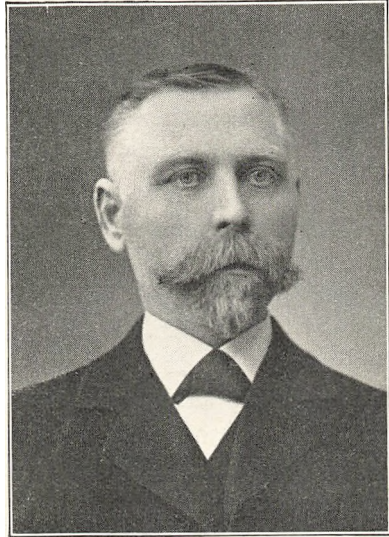

vendt mod Kr. Svendsens Hjerter, sagde han: „Nu har jeg det godt, hvordan har *du* det?“

Det ramte, og det blev deres sidste Samtale. Skomageren døde ikke længe efter.

Ved denne Tid begyndte Indre Missions Udsendinge at holde Møder i Egnen. Blandt dem, der kom, var *Kr. Josef Sørensen*, *Kr. Ørum* og

Bogsælger *N. P. Bak* og Indremissionær *Jens Fisker*. Efter megen Overtalelse lykkedes det Konen at faa sin Mand med til Møde. Da de kørte paa Vej til Mødet, var han genstridig og sagde: „Naar jeg nu har faaet Hestene fra, tror jeg, jeg vil gaa hen og hvile mig, medens de taler.“ Men det blev der ikke noget af, for Konen tager ham ved Haanden og siger: „Kom nu med, bitte Faaer!“ Og han lod sig overtale, og det var godt, for den

Bogsælger N. P. Bak.

Dag ramte Ordet ham, da Missionær *Peter Petersen* fra Fyn med Kraft sagde: „Den, som ikke er under Naaden, han gaar til Helvede!“

Samtidig trykkedes Svendsen af en Del timelig Modgang, og nu ramte Ordet ham stadig, naar han hørte det. Han kom nu i dyb Sjælenød.

Saa skete det da, at han en Sommermorgen kørte ad Vejen langs med Kyø Skov. Han var saa nedtrykt, som et Menneske kan blive. Det var det dejligste Vejr, Solen skinnede, og

Fuglene sang. Med eet slaar det ned i ham: „Hvordan kan det dög være? Fuglene de synger og er glade. Og her kører jeg, Guds ypperste Skabning, for det er Mennesket da, og jeg er saa ked af det, det kan jo ikke være rigtigt.“ Idet han nu sukkede til Gud, kom det Ord til ham: „Kom hid til mig, alle I, som arbejder og er besværede, og jeg vil give eder Hvile.“ Og med eet forstod han, at det var Jesus, han skulde hen til.

Saa snart han var hjemme, gik han ind i et Kammer, lukkede Døren, bøjede sine Knæ og sagde: „Kære Herre, nu vil jeg for evig høre dig til, her er jeg, jeg kan ingenting. Vil du tage mig, som jeg er?“ Da han rejste sig, var han vis paa, at hans Bøn var hørt. Herfra regnede han sin Omvendelse, hans Kone glædede sig og sagde: „Nu bliver vort Liv anderledes end før.“

Dog kom der siden Tvivl. Kunde han nu ogsaa stole paa, at han hørte Herren til? Det blev en alvorlig Sjælekamp, og han stred for at faa Vished. Under saadan Bøn sagde han: „Hører jeg dig virkelig til, Herre Jesus?“ Da hørte han et lydeligt „Ja“, — saa kunde han tro. „Nu er vi to om at følges paa Vejen til Himlen“, sagde hans Kone, da han fortalte, hvad han havde oplevet.

De blev saa enige om at melde sig ud af Frimenigheden. De tog sammen til et Møde i Lundby, det sidste, og tog Afsked. Da de sagde til Frimenighedspræsten, at nu maatte han have Farvel, nu kom de her ikke mere, spurgte han dem: hvorfor? Saa forklarede Kr. Svendsen, at nu var de blevet omvendt og syntes ikke mere, han havde hjemme her. Saa sagde Pastor Anker-Møller: „Det gør mig ondt, saa har De ikke været af de rigtige; for havde De det, saa var det noget ringere, De gaar over til, men nu er det maaske rigtigt nok.“

Der var jo mange, der ikke forstod dem. En Kone, der

besøgte dem, græd ligefrem over dem: „Ja, det kan jo endda gaa med jer, for I er ved at blive ældre, — men tænk at føre jeres Børn ind i saadant et Mørke!“ De mente jo nu, det var Lyset, de vilde føre dem ind i. „Ja, vi kan jo ikke mere tale sammen,“ sagde Konen.

En Dag mødte Kr. Svendsen en af sine gamle Venner,

Kr. Svendsen og Hustru som Guldbrudepar.

som han gerne vilde vidne for. „Hvordan har du det?“ begynder han. „Jo, Tak,“ siger Vedkommende, „jeg har en god Ugeløn!“ Men det var jo ikke det, Kr. Svendsen spurgte efter. „Hvordan har du det med Jesus?“ mener jeg. „Jeg hører til Frimenigheden.“ „Det er ikke nok!“ — Men saa fik Vennen saa travlt: „Ja, Kristian Svendsen, jeg vilde gerne snakke noget mere med dig, men der staar nogen og venter paa mig, nu maa du have Farvel, og hav det godt.“

Ikke underligt, at paa Spørgsmaalet: „Hvor længe var du

Grundtvigianer?“ svarede Kr. Svendsen: „Lige til jeg blev omvendt, og saa ikke en Dag længere.“

Det var et fattigt Hjem, de delte, Kr. Svendsen og hans Hustru. Men de havde den store og sjældne Lykke at se alle deres Børn som voksne vende sig til Herren for at tjene ham.

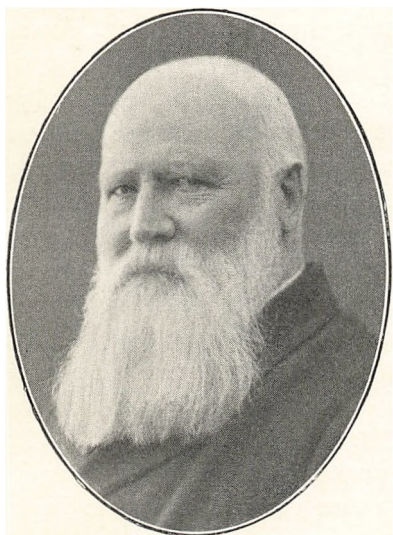
Sidste Gang, jeg talte med min gamle Ven, var en Nat, jeg var kørt fast i Sne og efter en Times Gang naaede til hans Hjem. Jeg stod lidt og lyttede, saa bankede jeg paa Ruden og sang et lille Vers. Da han og Familien blev klare over, hvem det var, stod de med stor Glæde op, gav Kaffe og redte op til mig i det lille Mødelokale, de havde i deres Hus.

Nu er deres Liv hernede paa Jorden endt, men Velsignelsen, Gud gav dem, og som vi, der besøgte dem, mærkede hvilede over deres Hjem, den er ikke endt. Den kan endnu komme til at sætte mange Spor — til Guds Ære.

DEN GAMLE MISSIONÆR FORTÆLLER:
»HERRENS NAADE OVER MANGE AAR«

ERINDRINGER AF OG OM
INDREMISSIONÆR HANS KRISTENSEN
VED SOGNEPRÆST EMIL STEENVINKEL

Indremissionær Hans Kristensen.

Ved Kinamissionær Frk. *Olga Kristensens* Udrejse fra Danmark i 1934 til Dansk Missions Selskabs Hedningemissionsmark i Kina overgav hun en for hende værdifuld Bog, en Samling blyantskrevne Notater, „Erindringer“, nedskrevne af hendes afdøde Fader, mangeaarig Indremissionær *Hans Kristensen*, til Udgivelse i en Bog eller i et af de følgende Bind af „*Hjemliv og Trosliv*“.

Efter Samraad med Sognepræst *A. Fibiger* paatog

Redaktøren sig det Hverv at forsøge et Uddrag af Optegnelserne, at foretage en Sammentrængning af det ret interessante Biografi-Stof efter de samme Principper, som var fulgt ved Udgivelsen af Bøgerne om Overkammerherre *Oxholm*, Missionær *P. Blomberg* og Pastor *H. I. F. C. Matthiesen*.

Hvor det kan lade sig gøre — støttet af hans efterladte Livserindringer — faar den gamle prøvede Herrens Tjener selv Ordet, hvorved det kildefriske Personlighedspræg bevares.

Man hører Manden selv fortælle.

Derfor fik dette Stykke Kildemateriale Overskriften: Den gamle Missionær fortæller.

Hans Kristensen, f. 26. April 1855 og død 25. Januar 1934, indleder sine Erindringer med at fortælle, at mange har opfordret ham til at skrive om sit Liv og sin Gerning i de mange Aar, Gud har ladet ham leve.

„Det bliver saa i stor Skrøbelighed men med Tak til min Gud og Frelser.“ Til Overskrift giver han Ordet: „*Herrens Naade gennem mange Aar.*“

„I det smukke Sydsjælland er jeg født d. 26. April 1855.

Vort Hjem laa i Udkanten af Skoven, da min Fader var Skovfoged og Skytte paa *Raadegaard*, som laa paa Grænsen imellem Toksværd og Everdrup Sogne. Lige foran i Skoven var der et Højdedrag, hvor der stod nogle mægtige Træer. Ved Siden heraf var der en større Granplantage, hvor særlig mange Skovduer holdt til og byggede deres Reder højt oppe i Granerne. Disse Skovduer holdt vi Børn meget af; de var vore gode Venner. Vi saa ofte Mikkelt Ræv liste om derhenne. Han ønskede sig nok en god Duesteg, men de sad ham for højt oppe.

Vi var 7 Søskende, 4 Dreng og 3 Piger, heraf var jeg den næstældste. Da jeg var 7 Aar gammel, begyndte jeg at gaa i Skole og fulgte saa med min lidt ældre Broder.

Vi gik i Dysted Skole, hvor der da lige var kommen en ung Lærer fra København, som hed Winther, en god og kærlig Mand, men meget lidt kendt med Landsbyforhold. I København havde han hørt hjemme blandt de første Grundtvigianere, og hans Fader var en af Grundtvigs nære Venner. Den unge Lærer vilde gerne hjælpe os Børn paa bedste Maade,

men i meget overvurderede han vor Fatteevne, saa det blev altfor højt. I hans Religionstimer gik altfor meget os forbi. Flere Gange udtalte han, at for at komme i Himlen maatte vi være rene. Men — hvorledes skulde vi blive rene? At vi ikke var rene, følte vi Børn nok, og det gjaldt ofte baade udvendig og indvendig.

Mor taalte ellers ikke, at vi gik i Skole uden at være rene, og da vi meget gerne vilde vaske os selv, saa vilde Mor se os efter, før vi fik Lov til at gaa ud af Huset, og naar det saa viste sig ved Mors Eftersyn, at vi endnu var snavsede trods vor Paastand, at vi havde vasket os, maaske endda 2 Gange, og om der endnu sad noget, da kunde det ikke gaa af, saa var der intet Medhold fra Mors Side: „Jeg skal nok faa Snavset af jer,“ og saa tog hun fat, ikke altid saa blidt som vi selv. Men Mor gjorde, hvad hun kunde, for at hendes Dreng skulde være rene, naar de gik i Skole.

Ikke langt fra vort Hjem boede der en hellig Væver, som undertiden vævede noget Lærred for Mor. Denne Væver blev kaldt hellig, og vi forstod, at det var, fordi han vilde til Himmelen, naar han døde. Ham tænkte jeg ofte paa, han maatte jo saa være ren. Saa en Gang i Foraarstiden bad Mor mig gaa med hende til Væveren og bære noget Garn for hende derhen. Og meget villig fulgte jeg med, jeg havde mine Grunde; jeg vilde se, om Væveren nu ogsaa var rigtig ren. Men, ak, hvilken Skuffelse! Væveren var ude i Haven og plantede Kaalplanter ud og var selvsagt meget snavset paa Hænderne. Jeg husker endnu den bitre Skuffelse, dette var for mig. Lærer Winther sagde, vi skulde være rene for at komme i Himmelen, og denne hellige Mand, som vilde tjene Gud og vilde hjem til Himmelen, var alligevel saa snavset. Dette forstod jeg ikke, jeg var den Gang ca. 8 Aar. — I en meget tidlig Alder tænkte jeg ofte paa Gud og vilde inderlig gerne vide noget om ham. Havde endda vor Lærer forklaret os de Salmever, som vi fik

for, paa en barnlig, forstaaelig Maade, saa havde man da faaet lidt Sjæleføde, som kunde hjælpe os nærmere til Gud. Vor kære, elskede Mor var selv saa uklar i disse Ting og længtes efter den Gud og Frelser, som hun ikke kendte. Der var saa aandelig dødt derhjemme i Dysted og Toxværd Sogne. Der var saa mange rare, gode Mennesker, men aandelig døde var de alligevel.

Ofte om Natten laa jeg og græd ved Tanken om den evige Fortabelse. Jeg vilde høre Gud til, men jeg kunde ikke naa ham. Mor hørte sommetider, at jeg græd, og spurgte da, hvad der var i Vejen. Er du syg, lille Hans?“ Men jeg syntes ikke, jeg kunde fortælle, hvordan jeg havde det, og sagde blot: „Nej, jeg er ikke syg,“ og dog havde jeg en Følelse af, at Mor nok forstod mig, men hun kunde ikke hjælpe sin Dreng. Lyset skinnede endnu ikke i Mørket i vort Hjem. Men vi var ikke glemte af Gud.

Far søgte, saa vidt jeg husker, aldrig Guds Hus, men han var en redelig og god Mand, som var meget betroet af sit Herskab. Hvert Aar blev der fra Raadegaards tre Skove, hvor der var i tusindvis af store Bøgetræer, solgt en stor Mængde Gavntræ og Brænde, og Far solgte alt underhaanden og modtog Pengene derfor, som han saa i Reglen een Gang om Ugen bragte til Godsejeren. Foruden stod jo Far for al Jagten og skød saa meget Vildt, Herskabet ønskede sig. Det lykkedes nu ikke altid. Sommetider anede Raadyrene, hvad der kunde vente dem, og stak af i god Tid, eller min kære Far skød forbi, som kan ske for enhver Skytte, Far var ellers bekendt for at være en dygtig Jæger.

Vor Skole maatte vi Børn passe, det holdt Far bestemt paa, han sagde ofte: „Det er den eneste Arv, jeg kan give eder.“ Men da vi kun gik i Skole hveranden Dag, saa havde vi jo endda god Tid, og det var dejligt at færdes i Skoven, vi var ligesom Skovens Børn. Sommetider kunde vi blive saa gode

Venner med Dyrene, saa vi kunde komme dem ganske nær, men saa kom jo Tiden, da vi maatte hjælpe Far med Jagten, og saa var Venskabet med Dyrene ude.

I de 7 Aar, jeg gik i Skole i Dyrsted, var der stadig den samme Længsel i mit Hjerter efter at komme til Gud, og ligeledes medens jeg gik til Præsten. Pastor Slotfeldt i Toxværd, hos hvem jeg gik til Konfirmationsforberedelse, var ikke af den Slags Præster, som kunde hjælpe unge ind til Gud. Meget af vor Tid hos ham blev brugt til at hjælpe ham med at ordne hans Brænde eller skære Nælder til hans Gris.

I 3 Aar fra 1869 til 1871 kom jeg i Lære hos en Tømrer ved Herregaarden Sparresholm, en lille halv Mil fra mit Hjem. Det var et daarligt Hjemliv, uden Gud og uden Fred, men Herren holdt sin gode Haand over mig.

I 1872 kom jeg til en meget dygtig Tømrer og Maskinmester P. Madsen, Toxværd Mark; her lærte jeg meget, men stadig var det Mennesker, som intet havde med Gud at gøre. I 1873 kom jeg til Næstved og var en lille Tid med at bygge Magemølle Papirfabrik, derefter en kort Tid hos Tømrermester Petersen i Grønnegade og gik da om Aftenen paa Tegneskole. Pastor Hansen var den Gang Sognepræst. Her hørte jeg ofte Guds Ord, men var endnu en fredløs Sjæl, som længtes efter den ukendte Gud. I 1874 slog jeg mig løs fra de hjemlige Egne og rejste til København.

Min Far var ikke saa glad ved det og advarede mig kærligt, men jeg vilde nu gerne lære noget mere og se mig lidt om. Kort efter aflagde jeg Svendeproeve i København; det var en Trappe, som først blev tegnet paa Teknisk Institut og derefter lavet under Tilsyn, og den blev antaget. Nu var jeg en rigtig Tømrersvend, som kunde søge Arbejde eller Plads hvorsomhelst i København. Det var let at faa Arbejde, det var jo i den store Byggeperiode, hvor Byen voksede saa vældigt. Saa en Søndag var jeg gaaet hen i Vartov Kirke for at

høre Pastor *Brandt*, han var kommen fra Rønnebæk ved Næstved, og jeg kendte lidt til ham. Han havde et Par Gange i Rønnebæktiden været i Dysted Skole og talt ved Børnenes Juletræ hos Lærer Winther, hvor jeg gik i Skole. Og denne gode Mand talte saa forstaaende og kærligt til os Børn, saa han beholdt en Plads i vort Hjerte, og nu mange Aar efter fik jeg Lyst til at høre ham.

Den store Oplevelse.

Da jeg første Gang kom indenfor i den lille hyggelige Vartov Kirke, hørte jeg som aldrig før en levende Lovsang, ikke blot i Ord, men Toner, som kom fra troende Hjerter. Jeg blev saa betaget, og Sangen varmede mig som aldrig før. Jeg mødte Gud i den stærke Lovsang. Da jeg gik fra Kirken, var jeg imidlertid mere utilfreds med mig selv end nogensinde før, men hvor jeg længtes efter næste Søndag! Første Gang kunde jeg ikke finde Salmerne, jeg søgte og søgte i min Salmebog, indtil en ung Mand, som havde sin Studenterhue under Armen, viste mig, at her brugte man ikke vor Kirkesalmebog, men en helt anden Bog, kaldet Festsalmer samlet af *Grundtvig*, og han var saa venlig at laane mig sin Bog, og vi sang: „Hører du Røsten?“ og da kaldte den kære Gud atter paa mig. Dette, at denne fremmede Student laante mig sin Salmebog og saa kærligt hjalp mig tilrette, det tog mig om Hjertet, det var den første Vennetjeneste, jeg mødte i Herrens Hus, og siden, uden at jeg da behøvede at laane hans Bog, saa jeg efter ham, og vi hilste paa hinanden.

Jeg følte, han var min Ven. Men saa blev han borte for mig, og siden har jeg aldrig set ham. Hvad han hed, eller hvad han var, ved jeg ikke. I over 50 Aar har jeg søgt ham iblandt vore Præster, men forgæves. Hans høje Skikkelse og smukke Ansigt staar endnu saa tydeligt for mig. Jeg skylder ham en varm Tak for hans Omsorg for mig.

Skønt jeg følte, der var godt at være i Vartov Kirke, manglede jeg dog noget. Den kære gamle Præst kunde tale herligt om Gudslivets Rigdomme, men han talte jo kun til troende Mennesker, og altfor lidt om, hvorledes man kunde blive troende og frelst. Han betragtede dette som givet, og jeg stakkels fredløse unge Mand *var* ikke troende, men jeg vilde saa inderlig gerne være det, og derhjemme paa mit Værelse bad jeg paa mine Knæ: „Herre, hjælp mig dog!“

Men hvad der kun saa svagt blev berørt i Pastor Brandts Prædiken, det talte Guds Aand meget stærkt om i mit Hjerte, om Synd og Retfærdighed for Gud, og Guds Dom over al Synd. Og jeg arbejdede ærligt paa at blive god, saa Gud kunde blive glad for mig; men det gik nu heldigvis ikke, og dog var dette Selvarbejde ikke spildt.

Men saa kom den uforglemmelige Søndag i Vartov Kirke, Herren være lovet og priset, han, som tænder sit Lys paa vor vildsomme Vej, hans Stjerne for Aanden oprinder. Jeg var den Dag kommen helt op ved Siden af Alteret; der var saa mange i Kirke og mange til Herrens Bord, ogsaa jeg vilde saa gerne til Herrens Bord, men jeg turde ikke, jeg var bange for, at jeg ikke var værdig, bange, at Herren vilde støde mig bort, jeg følte mig saa fattig og ulykkelig. Men da skete det ubegribelige: Herrens Aand tog Magten og gav mig Troen paa Jesus i mit Hjerte. Til hvert Hold, som var til Herrens Bord, sagde den gamle Herrens Tjener til Slut: „Han, som har begyndt sin gode Gerning i eder, han styrke og bevare eder til sin egen store Dag.“ Dette Ord om Herren, som selv havde begyndt sin Gerning i mit Hjerte, gjorde Gud Helligaand levende for mig. Gud vilde ikke støde mig bort, men drage mig til sig, han, min Frelser, elskede mig, jeg var dyrekøbt med hans eget Blod paa Golgata. Og der ved Siden af det gamle Alter lagde Gud den levende Tro ind i mit Hjerte, og for Jesu Skyld var jeg et frelst Menneske, en ny Skabning i

Kristus. Hvor blev jeg glad! Og med det samme lagde Gud en ny Sang ind i mit Hjerte, den frelste Synders Tak.

O, hvor var Gud dog god imod mig! Den Søndag gik en ung Mand omtrent 19½ Aar gammel, saa jublende glad og lykkelig fra Vartov Kirke over Gammel Torv til mit Værelse paa Nørregade 24. Og aldrig saa snart havde jeg faaet lukket min Dør, før jeg paa mine Knæ lovede og prisede Gud. Men endnu kendte jeg ingen af Herrens Hellige, ikke eet Guds Barn havde jeg at gaa til. Dog ikke een er glemte af Gud, den gode Hyrde glemte ikke den unge Tømrersvend. En Søndag udenfor Vartov Kirke mødte jeg Løjtnant *N. P. Hansen*, han var fra Toxværd Sogn ligesom jeg. Han var et varmt troende Menneske og havde samtidig med at være Soldat begyndt at læse til Præst. Han blev siden Sognepræst i Alslev i Vestjylland, derfra rejste han til Indien som Missionær i D. M. S.s Tjeneste og var der i mange Aar, og døde som Sognepræst ved Frue Kirke i Odense. Vi blev Venner for Livet, og ham brugte Herren til at føre mig sammen med mange af Herrens Venner i København.

Fra den Tid stammer ogsaa mit Venskab med *Niels Johannesen* (Haslev), som den Gang var Soldat i København. Vi tre knyttedes sammen med et helligt Kærlighedsbaand. Gennem dem blev jeg senere ført ind i de Helliges Samfund i Haslev, hvor de var saa kendt. Og hvor var dog disse Herrens Venner gode og kærlige imod mig! Det var Guds Naade til mig. Blandt de større Hjem, som Løjtnant Hansen førte mig ind i, var Oberst *Keypers* Hjem; Fruen var en Præstedatter fra Haslev, som var bleven omvendt til Herren, og hun var en god og moderlig Raadgiver for os unge.

Arbejdsforholdene i København var den Gang meget vanskelige for troende Mennesker.

Paa Arbejdspladserne var Sproget forfærdelig raat. Dertil kom saa det store Røre, da de socialistiske Fagforeninger blev

dannet, som sprængte de gamle upolitiske Foreninger. Samtidig hermed søgte Fritænkere, Halvfjersernes Mænd, i Skrifter og Blade at undergrave alle sædelige Værdier og anbefalede det frie Liv paa frygteligste Maade, ja søgte at sprede Vantroens og Gudløshedens Mørke særlig blandt Datidens unge. Og Herren alene kender, hvor mange unge Mænd der i den Tid blev draget bort fra Gud ved disse Løgneprofeter.

Mange, mange paa Arbejdspladserne og Værkstederne mente, at nu vilde der komme en ny, en herlig Tid for Kødets, en Frihed uden Baand og Skranker. Denne Tid og de Dage var en Kampens Tid for os, som var grebet af Kristus. I Arbejdstiden hørte man mest Tale om Utugt, Drik, Bespottelser af Herrens Ord og vore Gudstjenester, ja alt, hvad helligt var. Og imellem disse raa Kammerater havde man ikke Lov til at krybe i Skjul, men skulde bekende sin Frelser og værne om Guds Ære. Og Herren gav Styrke og Naade fra Dag til Dag. Hvor fik jeg for min Del mange Gange Lov til at erfare, at Herren var med, han selv førte sin Sag, og Satans gloende Pile ramte slet ikke mig.

Angaaende Vartov Kirke og Menighed, da blev jeg mere og mere klar over, at her manglede noget, jeg ikke kunde undvære. Selv om den kære, gamle Præst kunde tale herligt om Livet under Naaden og Herlighedshaabet, saa savnede jeg det klare Skel i Forkyndelsen. Der var saa underlig lidt Tale om Synden og Vantroen. Det daglige Liv, som de fleste Mennesker lever borte fra Gud, det berørte han sjældent. Han talte til en troende Menighed. Ak, han anede ikke, at mange af disse aldrig havde haft den store Oplevelse med Jesus, og disse Mennesker fik dog Trosattest Søndag efter Søndag.

Og mange af Guds Ords alvorlige Sandheder til Klarhed for Livet i Gud indsvøbte han altfor meget i poetisk Vat. Disse Mangler led jeg under. Jeg trængte til mere kraftig og klar aandelig Føde. Dertil kom ogsaa, at Menigheden dør ingen

rigtig Missionsinteresse havde. De havde det selv rart og hyggeligt, men Sjæles Frelse laa dem fjernt. Jeg forstod ikke før ved en bestemt Lejlighed, at denne Stilling stod i Forbindelse med et bestemt Livssyn. En forhenværende Højskoleforstander, Johs. Schrøder, en Broder til Forstander Schrøder paa Askov Højskole, som nu var Vinhandler i København, indbød mig en Aften til et Vennemøde hos en Enkefru Køster paa Vesterbro. Vi var ret mange samlede der, og der blev sunget Fædrelandssange og læst noget op, men ikke Kristendom. Det var rare, hyggelige Mennesker og meget venlige imod mig. Men hvor jeg kedede mig! Det hele var for mig saa tomt og aandløst, jeg trængte til noget helt andet. Denne Kreds kaldtes „Dansk Samfund“, men jeg var paa det rene med, at det var ikke noget for mig. Jeg følte, at jeg stod overfor et Brud med Menesker, jeg holdt af, de som havde hjulpe mig til „Livet“.

I Vartov Kirke havde den gode Hyrde fundet mig og frelst mig og lagt en Synders Tak og Lovsang i min Sjæl, og Lovsangen i den Kirke havde varmet mig og løftet mig over det lave; men det var alligevel en Menighed uden Mission, og jeg drog mig tilbage fra Vartov Kirke og Vennerne der, og jeg blev aldrig Grundtvigianer. Det er nu ca. 56 Aar siden.

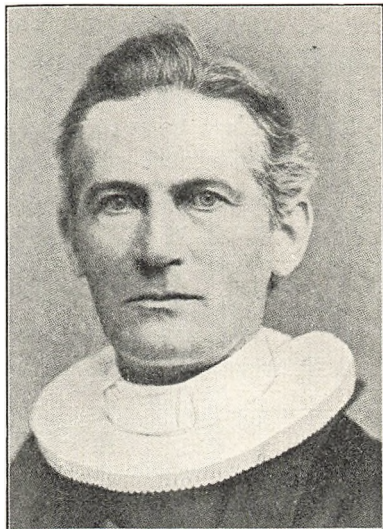
Men hvorhen nu?

I den sidste Tid havde Herrens Aand peget for mig paa Johanneskirken paa Nørrebro, og det lød i mit Hjerter: Der vil du føle dig hjemme. Pastor *Frimodt* kendte jeg lidt til, særlig fra Arbejdspladserne, hvor Johanneskirkens Præst mere end nogen anden af Datidens Præster blev haanet og spottet, bagvasket og latterliggjort. Sagen var, at *Frimodt* var en vældig Prædikant, som saavel i Dagliglivet som paa Prædikestolen stod for Herrens Ansigt og talte Guds Ord klart og tydeligt. Med en glimrende Veltalenhed og med Helligaandens Glød og Kraft prædikede han Kristus korsfæstet for Syn-

dere, saa det gik igennem vore Hjerter. Han viste os Livets Fattigdom for Tid og Evighed uden en Frelser.

Til Johanneskirken kom der derfor en Masse Mennesker, som fandt hverandre i et helligt Samfund. Pastor Frimodt har nok været en af de største Vækkelsesprædikanter, som nogensinde har været i København. Og Guds Naade var stor over hans Gerning. Men hvor Verden dog hadede ham! Hans Billede var stadig i Vittighedsbladene med biddende Haan og Spot. Men Guds Folk elskede denne hellige, varme Præst. Under hans Forkyndelse fik man Sjæleføde.

Paa den Tid var jeg i Arbejde hos en Tømrermester Elholm; der var meget at se og lære, men hvor var mine Arbejdskammerater dog vantro og raa! En Mandag fandt de paa at holde blaa Mandag, d. v. s. man gik fra sit Ar-

Sognepræst Rudolf Frimodt.

bejde hen i et eller andet Værtshus og brugte saa Dagen til Drik og Kortspil. Fra Frokosttid Kl. 8½ Formiddag gik de hen paa et saadant Sted og begyndte at drikke og spille Kort. Omkring Kl. 4 Eftm. kom de saa tilbage paa Tømrerpladsen, hvor jeg alene arbejdede med et Par Lærlinge; de var nu alle berusede og vrede paa mig, fordi jeg arbejdede i Stedet for at drikke med dem, og vor Formand raabte arrig: „Hvad prædiker du om, din hellige Profet?“ Og da jeg ikke svarede

ham, fo'r han i sit Raseri ind paa mig og gav mig en saadan Ørefigen, som jeg aldrig før eller siden har faaet Mage til. Jeg faldt under dette ubeherskede Slag om i Spaanerne, og det sang i mit Hoved af Smerte. De to unge Lærlinge skyndte sig bort af Frygt for en lignende Behandling.

En af de ældre Tømrersvende greb nu fat i Formanden og raabte: „Du maa ikke slaa, det har han ikke fortjent.“ Og saa trak de ham tilside, men han raabte kun: „Vi skal have den Hellighed pryglet ud af ham. Jeg kan ikke taale ham her.“ Stakkels Mand, med sine Kæmpekræfter anede han ikke, at Kristendom kan hverken prygles ind eller ud af et Menneske. Da jeg kunde rejse mig efter dette Slag, samlede jeg mit Værktøj sammen, laasede det ned og gik fra dem. En af de ældre løb efter mig og spurgte, om jeg meldte det til Politiet, hvortil jeg svarede: „Det tænker jeg ikke paa.“ Og videre spurgte han, om jeg gik til Mester og anklagede Formanden; herpaa svarede jeg ikke, men gik til mit Hjem i Nørregade 24.

Men snart blev jeg klar over, at her er ikke noget, som skal meldes hverken til Politi eller Mester, men her er meget at takke Herren for, at du er agtet værdig at lide lidt for hans Skyld, og snart var mit Hjerte saa fyldt med Lov og Pris til min kære Frelser.

Dagen efter paa Arbejdspladsen blev denne Sag ikke omtalt, og jeg fik Lov til at være i Ro. Kort efter blev vi imidlertid alle sendt ind i Vestergade, hvor Tømrermesteren havde købt en ret stor Ejendom, som nu tildels skulde ombygges indvendig. Her fik Formanden lagt en djævelsk Plan imod mig, mere snedig end da han slog mig. Enten skulde jeg være beruset sammen med alle de andre eller gennempregles. Men det gik ikke efter hans Plan, han løb sin stærke Pande imod Klippen, og Klippen var min stærke Frelser, han bevarede mig.

I Værtshuset havde mine Arbejdsfæller jo deres daglige

Gang. Nu var det saa en Lørdag Aften, Mesteren havde selv været paa Bygningen med Ugepenge til os alle og afleveret dem til Formanden, som han plejede. Da vi skulde gaa fra Arbejdet, meddeler Formanden os, at vore Penge skulde han først have byttet, saa vi kunde komme hen i Værtshuset og faa vor Løn udbetalt. Men ingen omtaler til mig, at det betød, at hver maatte give „en Omgang“, som det hed, d. v. s. en Bajer og en Snaps Brændevin til hver Mand, og da vi var 9 Mand, blev det altsaa 9 Bajere og 9 Snapse til hver. Lige saa snart vi var kommen ind i det Drikkehus, blev der forlangt lige saa mange Bajere og Snapse, som vi var Mand, og de drak, bestilte igen, drak, og dette gentog sig, og nu stod der allerede flere Bajere og Snapse og ventede paa mig. En af de ældre kaldte mig hen til en Side for at tale et — efter hans Mening — fornuftigt Ord til mig. „Kammerat,“ sagde han, „du maa i Aften drikke sammen med os, det gaar dig ellers galt, husk, du er langt den yngste af os alle, du kan ikke byde os Trods, vi har vedtaget at give „en Omgang“ hver.“ „Nej, jeg gør det ikke.“ „Ja, men hvorfor, hvad gaar der af dig?“ „Fordi det er Synd, derfor drikker jeg ikke for at tilfredstille noget Menneske.“

Nu blev Formanden rasende, brugte frygtelige Ord om mig og raabte, at selv om ingen andre blev fulde, saa skulde jeg ialtfald blive saa kanonfuld, at jeg ikke kunde røre mig. „Den Hellighed taaler jeg ikke,“ skreg han. Og jeg, som af Naturen ellers er fejj og ængstelig, var slet ikke bange, men bad kun: „Herre, du er min Hjælper.“ Nu raabte een i Flokken: „Han er gerrig!“ Og saa tog de fat, bandede og forbandede mig for min Gerrighed, som var Skyld i, at jeg ikke vilde give noget ud og drikke med dem.

I al Stilhed blev Pengene for een Omgang lagt paa Bordet, idet jeg sagde igen: „Jeg drikker ikke, fordi det er Synd, naar man ikke trænger til det.“ Men Prygl skulde jeg have.

Formanden stillede sig foran Døren, som jeg havde gjort Til-løb til at gaa ud af. Men Gud glemte ikke sit Barn, men styrkede mig, saa jeg slet ikke var bange midt imellem de halvberusede, rasende Mennesker. Men Hjælpen kom fra en Side, som jeg slet ikke havde ventet.

Da Værtshusholderen saa, at Formanden holdt paa Døren, og hørte deres Trusler imod mig, tog han Ordet og sagde: „Jeg forstaar, at De arbejder sammen her i Nærheden og er bleven enige om at give hver „en Omgang“ i Aften. Fordi De er kommen her til mig, siger jeg Dem Tak, det er jo min Forretning. Men den unge Mand, som ikke *vil drikke*, skal ikke derfor have Prygl i mit Hus. Han har jo lagt Penge paa Bordet, hvad en Omgang koster, fordi han er Deres Kammerat og Medarbejder, det er nok, han skal gaa frit ud og ind i mit Hus.“ Og Formanden maatte trække sig bort fra Døren, men saa raabte han rasende: „Nu faar du ingen Penge.“

Det var jo min Arbejds-løn, jeg havde ventet paa. Hertil svarede jeg: „Det gør ikke noget, Danielsen, Pengene er ikke dine, men du har faaet dem af Mester saavel til mig som til de andre, saa gaar jeg til Mester i Morgen og faar klaret den Sag.“

Dette vilde jeg jo nødig — og han heller ikke, saa smed han Pengene hen til mig, og jeg slap fra dem, og med Tak til Herren gik jeg hjem, og hvor jeg følte mig rig og glad, een Erfaring mere om, at Herren formaar at værne og bevare sine i Fristelsens Stund.

Men den Søndag maatte jeg meget paa Knæ og tale med Gud, for jeg skulde jo mødes med de samme om Mandagen igen, men det lød fra Herren i mit Hjerte: „Du skal ikke være bange, jeg er nær hos dig.“ Og i de første Dage derefter lød det stadig til mig: „Gaa ikke hen under Stilladset.“ Nogle arbejdede nemlig højt oppe, og stadig faldt jo Bemærkninger om, at jeg var sluppet altfor billig over den Lørdag Aften. Men

deres Ondskabs Plan gik dog ikke. Saa en Dag kort efter kom der Bud fra Mesteren, om Kristensen vilde tage ud paa Grundtvigsvej til en Villa, som tildels var færdig, der var kun nogle Smaating tilbage. Formanden bad saa een af de ældre af samme Navn som jeg om at tage derud. Lidt efter kommer Mester Elholm selv, og da han ser mig, siger han til Formanden, hvorfor jeg ikke var taget ud til Grundtvigsvej, han havde jo sendt Bud derom. „Jo,“ siger Formanden, „men jeg sendte den gamle Kristensen derud, det plejer jo altid at være en ældre, som gør den Slags Arbejde, de unge kan jo ikke se, hvad der mangler.“ Saa hørte jeg Mester sige: „Jamen jeg vilde nu have den unge derud,“ og pludselig brød han af med Formanden, kom hen til mig og spurgte, om jeg vilde tage ud til den Villa, og jeg forstod straks, at dette var fra Herren. „Pak saa Deres Værktøj sammen og tag med mig derud med det samme, jeg skal selv give Dem Besked,“ og jeg var ikke sen. Jeg fik derude nogle gode, fredelige Dage, borte fra Raahed og Ondskab.

Hvor saa jeg dog min Herres Kærlighed og Omsorg i dette! Mester vidste jo intet om den foregaaende Lørdag Aften. Da den Villa var færdig, følte jeg i mit Hjerte, at jeg maatte søge Arbejde et andet Sted og forlod da den Mester, som jeg ellers var kommen til at holde meget af. Jeg fik saa Arbejde hos en anden Mester, der var ogsaa aandeligt Mørke og ingen Forstaaelse. Men saa en Dag besøgte jeg Pastor Frimodt, og mit Ærinde var egentlig dette, om ikke Præsten kendte en troende Mester, som ogsaa gerne vilde have en troende Svend. Og aldrig glemmer jeg dette Besøg hos Pastor Frimodt. Han spurgte mig ud paa sin deltagende kærlige Maade, og jeg lukkede op og fortalte om mine Vanskeligheder men ogsaa om mit eget Liv med Gud, og aldrig glemmer jeg dette dejlige, ejendommelige Smil om hans Mund, da han spurgte mig: „Hvor gammel er du, min Dreng?“ „19½ Aar,“ svarede jeg, og saa

rejste han sig og saa' saa usigelig kærligt paa mig og sagde: „Jeg kender nok troende Mestre, men hør nu, min Dreng, du har jo en troende Mester, det kan jeg mærke, arbejd du for ham, tidlig og silde for hans Ansigt, det er din Jesus, og hvad gør saa en Rift i Kødets nu og da for hans Skyld! Og husk nu at besøge mig igen.“ Det var hans sidste Ord til mig den Dag, og hvor gik jeg frimodig fra ham! Senere besøgte jeg ham ofte, og han blev min Skriftefader og fortrolige Ven.

En Vinter tog jeg paa Brøderup Højskole i Sydsjælland, men fik ikke det ud af det Ophold, som jeg havde tænkt. Derfra atter til København, hvor jeg saa aftjente min Værnepligt som Sygepasser, det blev jeg udtaget til, fordi jeg var lidt skæv i den ene Skulder. Efter en kort Skoletid i København blev jeg sendt til Næstved Militærsygehus. Det passede mig ikke, Uniformen var alt andet end pæn, ikke engang et Sidevaaben havde vi. Det eneste Vaaben, vi maatte bære, var en Lommekniv, men det var nu alligevel Herrens Haand og hans Kærlighed igen, som førte mig til Næstved. I lang Tid havde jeg længtes efter en rolig Tid til rigtig at faa læst min Bibel grundigt igennem. Og her paa Sygehuset havde vi, som Regel, kun lidt at bestille, vi var 2 Sygepassere og faa — til Tider slet ingen — syge, og under Bøn læste jeg min Bibel, nu Herren havde givet mig Tid som aldrig før. Men de syge Soldater vilde ofte have Brændevin, og det kunde jeg selvfølgelig ikke hente til dem, eller se og vide, at de drak den imod Sygehusets Regel, uden at paatale det, hvorover de blev vrede, og igen fik jeg Løfte om Prygl, ja, een vilde slaa Hovedet helt ned i Maven paa mig, men det blev nu ikke saa slemt. Hovedet blev da paa sin Plads, men paa Gaden raabte de efter mig og kaldte mig „den hellige Sjælesørger fra Grødsloftet“. Min nærmeste Foresatte, som jeg til daglig havde med at gøre, var en Oversergent Petersen, en lidt ældre Mand, som havde været med i begge Krigene, som ganske ung i 1848-49-50, og

saa siden i 1864. Han var en god Mand, en alvorlig og retskaffen Karakter og tillige en kirkelig Mand, men det hindrede ham ikke i at bande ret voldsomt og ønske de arme Soldater ned i det hedeste Helvede.

Det var Tidens Sprog, han mente det næppe saa slemt, han var os en god Overordnet. Da han ret hurtigt opdagede, at jeg læste i min Bibel, vilde han atter og atter tale med mig herom, han gik jo ofte i Kirke, hans Hustru og voksne Børn ligeledes. Det var i Sandhed en pæn Familie, men deres Lys var Mørke. Vi var saa lidt enige, men han respekterede i høj Grad den Kristendom, som ikke kunde undvære daglig at læse i Bibelen. I 1864 havde han lært en Feltpræst at ride; da de havde talt om aandelige Ting, havde denne Præst forklaret sin Ridelærer, at man behøvede slet ikke at omvende sig her i Livet, det var tidsnok efter Døden. Stakkels danske Soldater, hvis Sjælesørger selv var en blind Mand, som levede paa en Løgn, og dog som Præst skulde forberede dem til at dø salig. Her kom da ogsaa vort første Sammenstød, og jeg maatte bestemt sige ham imod og henvise til, hvad Jesus sagde om den rige Mand og hans Brødre, og nu havde vi mange Samtaler om Guds Rige og Herrens Ord. Dette blev en rig og herlig Tid for mig i Næstved. Iblandt Oversergentens ret store Børneflokk blev de 3 ældste draget til Herren; det var 2 Søstre og en Broder, som var i Handelslære, og siden kom flere til.

Dette at disse kære unge blev helt anderledes, da de kom til at elske Jesus, forstod deres Forældre ikke i Begyndelsen; men da de opdagede, at de fik et bedre Sind, blev mere kærlige og hjælpsomme derhjemme — at de blev hellige Børn, dette varmede deres Fars og Mors Hjerter mere end noget andet, og de unge fik efterhaanden deres inderligste Ønske opfyldt: at komme sammen med de hellige i Næstved, som deres Forældre ellers stod fremmede overfor.

Og hvor var Glæden stor, da Børnene fik Naade til at drage Forældrene ikke blot til Gud, men ogsaa sammen med Guds Folk.

Her i Næstved begyndte jeg saa smaat at tale i Guds Børns Forsamlinger. Fra Næstved rejste jeg til *Haslev*, hvor Venner ønskede min Hjælp, da deres Missionshus skulde bygges, og her kom jeg lige midt ind i det varme, nye, hellige Samfund, det var en lykkelig Tid.

Jens Andreasens Gaard var Samlingsstedet for Herrens Folk, unge og gamle. Her var noget af den første Kærligheds Varme, som tog os om Hjertet. Efter at have bygget flere Huse i Haslev rejste jeg til København og fortsatte min Profession, men kort efter blev jeg antaget som Indremissionær for Københavns Indremission. Det var særlig Oberstinde Keyper, som anbefalede mig til Bestyrelsen, hvoraf hun var Medlem. Hun vilde have Lægmand ind i Arbejdet, Mænd, som kendte det praktiske Liv. Ikke alle i Bestyrelsen havde Forstaaelse heraf. Pastor Frimodt var død i 1879, og flere af Københavns Sognepræster, som var kommet ind i Missionens Bestyrelse, saa med nogen Ængstelse paa disse „Lægprædikanter“. Derfor fik Københavns Indre Mission ligesom en anden Farve end Landmissionens Bestyrelse til at begynde med. Den 30. Juni 1880 modtog jeg tillige Landmissionens Udsendelsesbevis ved Aarsmødet i Aarhus. Saa jeg var nu i „to Herrers“ Tjeneste. *Vilh. Beck* paalagde mig „at hjem søge“ særlig Købstæderne paa Sjælland, da disse hidtil var blevet meget forsømt af Lægprædikanterne.

Mit første Møde blev afholdt i Præstø ved Anlægget „Friederiksminde“ ved Kirken en Søndag. Det var godt besøgt. Om Aftenen besøgte jeg en gammel Indremissionær *Anders Bendtsen*, som blev meget glad over den unge københavnske Missionærs Besøg. Da vi havde spist og faaet Kaffe, havde jeg den største Lyst til at komme lidt udenfor og faa tændt mig

en Pibe Tobak. Jeg var træt efter den lange Tur i stærk Varme og havde faaet meget lidt Søvn de foregaaende Nætter. Men den kære gamle Anders foreslog, at nu skulde vi da have en Prædiken af Luther. Anders var Enkemand, og hans Plejedatter Marie læste op for os, men frygtelig daarligt. Hun tog atter og atter fejl, læste om og om igen, og jeg arme Mand, som var saa træt i Forvejen, blev fortvivlet søvnig. Men sove vilde jeg ikke og kæmpede imod af al Kraft og saa stadig efter, hver Gang Marie vendte Blad. Men Luthers Prædikener er som bekendt meget lange. Endelig kom Slutningen, og det Amen passede mig svært godt. Jeg havde ikke sovet! Men hvad siger saa den gamle Missionær? Jeg skal aldrig glemme ham det, da han paa sit ejendommelige Maal sagde: „Den var svært go' —! Hør, Marie, du kunde da passende læse en bitte jen te.“ Atter en Prædiken paa 18—20 tætrykte Sider. Jeg sukkede til Herren og bad om Forladelse for mit kolde Hjerte og bad ham tage det søvnige og trætte fra mig, og Gud hørte min Bøn. Jeg blev frisk og vaagen med det samme. Anders Bentsen, som hørte til 1ste Generation af vore Missionærer, var en jævn Mand uden megen boglig Lærdom eller Oplysning om denne Verdens Sager, men over Guds Ord havde han et stort Lys. Tidlig og sildig pløjede han sin Bibel. Han var som faa hjemme i Luthers Prædikener og Chr. Scrivers Sjæleskat. Johan Arndts: „Sande Kristendom“ kunde han næsten udenad, og Brorsons Salmebog var han dybt forankret i. Det hændte paa hans Møder, før han skulde tale, at han trak Trøjen af. Engang i Everdrup Præstegaard sagde han til Forsamlingen: „Hvis der er kommet nogle til Stede her, som ikke kan taale at høre Sandheden, saa maa I hellere gaa før Mødet, for det bliver hedt her i Aften. Jeg kan mærke, at Aanden trænger paa.“ —

Som Arbejder i Københavns Indre Mission mødte jeg megen Forstaaelse og Kærlighed i de nydannede Menigheds-

samfund. Alt var jo endnu saa ungt og nyt. Mit første Arbejdsfelt var de Classenske Boliger paa Frederiksberg, hvor Fru Keyper i flere Aar havde gjort et trofast Arbejde som Leder af en større Børnegudstjeneste. Jeg samlede Børnenes Forældre og holdt Møder i Hjemmene. Derefter kom jeg ud

Sognepræst Peter Krag.

i St. Stefans Sogn paa Nørrebro hos den rare og ydmyge Pastor *Volf*, og blev saa forflyttet til Østerbro hos Sognepræst *Peter Krag*, en vældig Prædikant for Herrens Ansig. Han var meget god imod mig unge Lægmandsarbejder, men han forlangte, at jeg skulde skrive min Prædiken, som jeg holdt i Lægforeningens Asyl hveranden Søndag Aften, naar der ikke var Aftengudstjeneste i Jakobskirken. Han forlangte, at jeg Lørdag Aften skulde

lægge Brevet med Prædikenen i hans Brevkasse. Dette at skrive op, hvad jeg vilde sige, Linje for Linje, var et stort og brydsomt Arbejde for mig, men jeg gjorde det og sled i det en hel Vinter igennem. Saa en Uge var Tiden gaaet fra mig, og jeg havde ikke faaet skrevet min Prædiken og indleveret den rettidigt. Mandag Morgen stillede jeg hos Pastor Krag „til Klø hos Inspektøren“ og ventede at faa en Donnertale om Løftebrud o. s. v. Han saa paa mig med et straalende kærligt Blik. „Kom herhen, Kristensen.“ Han

lukkede et Skab op. „Kan De se, deroppe ligger alle Deres Breve med Prædikener. Jeg har ikke aabnet et eneste af dem. Det er nemlig ikke for min Skyld, at jeg har forlangt, De skulde skrive Deres Prædiken ned, for jeg har saa fuldt ud Tillid til Deres Forkyndelse af Guds Ord. Men nu er De kommet i Vane med at ordne Deres Tanker. Nu kan De for Fremtiden gøre, som De vil.“ Saa sluttede han mig i sin store, kærlige Favn.

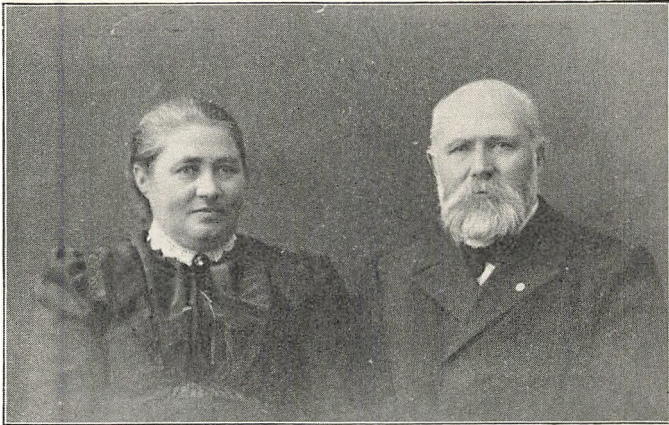
En Søndag, just da han skulde gaa paa Prædikestolen, kom en Mand ind i Præsteværelset og bad Præsten komme straks og hjemmedøbe hans Dreng, som laa for Døden af Krampe. Pastor Krag maa have set mig nede i Kirken, for han banede sig Vej gennem Folkemængden hen til min Plads. „Aa, Hans Kristensen, gaa hjem med denne bedrøvede Far og døb hans Dreng i Faderens, Sønnens og Helligaandens Navn.“ Det gjorde jeg saa, og efter Daaben tog jeg de tilstedeværende til Vidne paa, at Barnet var døbt med den rette kristne Daab og bad dem meddele det til Sognepræsten og paa Klokkerkontoret. Naa, „Immanuel“ døde ikke denne Gang, og en Dag stod hans Fader hos Klokkeren og forlangte ham „rigtig for Alvor døbt af Sognepræsten“.

Klokkeren, som ikke var min Ven, fo'r hurtigst mulig over til Pastor Krag og meddelte ham hæsbæsende denne kirkelige Uorden, at denne Missionær, som gik omkring i Lægeforeningens Boliger og holdt Møder i Asylet, nu ogsaa gav sig af med at døbe. „Det ved jeg nok,“ svarede Pastor Krag, „jeg har selv sendt ham derhen, gaa De nu bare hjem og „klok“ videre.“

Ved denne Tid var det, at Gud gav mig en god Hustru — mere værd end Perler og Guld. Hun var den ældste (og bedste) af Oversergentens Børn fra Næstved Sygehus. Den 29. Sept. 1881 blev vi viiede, og da vor Hu stod til Arbejdet paa Landet, hvor vi begge følte os hjemme, traadte jeg helt i Land-

missionens Tjeneste, og i Foraaret 1883 rejste vi til Maribo med Virkekreds paa Lolland-Falster og Øerne deromkring, hvor der i høj Grad trængtes til Indre Missions Arbejde. Her var i Sandhed aandeligt dødt. Med Rette kaldte man Øerne: „De dødes Rige“.

Her i det smukke lille *Maribo* ved den venlige Klostersø

Missionær Hans Kristensen og Hustru Petrea.

boede vi 9½ lykkelige Aar. Sognepræsten, Provst *Jørgensen*, var en ydmyg og saare velvillig Mand, som kun vilde gøre det godt for mig. Han kom altid til Møderne, som blev holdt paa den smukke Raadhussal midt paa Torvet.

Med Kirkegangen var det næsten overalt dengang umaadelig smaat. I mange Kirker blev der saa godt som aldrig holdt Gudstjenester uden lige ved Højtiderne, fordi der simpelt hen ingen kom. Og det kan heller ikke nægtes, der var ogsaa mange mærkelige nærmest rationalistiske Præster, som var ganske ukendte med deres Sognefolk. De kom sammen flere Gange om Ugen med Nabopræster til L'hombre-Partier, hvor ogsaa de velhavende og ofte ugudelige Mennesker indfandt

sig. Herrens Vingaard laa øde. Men der var ogsaa de Præster, som sukkede over deres Mangel paa Evne til at samle Folk i Kirkerne. Saa trøstede de sig med, at der *maa* jo være mere indvendig Kristendom, end der vises udadtil.

Vort Missionsarbejde tog Sigte paa Hjemmene, og der blev holdt Møder i Skolerne og om Sommeren i Skove og Herregaardshaver. Jeg gik altid rundt Dagen før og indbød til Mødet næste Dag: „Hva' ska' vi der?“ var der en, der sagde til mig paa uforfalsket lollandsk. Jeg svarede: „Paa vore Møder taler vi Guds Ord og viser Vej for fattige Syndere til Himlen, for her paa Jorden kan vi jo ikke blive altid.“ — „Ja, det er sandt nok, man kunde jo godt spille en Aften paa at løve derhen — hvad mener du, Mor?“ Og saa kom de virkelig. Ofte maatte jeg med Tak til Gud undre mig over, at Møderne var saa godt besøgte af Folk, som aldrig kunde hitte paa at sætte deres Bøn i en Kirke. Jeg talte engang med en af dem derom: „Jo, dig ka' vi forstaa, du er jo en af vore egne! ha' (Præsten) er alt for sprænglærd, og saa svøber ha' Ordene ind ligesom i blødt Sygevat, vi katte faa fat paa hans poetiske Rimerier.“

Efterhaanden var det dog, som det lysnede for „de sy'lige Øer“. Hellige Præster, som prædikede Kristus, fik synlig Frugt af deres Omvendelsesprædiken. Der blev rundt om i Sognene frelste og troende Mennesker, som selv havde oplevet en sand Omvendelse fra Død til Liv. Og disse Lægfolk var gode Anbefalingsbreve for Missionen.

Kort efter, at jeg var kommet til Maribo, besøgte jeg gamle Pastor *Wegener* i *Halsted* paa Vestlolland. Hos ham havde Pastor *Asschenfeldt-Hansen* været Kapellan ca. 3 Aar, og ved hans klare og varme Forkyndelse var der blevet et helligt Samfund af omvendte Mennesker, og et Missionshus var blevet bygget. Dette havde vakt Opmærksomhed og Modsigelse; thi det var noget helt nyt paa Lolland. Pastor *Asschen-*

feldt-Hansen var nu rejst til Jylland, og det lille Samfund skrev da til mig om at komme til Halsted og holde Møde der én Gang om Maaneden. Det laa da nær, at jeg gik op og hilste paa den gamle Sognepræst, skønt jeg vidste, at han var ingen Ynder af det nye Liv, vakt ved Indre Mission. Den unge Kapellan *Lütken* meldte mig i Studereværelset, og den gamle Præst modtog mig over al Forventning kærligt og sagde: „Hvis der er noget, jeg kan hjælpe Dem med, saa skal De aldrig gaa forgæves til Halsted Præstegaard, men der er én Ting, som De først maa svare mig tilfredsstillende paa. Sig mig, er De et *skikkeligt* Menneske?“ Jeg søgte at komme lidt behændigt uden om dette Spørgsmaal, som unægtelig smagte noget af rationalistisk „Dyd“. Men den gamle Prælat holdt mig til Ilden. „Unge Mand, De svarede ikke paa mit Spørgsmaal?“ Og nu var der saa ingen Vej udenom. Jeg svarede: „Hvis Præsten med Ordet skikkeligt mener redelig og ærlig, saa tør jeg svare Ja. Jeg er en ærlig Mand, men jeg ved ogsaa, at jeg er en Synder for Gud.“ — „Det er vi alle, men alle er vi ikke saa gode, som vi burde være, jævnfør Balles Lærebog, men naar De blot er skikkeligt, saa velkommen til Halsted.“

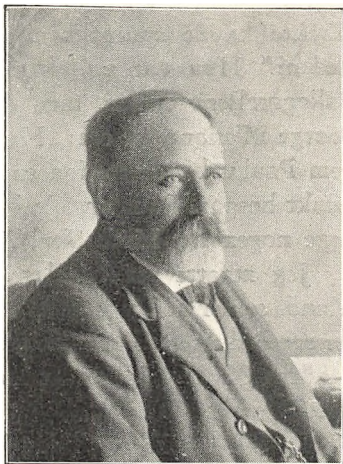
Gennem de 9½ Aars Rejser rundt om paa Lolland-Falster og Øerne Fejø, Femø og Askø fik jeg ved Herrens Naade mange Venner i den store Virkekreds. En lykkelig og vel-signet Tid.

Og dog følte jeg mig ofte saa fattig, ensom og fortrykt, uforstaaet af Mennesker. Gud alene styrkede mit Hjerte, og ved sit Ord holdt Herren mig i Live. Hvor længtes jeg dog efter en hellig og flittig Præst, som jeg kunde tale ud med om min Gerning. Herren hørte mit Suk og sendte saadanne Præster til Lolland-Falster. *Pastor Møller* i *Sandby* og den kloge *Pastor Anger* i *Horslunde* og ikke at forglemme Præsterne *Bachevold* i *Rubelykke* og *Pastor Levinsen* paa Midt-

Lolland, i deres Hjem mødte jeg Forstaaelse og det ydmyge Tjenersind. Ak, de overvurderede mig og spurgte mig ofte ud i Stedet for at belære mig. Ingen ved, hvor ringe og udygtig jeg følte mig i mit Hjerte.

Pastor Asschenfeldt-Hansen kom jeg aldrig rigtig paa Talefod med. Naar han den ene Gang om Aaret besøgte sin gamle

Virkekreds i Halsted Sogn, tog jeg altid derned, men altid sagde han næsten ordret den samme Sætning til mig: „Min kære — se at blive noget mere ydmyg.“ Han mente mig det sikkert ærligt og godt, men anede ikke, at jeg hungrede efter Ord til Opmuntring for en forknyt Sjæl, for en forsagt Tjener. Aldrig skal jeg glemme det Vennesind, jeg mødte hos *Alfred Due* og Hustru paa *Krogsgaard* ved Nakskov. Da jeg i 1883 kom til Lolland, anbefalede Vilh. Beck mig at tage ind hos hans Fader, Sognefoged Jørgen Due. Forældrenes Kærlighed til mig (og omvendt) gik i Arv til Sønnen.

Proprietær A. Galsgaard.

Og hvem har jeg delt saa meget med aandelig talt som *Proprietær A. Galsgaard* paa *Lillekøbelev* ved Nakskov! Hvor mange Gange han har kørt for mig og lagt Møder tilrette, kender kun Gud. Mange fornøjelige Træk oplever en Missionær paa sine Rejser. Jeg overnattede engang hos nogle venligsindede Mennesker i Købelev Sogn. Om Morgenen kom Konen i Huset ind og vækkede mig med Spørgsmaalet: „Plejer du at vaske dig??“ Da jeg ikke mente, at der var nogen særlig Anledning til at ytre Tvivl derom, svarede jeg bejaende,

og Konen sagde da: „Ja, det ple'er vi da osse, nørentid vi skal bort.“ Jeg maatte saa oplyse hende om, at en farende Svend — som jeg — næsten altid var borte fra mit Hjem, hvortil hun svarede: „Godt, saa skal do osse faa en Strippe med go' Sæbelu'!“

Paa Vest-Lolland besøgte jeg engang en kær gammel Kone, som var blevet omvendt ved, at Pastor Asschenfeldt-Hansen direkte havde spurgt hende: „Hvor vil De tilbringe Evigheden?“ Hun var nu efter sin Omvendelse godt klar over Saliggørelsens Orden, men der var én Ting, hun gerne vilde spørge Missionæren om: „Hvad mon det dog var for en Mads, som Paulus havde saadan en Respekt for. Hun havde saa ofte tænkt herpaa. Paulus vilde jo aldrig spise Kød for ikke at forarge nogen for Mads Skyld!“

Jeg maatte saa forklare den gamle, at det var ikke en Mand, som hed Mads, men Mad, Kød, som blev solgt af Dyr, som var slagtet til Afgudsoffer. Altsaa ikke forarge nogen for Madens Skyld. „Ja, se det kommer altsaa deraf, at vi Lolliker katte sie det blø'e D.“

En Søndag Eftermiddag kom vi kørende forbi *P. Madsens* Gaard paa Vej ud til Dues paa Krogsgaard ved Nakskov. Da jeg saa Porten staa aaben, bad jeg min Kusk om lige at svinge indenfor, saa at jeg kunde hilse paa de gode Venner, som boede der. Da vi kørte ind i Gaarden, kom Konen, *Christiane*, ud og raabte med et glædestraalende Ansigt: „Velkommen, Hans Kristensen. Det var rigtignok godt, du kom. Vi har Samtalemøde herinde, og nu er vi blevet svært uenige. Nu maa du endelig holde med mig.“ Først maatte jeg saa meddele, at jeg slet ikke agtede at staa af Vognen, da jeg skulde længere bort for at holde Møde. „Men hvad er der da kommet jer imellem?“

„Jo, ser du, Hans Kristensen, hvad betyder alle de Kors og Stjerner, som findes overalt i Bibelen?“ — „Ja, hvad mener

du selv, Christiane, at det betyder?“ — „Ja, jeg holder nu bestemt paa, at Korset skal minde os om Golgatha og Stjernerne om Julestjernen.“

Jeg maatte saa bedrøve hende med, at selv om Tanken var meget from, saa var Stjernerne og Korsene kun Henførelsestegn, som viser hen til andre Steder, hvor man kan finde de samme Ord eller beslægtede Tanker. „Ja, saa kan du godt køre igen, du kloge Hans Kristensen,“ sagde den viljestærke Christiane.

Et uforglemmeligt Hjem var Gaardejer *Peter Krogs* og Hustrus Hjem i *Aunede*. Den gamle Gaard laa lige ved Missionshuset Salem. Disse to kære Mennesker vilde begge til Himmelen, men de var meget forskellige. *Ane* var den stille, dybe, trosstærke Kvinde, der kunde bære saa meget, fordi hun havde lært at lade Herren bære alt for hende. Ofte sagde hun paa sin stille dæmpede Maade: „Du skal se, det gaar nok, Far!“ *P. Krog* var mere urolig anlagt, og skønt han saa godt vidste Vejen til Gud med sine Bekymringer og økonomiske Vanskeligheder, var det ligesom nærmere at lægge dem over paa *Ane*, men fra hende lød det altid: „Du skal se, Vorherre ved Raad.“ Engang, da jeg skulde holde Møde i Missionshuset og kom fra min kære Ven Pastor *Kejding* i Skovlænge, lød det flere Gange til mig i mit Hjerte: „Gaa ikke ad Landevejen, skraa ind over Udmarken her.“ Min Forstand foreholdt mig det meningsløse i at vade ind over en fed lollandsk Pløjemark, naar der var en god fast Landevej at gaa paa. Men Stemmen blev ved, og da jeg naaede til Krogs Græsmark, sad deres ældste Datter *Malvine* paa en Malkeskammel og malkede Køerne, og da disse noget mod Forventning gav rigelig Mælk i Spandene, havde *Malvine*, som havde et svagt Hjerte, bedt til Gud om, at han vilde sende hende Hjælp til at bære de svære Junger hjem til Gaarden. Og her kom saa jeg gaaende, og uden at kende hendes Bøn tog jeg fat i Jungerne, og

ved forenede Kræfter bar vi dem hjem til Gaarden. „Sig saa ikke, at Gud ikke hører Bøn,“ sagde Malvine, da vi forpustede satte Mælkejungerne paa Trappen. — „Nej, det har jeg da virkelig heller ikke tænkt.“ Saa først fik jeg Forklaringen og forstod, hvorfor Gud havde mindet mig om, at jeg den Dag skulde gaa over Markerne til Krogs Gaard. (Altsaa: „Førelse.“)

Banevogter Hans Andersen ved *Aunede* Holdeplads havde paadraget sig Baneingeniørens Uvilje, fordi baade han og Konen var levende og bekendende Kristne. Ofte var han blevet haanet og spottet af Banearbejderne for sin Tros Skyld. Han var fortrolig med at være i Ildlinjen. Ingen kunde sige dem noget paa, hvad Pligtopfildelse i deres Gerning angik, men nu stod Hans Andersen der med Baneingeniørens Opsigelsesbrev i Haanden. Ingen Grund angivet. Blot en Opsigelse, og at de havde at flytte ud af Huset den og den Dag, skønt de havde været i den lollandske Jernbanes Tjeneste i alle Aarene.

Efter Mødet i Missionshuset fortalte de bedrøvede Venner mig denne onde Handling, udsprungen alene af Had til de hellige.

Saa tog vi bogstavelig talt Brevet og „bredte det ud for Herrens Ansigt“, og efter Bedemødet følte jeg ganske bestemt, at vor Bøn var hørt. Et Mannakorn, som blev givet Hans Andersen, bestyrkede os deri: Der stod: „Intet Vaaben, som er dannet imod dig, skal due; dette er Herrens Tjeneres Arv“ (Esajas 54, 17). Den mægtige Baneingeniør vilde ikke blive eneraadende i denne Sag. Det gik saaledes til. Sagen var kommet den daværende Sognepræst *Provst Lund* i Halsted for Øre. Han kendte godt de to pligttro Banefolk ved Holdepladsen, hvor han daglig hentede sine Hovedstadsblade. Provsten blev harmfuld over den brutale, umotiverede Opsigelse og omtalte den i et Selskab for Lensgreven fra Juellinge. Denne Mand forelagde Sagen for *Etatsraad Tietgen*, og da han var eneraadende i Administrationen af Jernbanen og selv var en

Kristen og ikke ønskede, at nogen skulde forfølges for sin Tros Skyld, fik Banevogteren en af Etatsraaden selvskreven Skrivelse, hvori der stod: „Jeg har ansat Dem. De forbliver paa Deres Post og passer — som hidtil — Deres Arbejde. Deres ærbødige Tietgen.“ At den jævne Banemand gemte Etatsraadens Brev som et dyrebart Klenodie, siger sig selv.

Tilmed skete der det vidunderlige, at Gud fik Baneingeniøren i Maribo i Tale, saa han fik et nyt Sind, og Hans Andersen og Hustru sad i mange Aar i deres lille Hjem og passede deres Gerning som tilforn.

I *Gloslunde* gamle Præstegaard sad der en mægtig Sognepræst, mægtig i Omfang, mindre omfangsrig i Aandens Verden. Han var elskværdig, blot man ikke kom hans præstelige Æresfølelse for nær. I den Retning havde han fine Følehorn. En Gang bad han mig om at tage en Tur ud til Fiskerlejet *Kramnitze*, som laa i hans Sogn langt ude ved Østersøen. Derfra kom der aldrig nogen til Kirke, og han sagde, at de var fæle til at drikke og slaas. Fra Høby Skole naede jeg til Fods op ad Formiddagen det lille Fiskerleje. Min Bog-sælgertaske havde jeg stoppet med „gudelige Smaaskrifter“ og Traktater. Jeg gik fra Hytte til Hytte og meddelte dem mit Ærinde, at jeg var kommet for at tale til dem om, hvorledes vi fattige Syndere kan blive salige hos Gud. Manden i Huset, hvor jeg sad, sagde saa ganske pludselig til Konen: „Lav ham en Knægt!“ Jeg stirrede forbavset paa ham: „Hvad mener De? —“ „Ja, saadan en varm sort Kaffe med Rom og Brændevin i.“ Overalt fik jeg dette samme Tilbud i de fattige Fiskerhytter: „Mor, bryg ham en god stærk Knægt!“ Ikke et eneste Hjem røbede blot et Gran af Forstaaelse af Guds Riges Ting, og alligevel var jeg glad ved at gaa iblandt dem med Guds Ords Sæd. Det var i Sandhed utilsaaede Marker, og jeg følte det som en velsignet Gerning at være Indremissionær.

Særlig paa Nord-Falster var der skrækkeligt Dødvande. Man kunde vel samle Folk i Skolerne, men omvende sig — nej —! Det var en stor Glæde for mange, da *Provst Wahl* kom til Falster. Han stillede sig midt iblandt os Lægfolk. Ofte holdt han Møder sammen med mig i selve Nykøbing hos Købmand *Stülsvig* i Jernbanegade; der var Samlingsstedet for Herrens Venner. Her lærte jeg *Jens*, som tjente paa Nord-Falster, at kende. *Jens* var en prægtig troende Jyde. Han tjente paa Proprietærgaarden *Lundbygaard*. Han lignede meget en stor, kraftig, rolig og sindig jydsk Hest. Men *Jens* var hellig, og det vidste alle paa Gaarden. Paa mit Spørgsmaal, hvordan han klarede den, fik jeg listet ud af *Jens*, at det ikke altid var saa helt let endda. De 3 andre Karle bebrejdede ham en Dag, at han bestilte for meget, mere end de var vant til. „Det bliver ikke anderledes,“ sagde *Jens*. „Ja, det maa blive anderledes, ellers faar du Prygl.“ „A tjener for Guds Ansigt og Husbond for Kost og Løn, saa det er jer, der faar se at rubbe jer lidt mer.“ — „Ja, saa faar du Klø.“ „No, jamen saa lad vos ordne det med det samme,“ sagde *Jens* og smøgede sindigt sin Frakke af. „A vil bare have Ryggen fri. Nu kan I komme an.“ De to af Karlene fløj paa ham. Men han greb dem med sine Kæmpekræfter, nikkede dem sammen et Par Gange og skød dem saa fra sig. Til den tredje Karl sagde han: „Er du kureret, ellers maa du hellere nummerere dine Knogler først.“ Dette gav Respekt!

Men saa var Karlene fra *Lundbygaard* en Dag kørt til Nykøbing med Korn. Da Sædsækkene saa var baaret op paa Købmandens Loft, og Hestene var fodret, sagde *Jens* til de andre: „Nu kører A hjem!“ „Hvad gør du?“ sagde Forkarlen. „Det er noget, jeg bestemmer. Vi plejer altid at tage os god Tid til at gaa rundt i Byen. Det er tidsnok, naar vi kommer hjem lidt før Fyraften, dog saaledes, at der ikke er Tid til at begynde paa noget nyt Arbejde.“ „Nu kører A hjem,“ sagde

Jens uforbøderlig. Saa gentog Scenen sig hjemmefra. Alle 3 Karle løb Storm imod Jens, som med Ryggen op mod en Mur gav dem Kanel den ene efter den anden.

Saa trak Jens sindigt sine Heste af Stalden, spændte for og kørte hjem. Dette Opgør i Købmandsgaarden kom paa en eller anden Maade for Proprietærens Øren. Jens blev kaldt ind til sin Husbond og mindet om, at han ikke var Forkarl, men bagefter blev alle Karlene kaldt ind, og nu hed det: „For Fremtiden er det Jens, som bestemmer, naar der skal køres fra Nykøbing.“

Nord-Falster var dengang bekendt som det dødeste af alt dødt. Kirkerne stod tomme om Søndagene. I *Vaalse* Sogn, som *Biskop Monrad* ved en Visitats kaldte „mit Smertensbarn“, var der ligefrem bevidst Fritænkeri og Gudsfor nægtelse. Dertil kom et uhyggeligt Drikkeri, som havde sin særlige Aarsag i, at Kroen ved Siden af Kirken ejedes af en Del Gaardmænd i Sognet. Og da denne Kro var deres egen, var det almindelig Folkeskik, naar der skulde være Daab eller Begravelse, at man begyndte Drikkeriet i Kroen fra Morgenstunden, og saa kunde man se det sørgelige Syn, at Fadderne eller Følget kom mere eller mindre beskænket til Kirken. Og saa efter den kirkelige Handling tog Gildet paa Kroen rigtig Fart.

I *Kippinge* og *Brarup* Sogn kom jeg ofte. Ud mod Guldborgsund laa *Brarup* Sogn. Der var en from ældre Præst, Pastor *Christian Malte Müller*, som var min gode Ven. Vi drøftede ofte Guds Riges Ting, til det lysnede af Dag. Kun een Gang saa jeg ham i stor Ophidselse. Det var ved et Møde i Skolen, hvor der var ganske overfyldt af Mennesker. Da den ældre Præst saa dette, blev han vred og raabte ud i Forsamlingen: „Naa, her kan I komme, men i Kirken kommer I ikke. Mig vil I ikke høre, — men ham vil I nok høre!“ Jeg saa straks paa ham, at han fortrød sin Heftighed. Han klarede sig nogenlunde ved at tilføje: „Se nu til, at I lukker jeres tilstop-

pede Øren op. Thi i Aften faar I Guds Ord at høre.“ Det var en noget mærkelig Indledning til et Møde.

I Nabosognet *Stadager-Nørre-Kirkeby* kom jeg ofte paa Besøg hos Præsten *Georg Vilhelm Müller*. Han var en Type paa en fin gammel Præst; ret ydmyg af Hjertet beklagede han sin egen Udygtighed til at tage Kampen op mod den tiltagende Ugudelighed og Vantro. Han sørgede over de unges gudløse Liv. Med en særlig Glæde betroede Præsten mig, at han havde en Søn, som studerede Teologi i København. Da jeg i Aaret efter var Gæst hos den venlige Præstemand, spurgte jeg til Teologen i København, men fik det Svar: „Det er han gaaet fra nu. Han vil være Læge, siger han.“ Atter gik et Aar, og jeg kom som Gæst til Stadager og spurgte saa, hvordan det gik Medicineren. Faderen svarede ligesom sidst: „Det er han gaaet fra. Nu bor han herhjemme i Præstegaarden for at udvikle sine fysiske Kræfter. De kommer for Resten til at dele Værelse sammen med ham i Nat. Han kommer sent hjem, da han er til Selskab paa Lundbygaarden.“ Over Midnat, da Præsten fulgte mig op paa et stort smukt Gæsteværelse, laa der paa Gulvet en Del sælsomme Jernklodser, ret tunge, og paa mit Spørgsmaal herom svarede Pastor Müller: „Det er Haandvægte, som min Søn bruger, naar han udvikler sine fysiske Kræfter.“

Jeg var nu ikke saa glad ved den Oplysning, da jeg tænkte: Bare han dog ikke i Nat, naar han kommer hjem fra Selskab, vil „udvikle sine fysiske Kræfter“ paa mig ukendte Fremmede, som ligger i hans Værelse.“ Om Morgenens tidlig, da vi hilste paa hinanden, viste han sig at være en kvik og belevn ung Mand. Det var Sundhedssystemets senere verdenskendte Opfinder *I. P. Müller*. De lollandske Præster var meget optagne af Præstesønnen, som havde opdaget „Mit System“. Ja, den tykke Politimester i Rødby, som gerne vilde forlænge sit Liv, brugte Müllers System saa ivrigt, at han døde deraf ved

et Hjerteslag. Ja, man oplevede ved et Præstekonvent, at flere af Præsterne mødte uden Strømper i Støvlerne og uden Hat. Det hørte med til „Systemet“. Uden Rivninger med Præsterne gik det ikke af. Pastor Müller, der kunde have en Skælm i Øjet, sagde en Gang til mig: „De skulde en Dag besøge Pastor C. i J. Han kan saa godt lide Missionærer.“ Jeg tog det for Alvor og lagde en Dag Vejen om ad J. Præstegaard, saadan som der stod i min Instruks, at jeg skulde gøre, naar jeg kom til et Sogn, først søge et Samarbejde med Præsten.

Da han hørte, hvem jeg var, teede han sig som en rasende, sprang ganske desperat rundt i Stuen og udslyngede de frygteligste Beskyldninger mod Indre Mission. Til sidst rystede han sin knyttede Næve under Næsen paa mig og viste mig Døren. Efter Mødet om Aftenen i Skolestuen maatte jeg bede Forsamlingen sige mig, om der var nogen, der vilde huse mig for Natten. En ung Gaardejer bød sig til, og efter en længere Forhandling ude i Gaardens Køkken kom den unge Kone ind og spurgte, om jeg ogsaa vilde have noget at spise. Under Maaltidet spurgte Manden i Gaarden mig, om jeg da ikke havde faaet noget at spise i Præstegaarden. Jeg maatte jo sige nej. „Tænkte jeg det ikke nok! Nej, naar Præsten lugter Kristenblod, saa ser han rødt.“ En anden Gang besøgte jeg en Pastor N. i U. Det var som at komme ind i Løvens Hule. Da jeg havde oplyst ham om, hvem jeg var, og hvad min Gerning var, spurgte han, hvem der havde sendt mig ind i hans Sogn „for at forstyrre Freden.“ Ak, ja „Fred“ var der nok af! Jeg svarede, at det havde Herren. „Herren,“ sagde han og spillede Øjnene op. „Taler De med den Herre hver Dag?“

Jeg blev vred over hans Spot og sagde: „Jeg er Indre Missions Udsending, og Pastor *Vilh. Beck* i Ørslev er Bestyrelsens Formand.“ Nu sprang Bomben. Ogsaa han fik Bersærker-gang: „Den Gavflab, den Overfarisæer — disse Kæltringer;“ han brugte de frygteligste Skældsord mod Bestyrelsen. Jeg sva-

rede sagtmødig, at han ikke havde Lov til at bruge saadanne Ord mod vor Kirkes flittigste Mænd, „og naar jeg kommer her for høfligt at hilse paa Dem, saa kommer jeg som en Arbejder i den lutherske Kirke og er hverken Sværmer eller Sekterer.“ Men hvor blev han rasende! Med en udrakt knyttet Haand sprang han rundt paa Gulvet og raabte: „Naa, saa De kommer her for at eksaminere mig! Herut, herut!“ Jeg maatte se at finde Døren i en Hast.

To Maaneder efter laa han og skulde dø — arme Sjæl; han kunde ikke, turde ikke dø, raabte, at Djævelen stod der for at hente ham. Og hvem ved? — — —

Ofte havde jeg tænkt, at det vilde være godt for mig at faa en anden Virkekreds, skønt Gud havde været saa usigelig god mod os. Pastor Vilh. Beck forstod det saa kærligt og godt og spurgte, hvad jeg mente om *Slagelse*, som han havde tænkt paa. Dog blev det ikke lige straks. Pastor *Johns Clausen* vilde have bygget et Missionshus først, før der kom en Indremissionær. Jeg kom saa til Ringsted i Efteraaret 1892. Men at forlade Lolland-Falster var ikke saa let endda. Her havde Gud givet os mange Venner og mange uforglemmelige Minder. Her i det lille smukke Maribo var vore Børn vokset op.

Sognepræsten i *Ringsted* var paa denne Tid den lærde Dr. teol. *Frederik Vilhelm Andersen*, Censor ved teologisk Embedseksamen paa Københavns Universitet, en godmodig og velvillig Mand, en Prælat af Martensens Skole. Han var i Besiddelse af en ualmindelig Veltalenhed. Aldrig har jeg hørt nogen prædike som han om Sarons Roser og Liljer, om Libanons Cedre og Karmels Glans. Det var en Nydelse at høre ham prædike i den ærværdige gamle St. Bendts Kirke. De to klædte hinanden, Kirken og Prælaten. Til mig stillede han det Forslag: „Lad os hver passe vort. Lad os have det som Abraham og Lot: „Kære, lad der ikke være Trætte mellem mig

og mellem dig; vi er jo Brødre. Er ikke hele Byen foran os? Gaar du til højre, saa gaar jeg til venstre!“ Og derved blev det.

I Ringsted gik jeg meget paa Husbesøg og uddelte kristelige Blade. En hyggelig Sal i det gamle Raadhus ved Siden af Kirken blev mig venligst overladt til Møder, og i Asylet i Dagmarsgade blev der begyndt en Børnegudstjeneste, hvor der kom mange Børn. Den aandelige Død og Vantro i Byen var knugende for mig, men man traf atter og atter paa Sjæle, som længtes efter den ukendte Gud.

Saa kom Tiden, da Missionshuset i *Slagelse* var blevet bygget og indviet. Nu bad Samfundet Pastor Beck om at faa mig dertil. Jeg blev kaldt ud til Ørslev, hvor Formanden satte mig ind i den vanskelige Opgave, som forestod. Han bad mig — særlig i Begyndelsen være forsigtig overfor Pastor Johs. Clausen, som han mente var svær at arbejde sammen med paa nært Hold. Beck sagde videre: „Clausen har det med Humørsyge — og den mægtige Provst Sorterup ved St. Miksels skal De ikke lade Dem imponere af. Han er en drabelig Kanonér for Herren paa Prædikestolen, men der bliver aldrig nogen ramt. Det er Tordenvejr og Teaterbulder, men naar han kommer ned paa Jorden, er han fredsommelig nok.“ Vilh. Beck var en Menneskekender.

Den første Gang, jeg talte med Provst Sorterup, bad han mig huske paa, at han ikke hørte til min „Retning“. Jeg svarede ham: „I min Bibel er der kun Tale om to Retninger: troende eller vantro, Guds Børn eller Verdens Børn.“ Medens jeg i Ringsted havde lagt mine Kræfter i Børnegudstjenestens Arbejde, prøvede jeg i Slagelse at arbejde for de unge Mænd og Kvinder.

Jeg havde opdaget de smaa Mænd, for store til at være Dreng, for umodne til at være Mænd. Jeg mindes endnu en barket Smedenæve, som gav mig et Haandslag midt i Herrestræde: „De hjalp mig ind paa Vejen for 5 Aar siden.“

I Slagelse Missionshus fik vi indrettet et Hjem og Mødested for K. F. U. M. og K. I dette Arbejde mærkede vi ret Guds gode Haand. Pastor Johs. Clausen blev hurtigt forflyttet. I hans Sted kom til St. Peders Kirke Pastor *Christen Møller* (den senere Biskop i Aalborg Stift). Allerede ved sin

Guldbrudeparret.

Tiltrædelsesprædiken gjorde han et skarp Udfald mod Indre Mission — til min store Overraskelse og Sorg. Under Bøn til Gud gik jeg saa hen til ham og spurgte, hvorfor han — uden at kende en eneste af Vennerne — angreb os saa heftigt. Han svarede: „Min Forgænger Pastor Clausen har advaret mig mod Indre Mission!“ Paa dette Tidspunkt vidste jeg ikke, at Johs. Clausen var ved at ændre Signaler. Jeg skiltes fra Pastor Møller med Hovedrysten. Vi forstod ikke hinanden.

Først da den gode, rare og venligsindede *Pastor Ole Niel-*

sen *Glarbo* kom til St. Mikkel's Kirke som Sognepræst, oplevede jeg den Velsignelse, det er, naar Præst og Lægmand staar sammen i Herrens Gerning. Han havde modtaget rig aandelig Paavirkning fra sit Samarbejde med *Provst Zeuthen* i Viborg. Pastor *Glarbo* kaldte sig ikke Missionspræst, men hans Tale var vækkende, og han stod sammen med de hellige i Slagelse og talte ofte i Missionshuset til stor Glæde for os alle. Ofte maatte jeg udtale min Glæde over hans gode, ydmyge Sindelag overfor Indre Missions Gerning. Han viste mig stor Tillid og bad mig ofte gaa paa Sygebesøg i den store By. Slagelse maatte ifølge sin Beliggenhed blive et centralt Sted for større Møder paa Vestsjælland. Vi fik store Fastelavnsmøder i Gang, hvor St. Mikkel's Kirke var stuvende fyldt af unge fra Byen og Oplandet. Det var et nyt Syn i de Tider at se den store, gamle Kirke stopfuld af lovsyngende Ungdom.

Sognepræst Ole N. Glarbo.

Det var en stor Glæde den Dag, vi dristede os til at ansætte en Sekretær for K. F. U. M., Kandidat *Johs. Olsen* (nu Sognepræst i Hyllested). Han var en varmhjertet og dygtig Mand, som gjorde et godt Arbejde for Herren baade i Slagelse og de omliggende Sogne. Vi havde den Glæde at være

Vidne til en ret stor Vækkelse, hvor flere blandt de unge Mænd og mange unge Kvinder fandt og fik det godt med deres Frelser. Blandt de Kvinder, som blev til stor Velsignelse, var en ung Naadlerske Frk. *Ida Jensen*, som samlede de unge Piger i sit Hjem. Hun var som en Sjælesørger og Moder for dem. Fra dette lille Bønnens Værksted udgik megen Velsignelse.“

Af Dagbogens Blade kan man se, at det var med et vist Suk og megen Ængstelse, at Hans Kristensen fulgte Bestyrelsens Kald til at ombytte *Slagelse* med *Odense*. „Nu var alt lige kommet saa godt i Gang. Men Bestyrelsens Ønske er min Lov.“ I Efteraaret 1905 rejste de til Odense.

Her stopper den gamle Missionærs haandskrevne Beretninger om „et langt Liv under Guds Naade“. Der findes endnu en Del Blyantsnotater fra Arbejdet paa Fyn, hvor han særlig tog sig af Ungdomsarbejdet. Atter flyttedes Teltpælene denne Gang til *Præstø* — og efter kort Tids Forløb til *Næstved*, hvor han i 1930 afsluttede den Gerning, der havde strakt sig over 50 Aar. Som den nidkære Tjener kunde han dog ikke holde sig „i Ro“ efter den officielle Arbejdsdags Slutning. Han var stadig en søgt og skattet Taler ved kristelige Møder, og han var en skattet Taler ved Indre Missions store Møder i *Næstved*.

Her fejrede de to højt ansete Ægtefolk deres Guldbryllup i Hjemmet paa Vordingborgvej. Hans Hustru var den, som først fik Hjemlov. Savnet af hende mildnedes meget ved Datteren Kinamissionærens Besøg. Han var selv klar over, at nu kom Døden snart. Han ønskede saa inderligt at faa Lov til at dø, medens Olga Kristensen var hjemme; dette Ønske fik han opfyldt. Datteren var hos ham og lukkede hans Øjne. Rejsen hernede var endt. Ved Begravelsen talte Sognepræst *Fibiger* over Hans Kristensens Ord: „Min Sjæl, lov Herren, og alt, hvad i mig er, love hans hellige Navn.“

SOGNEPRÆST JULIUS WINDFELD OG HUSTRU ANNA, f. THOMSEN

AF SOGNEPRÆST VAGN WINDFELD
BREJNING

Naar denne Skildring af Julius Windfeld faar Plads i denne Samling, er det ikke, fordi han var af de store og betydelige Mænd, som har hele Landet til deres Sogn; han ønskede ikke selv at gøre sig til mere, end han var, en stille Landsbypræst; han ønskede at leve stille og passe sine beskedne Sogne. Far skrev aldrig offentligt, var end ikke til at formaa til at sætte en Prædiken i Indre Missions Tidende, hvad der maaske ogsaa kunde smage af en Smule Stædighed, — han afslog Kaldet til København, da Kirkefondets Sekretær, Friis Hansen, vilde have ham derind som Præst i 1897. Vi ser en Mand, der kendte sin Begrænsning, og som derfor alligevel kom til at gøre en Gerning i sin egen Virkekreds.

Det kom for en stor Del deraf, at Far var en meget svag Mand. De, der ikke vidste det, vilde vel ikke tænke det om ham, der altid var paa Færde, gik milevidt uden at trættes, fløjtende eller syngende, med Hatten i Haanden. Men Sandheden var, at Far altid havde Hovedpine og daarligt Hjerte og led meget derunder, særligt ved Højtiderne med de mange Prædikener, der tog forfærdeligt paa de svage Kræfter.

Barndom og Ungdom.

Julius Windfeld blev født den 16. August 1866 i Gerding Præstegaard i Himmerland som ældste Søn af Sognepræst Rasmus Windfeld og Hustru Helene Heide. Rasmus W. var blevet Sognepræst her i 1865, 40 Aar gammel, efter at have været Soldat (i 1849), Huslærer i 2½ Aar og Kapellan hos Faderen i Skibsted i 9 Aar, han havde altsaa lært Sandheden i Heibergs Ord:

„En Kapellan kan gammel blive
og holde sig ved Haab i Live“,

som han ofte citerede. I Hjemmet opvoksede tre Børn, Datteren Kirstine, der døde ung, Sønerne Julius og Terman Windfeld, den sidste er nu Fuldmægtig ved Toldrevisionen. Rasmus Windfelds gamle Fader, den 80-aarige Konsistorialraad Terman Windfeld, boede ogsaa i Gerding Præstegaard, da han havde taget sin Afsked 1865 efter 54 Aars Præstegerning, han døde i 1867.

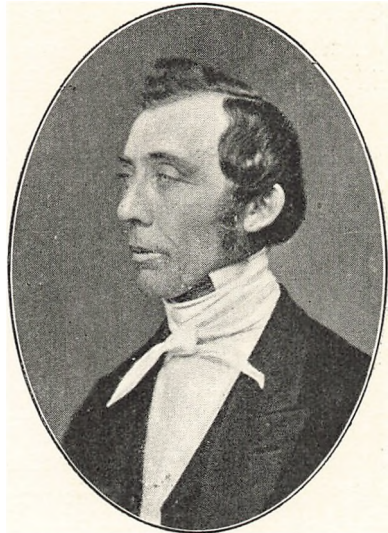

Konsistorialraad Terman Windfeld
og Hustru Kirsten Aabye. Ca. 1861.

Hjemmet i Gerding Præstegaard var præget af Nøjsomhed og jævne, sparsomme Vilkaar. Præsten var i sin Forkyndelse adskilligt mere positiv, end hans Fader havde været, hvad efterladte Prædikener fra dem begge tydeligt viser. Den gamle var Rationalist, Sønnen vilde man vel kalde højkirkelig. Som Kapellan i Skibsted

**Pastorinde Helene Windfeld,
f. Heide.**

**Sognepræst Rasmus Windfeld.
(I Gerding i Himmerland).**

og siden som Sognepræst i Gerding var Rasmus W. Medlem af en lokal Indre Missions Forening, der ikke synes at have haft nogen Forbindelse med „Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark“ af 1861; — det var en Sammenlutning af Lægfolk og Præster fra Himmerland, stiftet 1862, og den havde til Formaal „at virke til det religiøse Livs Fremme og Befæstelse og til christelig Troes og Kjærligheds Udbredelse“. I denne Forening virkede Rasmus Windfeld, idet han blev Medlem af Komiteen og ofte talte ved Møderne, der kunde samle i Hundredvis af Mennesker. Ved et af de første Møder ønskede han, „at den paabegyndte Sag under Guds Aands Vejledning maatte fremmes, trods Verdens Børns Spotte- navne, f. Eks. Sektvæsen og deslige. Han fandt det som et glædeligt Tidens Tegn, at Præsterne her ikke alene stod som de, der førte Ordet for Menigheden, men ogsaa selv hørte

Ordet fra Menighedens Mund. Han lovede Sagen sin Understøttelse i det Haab, at den maatte blive et Middel til Guds Riges Fremvæxt“ (saaledes fortæller den bevarede Protokol).

Rasmus Windfelds Hustru, Ane Helene Heide, var Datter af Møller Ammon Nicolai Edinger Heide i Thy (tidligere Herredsfuldmægtig i Horsens); han var Søn af Præsten Peter Rudolph Heide i Boddum-Ydby, en stiv Rationalist; men Heide-Slægten havde dog kendt til levende Kristendom, idet sidstnævntes Farbroder var den herrnhuttisksindede Magister Rudolph v. d. Heide, der var Kapellan i Nyborg og døde 1785.

I Krstrup Præstegaard ved Randers, hvortil Familien flyttede i 1877, levede Jul. Windfeld sine Skoleaar. Han gik i „Randers lærde Skole“ sammen med Broderen Terman.

Skolegangen var meget trang for Far, han havde vel ikke saa let ved at læse, og jeg mindes aldrig, at Skoletiden blev omtalt med Glæde. Dog har jeg en Bog, en lille Udgave af Holbergs „Peder Paars“, hvori der foran staar: „Tildelt J. Windfeld som Flidsbelønning d. 14. Juli 80. Whitte.“ Denne var Rektor ved Latinskolen. Det er dog et lille formildende Træk i det ellers saa mørke Skolebillede.

Men i Krstrup Præstegaard var der ofte Liv og Lystighed, naar Kammeraterne fra Randers samledes derude; blandt Fars Skolekammerater skal nævnes: Præsterne H. P. Mollerup, A. Fibiger, J. Westergaard (nu Biskop), Gam og Baadsgaard, der alle blev kendte Navne.

1885 blev Julius Windfeld Student og følte Befrielsen ved at komme ud af Skolens Tvang og Eksamensterperiet. Far blev altid ved med at mindes det som en stor Naade fra Gud, at han naaede det Maal. 25 Aar efter skriver han i sin Dagbog 10. Juli 1910 (under det store Møde i Sorø): „Det er nyt for mig at have en Søndag fri, tilmed var det en Jubilæumsdag for mig; thi det var den Dag 25 Aar siden, jeg blev

Student. Hvor Herren dog har været god mod mig sølle Stymper i de Aar; jeg den tarvelige Skolediscipel, der fik de mange Skænd af Lærerne, er dog af Guds forunderlige Naade bleven til noget og er bleven brugt af ham i det herlige store Arbejde at vise Mennesker Vej til Himlen. Jeg havde rigtig nok Grund til at takke Gud paa denne Dag.“

At vælge Theologien har sikkert ingen Overvejelser kostet, det laa i Blodet, at den ældste Søn studerede Theologi, saadan havde hans Far og Farfar gjort; men nogen levende Tro har den 19-aarige Student ikke været i Besiddelse af, da han i September Maaned 1885 første Gang kom til København for at tilbringe syv betydningsfulde Aar der.

Han var, som det sømmede sig, Medlem af Studenterforeningen, drak Øl og røg saa godt som nogen af Firsernes Studenter.

— Vi finder ham ofte i Studenterforeningen, han spiller Kort, lever et lystigt Studenterliv med Kammeraterne, er meget optaget af, naar de har været flittige en hel Dag, men tager saa Revanche ved at more sig om Aftenen. I de første Aar er der ikke megen aandelig Interesse at spore; men Far var hele Tiden en flittig Kirkegænger, en Arv fra Hjemmet.

Man faar Indtryk af en aandsfattig Tid ved at læse Dagbøger og Breve fra de Aar; men eet har dog gjort et dybt Indtryk paa Far som paa mange andre Studenter: Professor Peder Madsens „theologiske The“. Dagbogen fortæller herom fra 3. Marts 1886: „Om Aftenen var Hartz og jeg for første Gang til Prof. P. Madsens „theol. The“. Kl. 7 gik vi hen efter Jul. Christensen, hvorpaa vi 3 fulgtes ad hen til Prof. Madsen. Der mødte ca. 60 Studenter. Da vi var forsamlede, traadte Professorens ind og gav os alle Haanden; derpaa holdt han et Foredrag om „Askese“, saaledes som den bør anvendes af sande Kristne i Modsætning til falske. Saa blev Dørene aabnede til

Spisestuen, og vi tog for os af Smørrebrød og bajersk Øl, som vi nød staaende; ved samme Lejlighed hilste vi paa Fruen. Efter Spisningen var der Diskussion om Foredraget. Af bekendte Størrelser udtalte sig f. Ex. Gotfredsen, Holt, J. Schou, Hansen, Madsen o. fl. Til Slut sang vi Salme 773* (Op, I Kristne, ruste eder); Professoren fremsagde Trosbekjendelsen, bad en smuk Bøn, lyste Herrens Velsignelse og bad endelig „Fader vor“; hvorpaa vi gik hjem Kl. 10½. — Jeg følte mig meget grebet af den Aftens Begivenhed.“

Den Mand, der fik afgørende Betydning for Fars Liv, var *Peter Krag*, dengang Sognepræst ved Jakobskirken. Han samlede Masser af Mennesker ved sin mægtige Forkyndelse, ogsaa mange Studenter. Far kaldte ham sin aandelige Fader, thi ved ham blev han vakt og kom til Troen; her var en, hvis myndige Ord kunde overvinde selv en af Firsernes Studenter. Paa Fars Væg hang et Billede af „Fader Krag“ i Ornat, og stor var den Ærbødighed, hvormed han altid omtaltes i Hjemmet. Far glemte aldrig, hvor meget han skyldte ham.

I Januar 1891 blev Julius Windfeld theologisk Kandidat og i samme Maaned forlovet med Anna Thomsen, Datter af islandsk Købmand H. Th. A. Thomsen, der hørte til en gammel dansk-islandsk Købmandsslægt, der siden 1760 havde taget aktiv Del i den islandske Handel, uafbrudt i 5 Slægtled. Anna Thomsens Moder var Sønderjyde, født i Bov Sogn 1840. Hun kunde huske Slaget ved Bov i 1848.

De to unge havde lært hinanden at kende i Kristrup Præstegaard, hvor Anna Thomsen var ung Pige i Huset; hendes Barndomshjem var i København.

Efter Embedseksamen blev den nybygte Kandidat endnu et Par Aar i København, hvor han var Lærer ved forskellige Skoler og desuden tog Del i Menighedslivet og i det hele le-

* I Konventsalmebogen. Nr. 570 i Salmebog for Kirke og Hjem.

vede et rigt, aandeligt Liv i Fællesskab med ligesindede Venner.

Han var Medlem af Akademisk Missionsforening, hvis Bestyrelse bestod af H. P. Møllerup, Steinthal, Obel, H. J. Christensen og H. L. Larsen; i denne Forening hørte man den kendte amerikanske Missionær Wilder, der talte om den store Missionsbevægelse blandt Studenterne i Amerika, der resulterede i, at Tusinder meldte sig til Missionstjenesten. Ogsaa den danske Missionær Herman Jensen talte — forøvrigt imod Wilders Ideer, saa vi forstaar, at Missionsproblemerne har været paa Dagsordenen.

Den 14. September 1891 var Kandidaten med ved Udsendelsen af Missionær Nyholm til Kina, herom følgende i Dagbogen: „Om Aftenen var der Gudstjeneste i Jesuskirken i Valby for vor første Kina-Missionær, Johs. Nyholm, der nu skulde udsendes. Først talte J. Vahl, saa Nyholm varmt og kraftigt, endelig Ussing ypperligt („Tilkomme dit Rige“).“

Ligeledes var Jul. W. med til at stifte „Studentehjemmet“ i Bethedas Kælder den 30. Marts 1892. „Steinthal var selvfølgelig Sjælen; ikke lidt Mislyd kom ind ved et Par Grundtvigianere; men ellers gik det roligt; vi var ca. 100 mindst.“

Far var med til et privat indbudt Møde i Bethesda for Kirkesagen, hvor Præsterne Ussing og Holt talte, — var med til Menighedsmøder i Bethesda, hvor han traf Pastor A. Fibiger, der ogsaa kom der.

Der udviklede sig et rigt aandeligt Fællesskab mellem disse forskellige ligesindede, der ofte kom sammen. Dagbogen siger: „22. Sept. gik jeg ind til Obel og Møllerup Kl. 9 Aften. Jeg var heldig at træffe foruden de 2: H. O. Lange, Steinthal, Kold, Mygind (de 5 havde talt i Asylet, hvor jeg traf dem alle). Vi havde en dejlig Aften sammen. Jeg var først hjemme Kl. 1½.“

Men ogsaa Arbejdet var Far med i; han talte sammen med Obel i Glasværkshusene, i Begyndelsen under Spot og

Haan, siden under mere rolige Forhold. Ogsaa paa Gaardmission træffer vi ham i dette Aar (1892) sammen med Missionær Wright og Pastor Holt.

Far havde faaet god Lejlighed til at sætte sig ind i Kirkelivets forskellige Rørelser i København i de to Aar; han skriver i Dagbogen i Decbr. 1892: „Jeg er glad ved Opholdet herovre; hvor jeg oplever meget! Jeg synes næsten aldrig, jeg har været Herren nærmere end i disse Dage.“

Nu skulde han gaa ind til en ny Virksomhed.

I Januar 1893 blev det bestemt, at han skulde hjem til Krstrup og hjælpe Faderen, der var syg. Skønt han nødigt forlod København, var der dog vist ikke lange Overvejelser, naar hans Fader havde Brug for ham. I godt et Aars Tid var Sønnen saa Faderens Kapellan og fik altsaa i Krstrup sin første Præstegerning.

Først 19. April kunde han blive ordineret; dette skete i Aarhus Domkirke hos den myndige Biskop Clausen, og vi vil lade Far selv fortælle derom:

„Mandag Morgen Kl. 9 (17. April) mødte jeg hos Biskoppen, der strax spurgte mig, om jeg nu virkelig ogsaa troede, at Jesus Kristus var Guds enbaarne Søn og Verdens Frelser og ikke blot et godt Menneske og Dydsmønster; thi i saa Fald maatte jeg holde mig borte fra Præstegærrningen; lidt efter kom den anden Ordinand W. M. Haase, kaldet til Kapellan for Skanderborg, Skanderup og Stilling. Vi fik saa 3 skriftlige Opgaver til Bispeexamen: en dogmatisk om Retfærdiggørelse, en ethisk om Lovens Betydning for den kristne, en homiletisk Disposition over et Par Vers i 1. Cor. 15 om de dødes Opstandelse. Disse Opgaver skrev vi saa den Dag; jeg gjorde mine temmelig korte; jeg fik ialt 8 Sider om dem . . . Tirsdagen d. 18. Kl. 10 Formiddag mødte Haase og jeg hos Bispen i Spidskjole til mundtlig Prøve; Biskoppen gennemgik kort vore skriftlige Ting, derpaa læste vi Gal. 3: Oversættelse og lidt

Fortolkning; men derpaa tog Bispen alene Ordet og gennemgik i det hele Præstegærningen for os, hvoraf nogle Ting skal anføres her.“

„Den sædelige Tilstand paa Landet er mange Steder ganske forfærdelig, og De vil faa frygtelige Ting at se. Lovens Prædiken maa bruges overfor dette, og man maa ikke se altfor naivt paa Forholdene. Præsterne maa gaa omhyggelig omkring til Sognebørnene; her gælder ingen Undskyldning eller saadanne Tanker, at man ikke har Evne til at tale med Folk; hvad ved Du, hvilke Evner Du kan have og faa, naar Du gaar i Herrens Tjeneste; mange har Lyst til et æsthetiserende Liv og sidder hjemme og læser og glemmer Sognet; men her gælder det rigtignok et bestemt: herud med dig, du dovne Krop, ud at se til de syge, gamle o. s. v. Om fraskiltes Vielse maa De huske, at De ikke blot staar som Kirkens, men ogsaa som Statens Tjener (!); hvis Deres Samvittighed undslaar sig ved at ægte fraskilte, kan De jo nok sige nej, og der vil i Reglen findes en anden Præst, som saa gjør det; men De kan jo rigtignok tvinges til at gøre det.* Hvad der især gælder om at huske, naar man saa tit klager over, at Statens Love er altfor lemfældige her, hvor Talen er om fraskiltes Vielse, er at Præsterne gør altfor lidt for at forhindre de daarlige Ægteskaber; De maa tale mere herom, f. Ex. den Søndag, hvor vi har Evangeliet om Brylluppet i Kana, De maa tale til de unge derom ved Konfirmationsforberedelse og ved Menigheds-møder . . . “

Vi sad hos Biskoppen 4 Timer . . .

. . . Saa oprandt d. 19. April; Kl. 8 ½ mødte Haase og jeg i Domkirken, hvor Pastor Lindhardt holdt Skriftetale til os. Kl. 9 begyndte saa selve Gudstjenesten. Stiftsprovst Sørensen intimerede; medens Haase og jeg gik bagved Alteret i Bue-

* Det var før Pastor Jul. Ifversens Frifindelsesdom ved Højesteret.

gangen, samledes ca. 20 Præster til Processionen, iblandt dem opdagede jeg til min store Glæde Hagensen [en Ven], som jeg slet ikke havde ventet, for øvrigt kendte jeg næsten ingen af dem, kun Lund fra Fruering og Provst Skjerbek, samt Pastor Lyngbye . . .

Biskoppens Ordinationstale gik ud fra Filip. 3, 12—14: „Ikke at jeg allerede har grebet det“ . . .

„Paulus havde som Jøde af al Magt stræbt at være Gud til Behag; han havde ikke været et verdsligt og kødeligt Meneske, men stræbt efter at holde Guds Lov; men rigtig greben blev han først paa Vejen til Damaskus, da Jesus Kristus selv greb ham. Og dette maa I ogsaa kunne sige paa denne Dag, at I er grebne af Kristus Jesus, hvor langt I end kan staa tilbage i Kundskaber, i Indsigt og Erfaring; Lyset fra Damaskus maa have omstraalet Eder, og I maa have følt Eder grebne af ham. Der er saa mange Ting her i Verden, som man kan føle sig grebet af: én føler sig grebet af alt det skønne i Naturen og Kunsten, én føler sig greben af alt det, som kan tilfredsstille Sanserne og Drifterne o. s. v. Men selv om vi har følt os grebne af Kristus, maa vi ikke tro, at vi er færdige, at vi er fuldkomne. I maa ikke tro, at I er færdige i Eders kristelige Indsigt eller i Fuldkommenhed; Eders Liv bliver og maa blive et Væddeløb paa Banen, hvor der maa kæmpes, og de Midler, I stadig maa bruge, er Ordet, Bønnen og Nadveren.“

Derpaa prædikede W. Haase . . .

Til sidst tog Pastor Lindhardt os 2 unge Præster til Alters, og dette var for mig absolut det bedste ved hele Handlingen, hvor jeg mest følte mig greben af Kristus.“

Et lille betegnende Træk skal her ogsaa meddeles. Mange Aar efter skrev Far følgende: „Jeg blev ordineret i Aarhus store, fine, kolde, fornemme Domkirke. Den var mig saa fremmed, jeg havde kun en enkelt Gang været der før. Jeg stod

før den hellige Handling i Koromgangen bag Alteret; jeg saa paa de mange Præster, der var forsamlede, jeg kendte kun en enkelt af dem, jeg følte mig saa ene der, saa med ét saa jeg ned i Gulvet, saa, at jeg stod paa en gammel Ligsten; jeg læste Navnet Peder Jakobsen Hygum . . . Ja, det er sandt, han var Biskop i Aarhus, laa altsaa begravet her (Forfatter til Salmen: „Jesus, din søde Forening at smage“), . . . der gik noget varmt igennem mig, jeg følte dog lidt af de helliges Samfund.“

Den 23. April blev Kapellänen saa indsat i Kristrup Kirke, og han gør den Bemærkning: „Det var 32 Aars-Dagen for Bedstefaders Indsættelse til Konsistorialraad.“

Saa virkede Kapellänen da i Kristrup og prøvede at faa Folk i Tale, hvad der ikke altid var saa let. Han holdt Forsamlinger og skriver herom Juli 1893: „Min Forsamling hos S. Hansen i Stanum var jeg særdeles glad for; nu har jeg da noget at virke for her . . . Jeg havde ca. 80 Mennesker til Forsamling, talte over Acta 17, 22.“ [Paulus' Tale i Athen]. Desuden gjorde han Husbesøg, og vi mærker endnu Alvoren derved gennem disse Linjer. „Den, som synes at være den første, jeg skal berede til Døden, er L. J., 19 Aar; . . . jeg har været der 3 Gange; det gør mig meget ondt at se det unge Menneske hentæret som et Lig. Med Bøn og Bæven gaar jeg til ham, læser og beder med og for ham.“

Undertiden tog den unge Kapellan ind til Randers for at være lidt med i Samfundslivet og deltage i større Møder. Dagbogen meddeler: „Stort Møde i Randers 7.—8. Juni af „Dansk Missionsselskab“, der mødte Repræsentanter fra de mange Kredsforeninger. Jeg havde af Pastor Løgstrup faaet Kort til Forhandlingsmøderne. Jeg hørte Prædiken af Pastor Baumann og næste Dag af Vilh. Beck i St. Mortens. Jeg saa en Masse bekendte . . . Dejlige, opløftende Timer.“

Nimtofte.

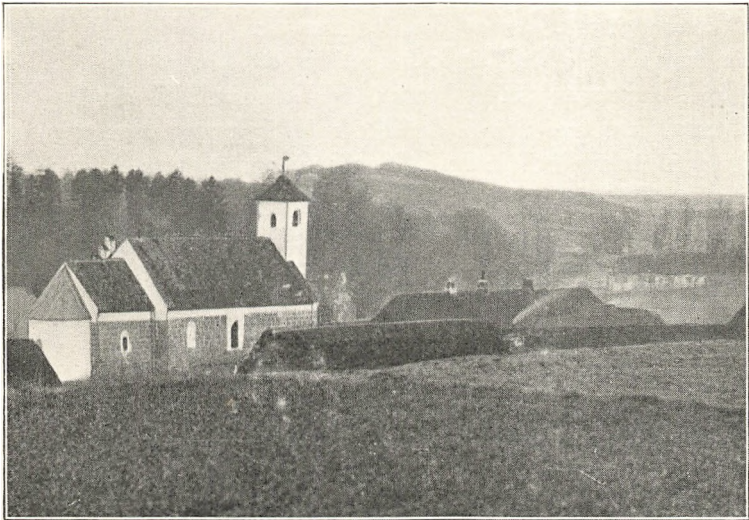
Med røde Vildvinsranker
 om Bindingsværk og Straa
 bag Djurslands brede Banker
 saa mindetung du laa,
 du gamle Præstebolig
 med Faders lyse Smil,
 saa hyggelig og rolig
 med Mor og Søsterlil.

C. Lund.

Naar jeg skal prøve paa at skildre mit Barndomshjem i Nimtofte Præstegaard, staar den gamle Gaard for mig i al sin maleriske Skønhed, med det aarhundredgamle, tjærede Egebindingsværk og de hvidkalkede Mure, med Efeu og Vildvin slyngende sig op paa de gamle mosgroede Tage; den gamle Præstegaard syntes at ruge over sine Minder fra længst henfarne Tider og Slægter, — ak, nu er den ikke mere; den kunde ikke længere, den maatte bukke under for Tidens Krav; kun Udhusene staar tilbage med den gamle, udskaarne Stolpe over en af Portene med Aarstallet 1599; — et Minde om svundne Tider. Hvor var den hyggelig, men gammeldags, den gamle Rønne; naar man kom ind i Gangen, mærkede man straks den ejendommelige Lugt, som er i gamle Huse. Gangen, der saa vist ikke var stor, delte det smalle Hus i to Dele, eller rettere tre; — der var flere Muligheder, naar man var kommet derind — efter først at have entret op ad den gamle Sten-trappe ude i Gaarden —, man kunde gaa lige frem og ned ad et Par Trin, saa kom man ned i „Udbygningen“, der engang var bygget til for at give lidt mere Plads. Eller man kunde gaa tilhøjre, ind i den hyggelige Dagligstue, der som alle Stuerne gik helt igennem Husets Bredde. Endnu kan jeg se de gamle Dørhaandtag, forvredne og mærkelige; der var maaske ikke to i Huset, der var ligedan.

Fra Dagligstuen kom man ind i „Kahytten“ eller Studereværelset — med Farfars gamle Skrivebord ved Vinduet ud til

Haven. Der stod Sofaen og Bordet; men saa var der heller ikke Plads til stort mere, undtagen altsaa Præsten selv og hans Pibe, som flittigt var i Brug og prægede det lavloftede Værelses Atmosfære. Bag dette Værelse fandtes noget saa højtidsfuldt og hemmelighedsfuldt som „Arkivet“, et lille Hummer med

Nimtofte Kirke og Præslegaarden tilhøjre.

Gittervindue, hvis Navn var fornemmere end det selv. Ved Siden deraf et Gæsteværelse, som havde hele den højtidsfulde Stemning over sig, som staar i Forbindelse med Gæster. Paa den anden Side af Gangen var Spisestuen, hvis Gulv skraanede stærkt ned mod Døren til Børneværelset. Morfar sagde, at det mindede ham om et Skibsdæk, hvor han, den islandske Købmand, havde tilbragt adskillig Tid af sit Liv.

Men tilbage til det historiske!

I Januar 1894 døde Faderen Rasmus Windfeld i Kristrup, og Far maatte nu til at se sig om efter et Embede. Det blev Nimtofte-Tøstrup paa Djursland. Han var i nogen Tvivl, om

han burde søge det, thi Indtægterne var smaa, det første Aar blev der vist intet! Saa bad han i sin Nød Gud om et Tegn og fik straks efter Telegram fra Svigerfaderen: „Søg Nimtofte!“ Deri mente han at se Svaret, søgte og fik det.

I Juni var han med sin Kæreste, Moder og Svigermoder i Nimtofte for at se paa Herlighederne. „Præstegaarden var aldeles tom; raadden er den jo, men den kan dog nok blive ret hyggelig,“ siger Dagbogen. „Mus og Rotter tumlede lystigt i det tomme Hus, Moder græd og sagde til sin Svigerdatter: „Men her kan I da ikke bo!“ Svigermoderen tog det fra den praktiske Side og fik bestilt Haandværkere til de nødvendige Reparationer.

Naa, Huset blev da gjort beboeligt, og i omtrent 20 Aar boede mine Forældre i den gamle, smukke Rønne; men morsomt var det ikke altid om Vinteren.

Den 19. August blev den nye Præst indsat af Provst Langballe fra Ørsted.

Dagbogen beretter: „Søndag d. 19. Aug. blev jeg indsat. Provst Langballe kom kørende her til, vi skiftede saa Heste, hvorfor vi kom for sent til Tøstrup. Jeg var meget bevæget i Tøstrup Kirke. Talte med mange udenfor Kirken. Vi spiste til Middag hos Munchs [Læreren i Nimtofte], og saa kom Gudstjenesten her i Kirken Kl. 3. Kirken var stuvende fuld (omtrent). Jeg var saa kort efter Provstens Afrejse i Missionshuset, hvor jeg læste noget op af Rosenius (30—40 Mennesker). Det var en saare skøn Dag for mig, rig paa Naade, hvor jeg var glad over at se saa mange, der forstod mig og mødtes med mig i det bedste. Herren have Tak! Gid jeg maa tjene ham og Sognene.“

Det var vist ikke for meget sagt, at netop det var den unge Præsts Ønske, ikke blot en tom Begejstring, men noget, der holdt sig; og det kunde maaske have sin Interesse at faa et lille Uddrag af den Tiltrædelsesprædiken, der just handler

om Tjenersindet. Teksten er Matth. 20, 20—28, om Zebedæussønnernes Moders Bøn om, at hendes Sønner maa sidde ved Jesu højre og venstre Side.

„Vi har i vort Evangelium et Exempel paa, hvorledes

Præstefamilien i 1895 i Nimtofte gamle Præstegaard.

Synden trænger sig ind alle Vegne i Menneskelivet, saa at selv vore bedste Tanker og Følelser, som maaske baade vi selv og andre finder rene, dog alligevel ere besmittede af Synd og Urenhed . . . Der er jo ingen Tvivl om, at de 2 kære Apostle elskede Jesus højt, saa at de vilde gøre alt for ham og inderlig gærne vilde sidde i hans allernærmeste Nærhed i Guds Rige . . . Men vi ser alligevel, at denne Kærlighed til deres elskede Frelser var dog smittet af Synd; thi i dette, at de vil sidde ved Herrens Side, der ligger en uren Tanke, nemlig at

de tror sig bedre end de andre Apostle; . . . det er noget af Hovmodssynden, der trænger sig ind. Men de 10 er ikke bedre i det Stykke; de vredes paa de 2 Brødre: de 2 vil være over de 10, og de 10 vil ikke være ringere end de 2. Men Jesus . . . kalder dem alle til sig og taler sit velsignede Ord for at vejlede og retlede dem. Der staar saa skønt: „han kaldte dem til sig og sagde,“ d. v. s. han tog dem nær hen til sig. Og det vil Jesus ogsaa i Dag: tage os alle nær til sig for at tale om, hvad det vil sige at være stor i Guds Rige; han vil tage alle I troende til sig og vejlede eder; han vil tage dig, du uomvendte, som maaske kun af Nysgerrighed er kommen herind i Dag, til sig og tale sit milde, kærlige og frelsende Ord. —

Her i Verden, iblandt Verdens Børn, gælder det jo om at komme til Vejrs, at blive rigtig stor, og ved en stor Mand i Verden forstaar man en, som har meget at herske over, . . . en, som har noget at kommandere over. Dette Herskersind sidder ikke blot i Konger og Fyrster, men i os alle af Naturen; og mangfoldige Forældre har i deres Vantro og Uforstand hjulpet dette sørgelige Sindelag frem i deres Børn, især naar de har set, at Barnet havde faaet gode Evner; hvor mangen Fader mon der ikke har holdt det frem som det største og vigtigste her i Livet, at blive en stor Mand, en dygtig Mand, tjene rigtig mange Penge, faa rigtig megen Indflydelse i Verden . . . ! „I vide, at Folkenes Fyrster hersker over dem, og de store bruge Myndighed over dem. Men saa skal det ikke være iblandt eder,“ siger Jesus. Vor Herre Jesus er jo i alle Stykker helt uenig med Verden og ogsaa i dette Stykke: naar Verden siger: Se at blive rigtig stor, saa siger Jesus: Se at blive rigtig lille! Naar Verden siger: Sørg for at komme til at herske, saa siger Jesus: Sørg for at komme til at tjene . . .

„Hvo, som vil være stor blandt eder, han skal være eders Tjener . . . “ Se, dér hører du, hvorledes det Sindelag er, der skal herske i Guds Rige . . .

Det er et godt Kendetegn paa et Guds Barn, at han altid er rede til at tjene, hvor der er Nød paa Færde, tjene ikke blot i det timelige; thi det kan Verdens Børn ogsaa . . ., men først og fremmest tjene i det aandelige, hvor der er Hjertesorg og Sjælenød, tjene ogsaa hvor der er sort Vantro og Kulde. O! om det kom mere frem iblandt de troende dette, saa snart de stod overfor et vantro Menneske eller et Menneske i Nød: her skal jeg til at tjene; Herren give mig Kraft til at tjene; . . . har Jesus tjent dig? Før du kan svare et ærligt ja derpaa, kan det slet ikke nytte, at du vil til at tjene andre, „tjene“ i Ordets dybeste og bedste Forstand.

„Kristus Jesus, da han var i Guds Skikkelse, holdt han det ikke for et Rov at være Gud lig, men han forringede sig selv. . .“ „Kristus Jesus blev for eders Skyld fattig, da han var rig, for at vi ved hans Fattigdom skulde blive rige.“ . . . Dette er det store, fast utrolige, at Guds egen enbaarne Søn . . . aflagde al sin Herlighed og Glans og Majestæt og kom her til Jord — hvorfor? For at tjene dig, du usle Synder; dig, du fortabte Menneske, der var hjemfalden til Helvedes Straf, dig, du svage, jordbundne Skabning. — Men maaske har du aldrig mærket noget til den Tjeneste, som Guds Søn har bevist dig! Hvorved har Jesus tjent dig? Jeg skal sige, hvorved han har tjent alle troende og hellige Mennesker: „ . . . for selv at tjene og give sit Liv til en Genløsning for mange.“ Og tænk nu over, hvad der ligger i dette Ord Genløsning, d. v. s. at blive løst igen. Ved Syndefaldet blev jo Menneskeslægten en stakkels fangen Slave, som Satan trak afsted med i en frygtelig Lænke, som hedder Synden . . . Jesus Kristus kunde i sin Himmel ikke udholde dette Syn, derfor kom han for at tjene, derved at han løste Menneskeslægten fra denne Trældom, idet han kom til Jord, talte sit Ord om Omvendelse og Syndernes Forladelse, om Naaden i Guds Rige og endelig gik i Døden og ofrede sig for os, forsonede Gud og borttog Vreden, knuste

Satans Magt; derved genløste han os, d. v. s. alle, saa mange der vil omvende sig og tro . . . Er du nu genløst, kære Ven, og har Jesus tjent dig? Lad mig spørge alvorligt derom paa denne Dag, da saa mange er kommet herind, og det varer maaske længe, inden jeg igen faar saa mange at tale Ordet til. Lad mig da spørge: Er du en af Jesu løskøbte . . . ? Hvis ikke, er du jo endnu en Satans Træl, et ulykkeligt Menneske uden Fred, uden Lys, uden Klarhed . . . Men hvis du nu siger: „Jeg ved det ikke ret . . .“ saa lad mig atter pege paa det Kendetegn, som vort Evangelium angiver: Tjenersindet. Prøv dig selv: Er du besjælet af Lyst til at tjene andre, være noget for andre paa Frelsens Vej? . . .

„Det samme Sind være i eder, som og var i Kristus Jesus“ . . . Ja, det samme Sind skal vi have, men vi kan sandelig ikke give os selv dette ydmyge, kærlige, tjenende Sind, derfor maa Jesus tjene os først; thi han kan ved sin Aand give os det. —

Det har været en skøn Text for mig at tale over i Dag, og har jeg prædiket nu for Eder, saa har jeg sandelig ikke prædiket mindst for mig selv; thi det er jo derfor, jeg er kommen her og er sat paa denne Plads: for at tjene, først og fremmest for at tjene min kære Herre og Frelser og gaa hans Ærinde og tale hans Sandhedsord uden Hensyn til Mennesker, om de finde Behag deri eller ej; men dernæst er jeg sat til at tjene Eder, ikke til at herske, men til at tjene; og jeg er sat til Præst baade for troende og vantro, jeg er ej blot sat til Præst for disse 2 Menigheder, men for disse 2 *Sogne*. Jeg kommer ikke med store Løfter eller med højtflyvende Planer for min Virksomhed; thi jeg er ung og svag og har endnu saa liden Erfaring i Livet og i Naaden; kun dette vil jeg sige til de troende her og til dem, der vil staa sammen med mig: „Bed for mig, at jeg kan komme til at tjene.“ Jeg ved, at der er bedt her om at faa en troende Præst, saa bliv ved at bede for mig,

som I nu har faaet. Jeg er overbevist om, at det er Herrens Vilje, at jeg skulde komme her, og at Herren har noget i Sinde dermed. Jeg har ikke en eneste Gang bedt Herren om at faa dette Embede; thi det turde jeg ikke, men jeg har bedt om, at Herren vilde sætte mig et Sted, hvor jeg kunde bruges. Jeg vidste længe ikke, om jeg skulde søge det, og jeg lagde det frem for Herren, og jeg bad om et Tegn; det fik jeg, og jeg søgte og kom hertil. Jeg synes ikke, at jeg kommer som en fremmed (skønt jeg ingen kender i Tøstrup Sogn, men vel allerede flere i Nimtofte); thi jeg ved, at jeg har Brødre og Søstre i Kristus. Herren give sin Velsignelse til os, at vi kan faa et rigt Samliv os til Gavn og Herren til Ære. Amen.“

Anna og Julius Windfeld.
Ved Afrejsen fra Nimtofte.

Man kan vist godt sige, at Far i nogen Maade opfyldte dette at staa som Tjeneren. Jeg, som dog maaske er en af dem, der har kendt ham bedst, vil bekende, at jeg maaske aldrig har truffet et Menneske, der saa lidt søgte sit eget og saa lidt kæmpede for egen Fordel og Ære som han. Han saa paa sin Gerning som en Tjeneste, som sandelig ikke blev taget let, ja, man kunde undertiden synes, at Grebet var noget for tungt. Ansvarer for Menneskers evige Skæbne hvilede paa ham som en tung Byrde, der var svær at bære.

Og Menigheden maa have haft den samme Anskuelse, thi

efter Fars Død i 1923 hængte den en Mindetavle op i Nimtofte Kirke, hvorpaa der staar: „Han var en tro Kristi Tjener for os.“

Men tilbage til den første Tid.

Kort efter sin Ankomst til Nimtofte skriver Far et Brev til sin Ven, Pastor A. Fibiger, dengang Kapellan i Bjørnsholm-Malle (født i Nimtofte Sogn):

Nimtofte 6/10 94.

Kære Fibiger!

Skønt jeg ikke har ordentlig Tid til at skrive et Brev, som Du fortjener, vil jeg dog smøre 2 Ord op, fordi jeg ikke har nogen Udsigt til for det allerførste at faa Tid til at skrive, som jeg egentlig gerne vilde. Tak for Dit morsomme Brev [desværre tabt!] Jo, jeg havde bragt i Erfaring, at Sjørupgaard, Din Fødegaard, laa her i Sognet, før end jeg fik Dit Brev . . . Jeg bor endnu hos en Snedker her i Nimtofte og har endnu slet ikke taget Præstegaarden i Brug; da Du har været der, husker Du maaske ogsaa, at den er meget gammel og brøstfældig, saa jeg har maattet foretage ikke saa lidt af Reparationer. Men er Stuehuset nu ogsaa lidt simpelt, saa er Nimtofte en smuk Plet, og vi har en dejlig Have. Skønt Du er født heroppe, lader det dog til, at Du ikke er med paa Spørgsmaalet om den aandelige Tilstand her i Pastoratet . . . I Pastor Bernths Tid (1861—88) begyndte der at komme Liv i Folk, navnlig ved en Indremissionærs Virksomhed samt ogsaa ved, at Pastor Busch kom til Feldballe. Du har nok kendt Sivested nede ved Kolindsund, der er et skønt lille troende Samfund med et Missionshus. Ligesaa er der Liv her i Nimtofte, og for 1 Aar siden indviedes ogsaa et Missionshus her. Det er dette hellige Samfundsliv, der nærmest har draget mig hened; thi Kaldet er meget lille, navnlig de første 3½ Aar. Der er naturligvis ogsaa en Del slet her i Befolkningen, navnlig Drukkenskab florerer

i en væmmelig Grad. Du ved maaske nok, at vi har en Kro her i Byen, ret en Satans Fæstning . . .

Det skulde glæde mig og Anna (det ved jeg) meget, om vi en Gang kunde faa Besøg af Præsteparret fra Ranum; tænk nu alvorlig derpaa til Sommer.

De bedste Hilsener med Ønsket om Guds Fred og Velsignelse i Dit Hjem og Din Gærning.

Din hengivne Ven

Jul. W.

I Oktober kunde Far endelig hjemføre sin Brud til Nimtofte. Hytten var flikket sammen, saa den kunde staa, og hyggelig blev den forresten, hvad mange har bevidnet. Brylluppet stod i Jakobskirken i København, og Fars Onkel, Provst Stochholm, viede dem. Dagen efter kom det unge Par til Nimtofte. Anton Bang havde laant en halvlukket Vogn, som de blev kørt i fra Ryomgaard. Da de kom ind i Gaarden, lyste et „Guds Fred“ dem i Møde i Transparent over Døren; Lærer Munch stod i tudende Blæst og holdt Velkomsttale paa den gamle Stentrappe. — Inde i Dagligstuen var der fuldt af Venner, der bød deres Præstefolk velkommen i deres nye Hjem; de fik et Glas Vin, og man sang nogle af Brorsons Salmer.

Modtagelsen var hjertelig, ikke blot den første Gang, men i det hele taget. Man tog i Nimtofte-Tøstrup godt imod de unge Præstefolk og omsluttede dem med Kærlighed og Forbøn; og man kan vist ogsaa godt sige, at de havde Vilje til at gaa ind i Gerningen sammen og lade sig bruge.

Halvfemserne var vel i det hele en underlig Vækkelsens Tid i vort Land; mon det ikke var Indre Missions Blomstringsaar? Næsten overalt i Landet hører man om Vækkelser; ogsaa i Nimtofte skete der store Ting. Der var næsten bestandig Folk, der søgte Guds Rige, Spørgsmaalet blev brændende i mange, baade unge og ældre. I Januar 1895 skriver Far til

Fibiger: „Jeg er fremdeles glad for at være Præst her; det er et underligt Sted, hvor Guds Aand har virket meget baade til at omvende Mennesker og til at vække de vantro, saa at der er mange, der søge og spørge efter Livet. Der er ogsaa bleven flere Mennesker omvendt her i den Tid, jeg har været her, og det er saa klart og tydeligt for Verden, at det har været saare skønt at se.“

Der var Travlhed i Hjemmet, naar Missionærer og andre Talere kom, og i de Tider kunde man høre adskilligt uden at trættes, mange hungrede efter Guds Ord. Ofte kom der to Missionærer i een Uge, hvad vi i vor Tid jo vilde anse for rigeligt, men ikke saadan dengang. Og i Missionsugerne, som dengang var en ret ny Opfindelse, var der altid to Talere hver Aften, og alle boede de i Præstegaarden; Vognen hentede gerne en eller to ny, naar den bragte de to forrige til Ryomgaard Station.

Naar der var Anledning dertil, samledes der mange Venner i den snævre Bolig, som dog kunde rumme et halvt Hundrede Mennesker, naar det skulde være, og det skulde det undertiden! Bordet i „Kahytten“ fik Benene skruet af og blev bragt ud for at skaffe yderligere Plads. Der blev sat Bænke ind i Stuerne, og Folk sad som Sildene i den bekendte Tønde. Traktementet var yderst tarveligt: en Kop Kaffe med Julekage. Det aandelige Traktement var forskelligt, Pastor N. P. Madsen, om hvis Navn der i disse Aar stod Gny, kom paa Besøg og satte Røre i Vandene med sin Helliggørelseslære, Sejren over Synden ved Tilegnelsen af Guds Forjættelser alene. — Da var der Sammenkomster i Præstegaarden en Ugestid hver Aften, hvor Bølgerne gik højt; og hvor Samfundet næsten deltes i to Lejre, for eller imod den Helliggørelseslære. De gamle Stuer gav Genlyd af Talen om det, der hører Guds Rige til.

Men Dagen efter kunde Far og N. P. Madsen godt rende

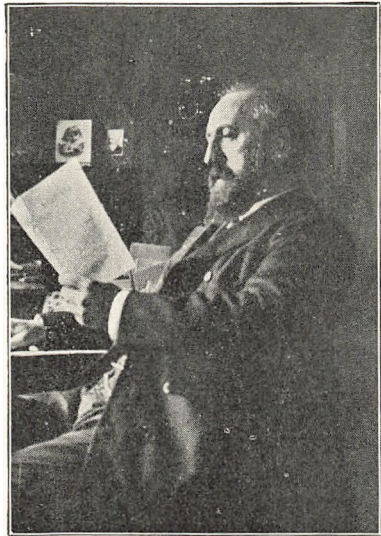
Huset igennem paa Strømpesokker efter hinanden i mere haandgribeligt Haandgemæng!

Fars Skolekammerat, Pastor H. P. Møllerup, kom ogsaa paa Besøg og fortalte om Arbejdet i Kirkens Korshær, som han jo omplantede fra engelsk til dansk Jordbund, hvor den ogsaa slog Rod og groede. Endvidere kom Fars Ven, Pastor A. Fibiger og hans Hustru, Pastor Friis Hansen, Københavns Kirkesags utrættelige Sekretær, Kammerherre Barner og Pastor Busch; og de bragte alle et friskt Pust med fra den store Verden til Menigheden i Nimtofte og til Præstegaarden, hvor de boede.

Efter et Sommerbesøg i 1896 af Familien Fibiger skriver Far i et Brev til Fibiger: „... blandt alle vore Sommergæsters Besøg lyser Eders med særlig Glans, og

mangen, mangen Gang vender Annas og mine Tanker tilbage til disse 2 Dage og holdes fangen f. Ex. ved Samtalemødet i Haven, Turen til Sjørupgaarden, Sangene eller meget andet. Skønnest for mig (ligesom sikkert ogsaa for Dig) var dog Gudstjenesten i Kirken; thi der mærkede jeg tydeligt, at der var noget stærkere, der bandt os sammen end Jævnbyrdighed i Alder, Stilling og den Slags. Ja, hvor er det stort at kunne mødes i Kristus-Troen.“

Ja, det var Festdagene; men der var ogsaa Hverdage med Pligter og Arbejde og Ansvar for de mange Sjæle. Den vig-

Pastor N. P. Madsen.

tigste Del af Præstegerningen er maaske dette at prædike. Den tog Far ikke let paa. Prædikenerne blev omhyggeligt udarbejdet; han havde altid et Kollegiehefte liggende, hvorpaa der stod „Tanker og Tekster“, og heri nedskrev han, hvad han traf paa under sin Læsning eller andet Steds, som kunde bruges i en Prædiken.

Her skal meddeles nogle Udpluk af Fars Notesbog, som han kaldte „Tanker og Tekster“.

At dømme er at sætte alt paa rette Plads. Der er meget nu, som ikke er paa sin rette Plads; men en Gang skal alt komme paa rette Plads: der staar tit en Mor med sit Barn ved Døbefonten og siger ja til Forsagelsen og Troen, og hun er ikke paa sin Plads; der ligger vel mangen en ved Nadverbordet, som ej er paa sin Plads; der sidder vel ofte en Lærer, som ikke er paa sin Plads; der staar vel ikke saa sjældent maaske en Præst paa Prædikestolen, som ikke er paa sin Plads, og mange vil sige om ham, der nu staar dèr, at han er heller ikke paa sin Plads; — dog derom skal Herren dømme paa den store Dag og stille alt paa sin rette Plads.

Mørke og Lys. Verden er som et mørkt Værelse; Synd, Sorg, Angst formørker Tilværelsen. Mange sidder derinde og klager over Mørket; men se ved Siden af er der en lys Stue: Kristi Menighed, der har ham i Ordet og Sakramenterne; der er Trøst, lyse Udsigter, Haab. Gaa ind i den Stue! Døren hedder Jesus.

Der tales i vore Dage en Del om *Helbredelse ved Bøn* og om, at kristne ikke skal søge Læge; kan vi ikke sige „baade-og“, baade Læge og Bøn; er det ikke her som med vort daglige Arbejde og Brødet; vi skal baade arbejde og bede: „Giv os i Dag vort daglige Brød.“

„Gud berøver de sikre Talere Mælet“ — Job 12, 20.

Jeg beder stundom: Herre, det gør ikke noget, om jeg ikke i formel Henseende kommer godt fra det, ja gaar i Stykker i min Prædiken, naar *du* blot kan faa noget ud deraf for dit Rige.

Kristenlivet former sig stundom som Dagen: Efter Omvendelsen: Morgenen oprinder med Sol og Lys, Haab og Kraft, man faar Mad, er kommen til Kræfter ved Søvn og Spise, gaar til Arbejdet; Formiddagen er den skønneste Tid, den bedste Arbejdstid. Middagen: man bliver døsigt og træt, især i Varmen, og faar sig en Lur. Ved det aandelige Livs Midt-dagstid (Midalder) mærkes ogsaa til en Sløvhed, man falder tit i Søvn, vækkes igen og tager fat paa Arbejdet og kan udrette en Del endnu. Aftenen kommer med lange Skygger, man længes mod Himlen, det bliver Nat, mørkt, man bliver bange — ser alt saa sort, naar man ligger i Sengen og ikke kan sove.

Bønnens Hindringer. Hvem af os kender ikke dette, der kan fare som en Tvivl igennem os: Kan Gud virkelig se dig sidde eller ligge her og bede? Kan han høre din Mumlen, se dine Tanker? Det er jo en ligefrem latterlig Tanke, at du lille, usle Kryb skulde kunne indvirke paa Gud og hans Styrelse med det, du har for i dybeste Stilhed . . . Herimod sætter vi Menighedens (ogsaa det gamle Testamentes) flere Tusind Aar gamle Bekendelse og Erfaring: Troen paa, at Gud er allestedsnærværende og alvidende, altseende, det maa han jo være, thi han er Gud. Han, der har skabt Længslen efter ham i Hjertet, vil ogsaa stille den. Vore egne smaa Erfaringer af Hjælp, Bønhørelse og Fred.

Der er en stor Fare i vore Dage for at være *utro i sin Bestilling*, fordi Tiden kræver saa meget af os i mange Maader.

Jeg faar Masser af Opfordringer til at tage mig af dette eller hint, tale her eller der; men min Præstegerning er der næsten ingen, der opfordrer mig til at tage mig af, skønt jeg tit (daglig) føler, der skorter saa meget.

Et Eksempel paa, hvor lidt Magt Kristendommen egentlig har haft og har i vort Folk, er de mange *Ordsprog* og Talemaader, der har bundfældet sig og faaet fast Skikkelse i daglig Tale; disse strider tit fuldstændigt mod Kristendommen, f. Eks.: „Man skal tude med de Ulve, man er iblandt.“ — „Man skal Skik følge eller Land fly.“ — „Lige for lige, naar Venskab skal holdes.“ — „Een Gang er ingen Gang.“

Det er urigtigt og ukærligt, at Folk paa Landet, naar et Menneske ligger syg, tit har saa travlt med at sige til den syge eller hans nærmeste, at Sygdommen er dødelig. „Du skal se, det er Kræft, din Mand lider af.“ „Du skal se, det gaar ligesom med Konen, der døde her ifjor.“ — Skal saadant siges, saa lad Lægen om det, vi andre forstaar os jo dog ikke stort paa Sygdom. Og vil du saa sige: ja, men den syge bør dog vide, at han skal dø for at beredes ret til Døden, saa vil jeg atter sige: „Jeg er ikke enig med dig;“ jeg tror, at en Omvendelse af Frygt for Døden duer ikke. Jeg siger aldrig til de syge: I skal dø; men jeg siger: Enten denne Sygdom fører til Døden eller til, at I bliver raske igen, skal I tro paa Jesus.

Naar et Guds Barn har vidnet højest, kraftigst, klarest, saa sker der stundom et dybt Fald: Peter (Matth. 16, Johs. 13, 37). Gideon (Dom. 8). Vi er sikkert adskillige, der har prøvet noget lignende, og hvad er Aarsagen? Mon ikke denne, at Djævelen hvisker os i Øret: „Der talte du godt; — der handlede du djærvt. — Det var der dog ikke mange, der kunde gøre dig efter . . . ;“ saa har vi Hovmodet, og saa kommer Faldet, fordi man glemte at vaage.

De troende Mennesker, som ikke er i Arbejde, det er de sværeste at prædike for; paa stendøde Egne lytter Folk, og de troende i Arbejde er dejlige at prædike for.

„*Regninger*“ — enten man læser Bogstaverne forfra eller bagfra, staar der „*Regninger*“; enten man begynder forfra, — fra sit Livs Morgen, eller bagfra, fra i Dag og gaar tilbage, saa blive der Overtrædelser, Synder, *Regninger*, noget vi skylder Gud.

Jeg er ikke berømt som *Ligtaler*: Een bad mig om at tale, „men nu maa De virkelig gøre det saa godt, De kan.“ Een bad mig endelig gøre det kort. Een sendte Bud om, at jeg skulde holde „en ordentlig Tale“, han vilde ikke have Skandale. — En Mand stod engang og røg Cigar under min Ligtale paa Kirkegaarden.

H. N. Hauge strikkede paa Vejen, naar han rejste, jævnfør vore *Rejseprædikanter* nu! Præster og Lægfolk af begge Retninger. — Gid de rejsende Prædikanter interesserede sig mere for vore Sjæle end for vore Penge.

Samfundet med Gud. Man snakker sig ikke til det, tænker sig ikke til det, fantaserer sig ikke til det, digter sig ikke til det, drømmer sig ikke til det, læser sig ikke til det, synger sig ikke til det, slider sig ikke til det, sover sig ikke til det; man tror sig til det, lever sig til det, faar det til Gave uforskyldt.

Fars Prædikener blev nøje skrevet ned og lært udenad; men hvor tog et saadant Arbejde paa hans Kræfter og daarlige Helbred!

Men Prædikenerne blev hørt; Kirkegangen var god og blev ved med at være det, dog skal det siges, at der kom mange Folk udensonsfra til Nimtofte Kirke.

Ja, det var Tider, der var aandeligt bevægede, og det nye Liv var saa friskt og lystseende; der var Gang i alt, det havde Nyhedens Interesse; der holdtes Møder, der kom mangfoldige Talere, der førtes lange aandelige Samtaler; der var vakte Mennesker, der skulde hjælpes; der var nyomvendte, der skulde fortælle deres Præstefolk om deres nye Tro, og der var meget, meget mere.

Præstefolkene levede sig sammen med Vennerne i Nimtofte-Tøstrup, de blev bundet sammen med stærke Baand, der holdt Livet igennem. Den unge Præstekone fandt selv Livet i Gud der, og derfor er det ikke underligt, at det altid staar for hende som hendes aandelige Hjem.

Og som sin Mands Medhjælp stod hun troligt ved hans Side og gik op i Gerningen med Kærlighed til Mennesker; Sandheden skulde siges, og mange har hørt hendes Vidnesbyrd.

Naar jeg skulde sige med eet Ord, hvad der prægede Fars og Mors Syn paa Gerningen, kunde jeg sige: Sjælesorg. Her var virkelig Omhu for Sjælene, enten det var Pigerne i Huset, som Mor med kærlig Forstaaelse ofte tog sig af aandeligt, eller det i det hele var Sognets Folk; de kom til at kende dem godt gennem Aarene og levede med i deres Sorger og Glæder.

I Hjemmet opvoksede fire Børn, den ældste Datter, Bodil, er født 1895 (gift med Sognepræst Carl Lund, Horne), den næstældste, Vibeke, 1898, Sønnen Vagn, 1899 (gift med Emilie Pilegaard Larsen) og den yngste Datter, Kirsten, 1902.

Stakkels Missionsbørn, som ikke kender „det menneskelige“ fra deres Hjem! hører jeg nogen sige, som ikke rigtigt ved, hvad de taler om. Selvfølgelig er Missionsfolk akkurat lige saa menneskelige som andre Mennesker; og der rinder mig nogle Minder i Hu fra det daglige Hjemliv, som ogsaa maa med, om Billedet skal være fuldstændigt.

Søndag Aften i Familiens Kreds, Afspænding, Hvile; Far kommer ind med Læsebrillerne nede paa Næsen og med en

laset „Maglekilde“ i Haanden, — nu skal vi have Højtlæsning! Disse kostelige smaa Historier med Billeder fra Livet.

— En Sommerdag — vi er ude at botanisere; Far kendte omtrent hver Blomst og hver Fugl og havde i det hele et vaagent Øje for Naturen, som han tilbragte Timer i omtrent daglig. Eller vi er paa Fodtur, ude at se Egnens Mærkværdigheder, historiske Steder, Kirker, Herregaarde, Slotte eller Søren Kannes Grav, og sandelig om vi ikke var saa heldige engang at se selveste Estrup, den gamle Excellence, i sin Vogn, og det var interessant for Barnefantasien at høre om Skuddet, der ramte hans Knap.

I Mørkningen i Fars Sofa, alle fire Børn er samlede, og Far fortæller hjemmelavede Historier, og Fantasien kommer i Bevægelse, — da var der Fest i den lave Stue. Sang og Musik hørte med. Mor ved Klaveret — Far synger, undertiden havde vi flerstemmig Sang af et lille Kor. Musik var en sand Nydelse for Far; selv har han aabenbart ikke haft store Evner til at spille; det mente i hvert Fald hans Spillelærerinde, der kasserede ham efter den første Spilletime — sikkert uhyre pædagogisk! Broderen, Terman Windfeld, drev det adskilligt videre og gik op i Musikken med Liv og Sjæl og blev senere Komponist. Naar han kom paa Besøg, var der Musik i Huset, og endnu mindes jeg en Sommeraften — Onkel Terman spillede, Havedøren stod aaben, og helt om i den lille By lød Musikken i den stille Sommeraften, mens Folk sad udenfor Husene og nød Musikken — dengang var der endnu Idyl til.

Præstegaarden og dens Have var et Paradis for Børnene.

Nøddegangen, Graastensdiget
og den lave Lindehøj,
hertil rakte Barndomsriget,
det var herfra Længslen higed,
alt som Havens Fugle fløj.

Og en Præstegaard bød paa mere end en Bolig for Præsten, der var ogsaa Forpagterboligen og Udhusene med alt det interessante og med en herlig Tumleplads. Fars Forpagter hed Søren Ottesen, og hans trofaste Hustru Stine; deres Børn var jævnaldrende med os, saa vi legede og sloges og morede os sammen. Engang tror jeg dog ikke, Forpagterens Jens morede sig, det var, da han i Legen skulde være min lille Søsters Mand, og efter det ædle Forbillede fra hendes Hjem blev Hr. Jens anbragt i en afsides Stue, hvor han skulde „tænke paa sin Prædiken“; men han lignede mere en lille Fange i Cellen. Forpagterens Anders talte engang med Præstens Søn om de aandelige Spørgsmaal, og de to Drengene drøftede, om de vilde omvende sig, naar de blev store, hvad de vist var omtrent enige om, de vilde! Men i den Grad laa de aandelige Ting i Luften, at ogsaa Børn beskæftigede sig med dem.

Hvor var Mor omhyggelig for, at Søndagen blev en Heligdag og Højtidsdag, ogsaa for os Børn; den havde ganske sit eget Præg — den Dag skinnede Solen dobbelt straalende ind ad det lave Vindue, og de fløjtende Stære udenfor i Valnøddetræet var dobbelt muntre, — og vi gik „saa glad med Sang og Lov vor Søndagsskolegang“ om i Missionshuset, hvor Mor, Anton Bang, Oline Friis, Ane Mette, Slagter Matthiesen, Koldby og hvad de hed, alle de trofaste Sjæle, der vilde bringe Evangeliet til Barnehjerter, tog sig af vort kristelige Behov.

Og om Julen — da var Mor ogsaa utrættelig med Forberedelserne til Festen; Far og Mor pyntede selv Juletræet, og naar Døren gik op ind til Herligheden, kendte Glæden ingen Grænser.

Hjemmet hos Far og Mor, det var Tryghed og Fred. Og da to af Børnene blev sendt til Aarhus for at gaa i Skole, gik deres Far med dem ud i Præstegaardens Krat og skar deres Navne i et Træ til Minde om den Sorgens Dag. Hvor glædede Far og Mor sig, naar Børnene kunde samles i den gamle

Rede, og hvor fulgte de dem i Tankerne og Bønnen, naar de fløj fra Reden igen.

Hvor havde Far Sans for det ejendommelige og originale. Men hvor er de henne nu, de gamle Originaler, som gerne kom til Præstegaarden med deres Besværinger?

Engang kom der en Mand, som vilde have sit døde Barn „put hen“; men det skulde være en Hverdag — med den Motivering: „Præjsten og mæ, vi ka' int lide det Søndags-sjov!“ Jeg mindes ogsaa de gamle Tækkemænd, der var om-trent lige saa dygtige til at fortælle Historier fra 64, som de var til at tække; — og Havemanden, der mente, at Rød-derne kom nedenfra, „de kommer fra Baanden.“ — „Nej, nej, Jørgen, det gør de da ikke“ (Skolemesteren kom op i Præsten, men vist til liden Nytte). — Eller den kvindelige Ringer, der stillede alt paa Plads paa følgende Maade: „Mæ og Munch [Degnen] og Præjsten, vi er Gejstligheden i Nimtout.“

Trods Virksomhed og Livlighed kæmpedes der dog med et svagt Helbred, og hvor var Kræfterne dog faa og smaa. Dagbogen melder 14. April 1900: „Det har været en drøj Dag for mig i Dag: Hovedpine, Hjærtebanken, daarlige Øjne, mine 3 Svagheder har ret pint mig, saa jeg daarlig har kunnet forberede mig til Paasken. Herren se til mig i min Skrøbelighed!“ — En anden Dag — en Lørdag — er det ikke bedre: „Hvor saadan en Lørdag dog kan pine mig! det er grueligt med denne Lørdagsfeber, navnlig om Aftenen, da Forberedelsen til Søndagen især gaar for sig. Jeg maa desværre endnu skrive hele min Prædiken og lære den udenad; det Arbejde gjør mig saa nervøs: Hovedpine og Hjærtebanken kommer i forøget Grad, og naar jeg endelig søger Sengen Lørdag Aften, er jeg haardt medtaget.“

I et Brev til A. Fibiger træffer vi følgende Udtalelse: „Ja, jeg er en Schwächling og spænder kun over lidt; men Du, Du er en Kæmpe, der kan komme over noget! . . . med mig

er det som sædvanlig; der maa bestandig arbejdes med halv Kraft eller med mindre endnu. Naar jeg kunde lade være at læse og skrive, vilde det gaa bedst; kort sagt Postbud burde jeg vist være eller Sømand . . . Naa, Herren har maaske endnu noget Arbejde til mig som Præst.“

I 1914 blev Far forflyttet til Hyllested, Venslev og Holsteinborg paa Sjælland, og Præsteparret tog en meget bevæget Afsked med Vennerne i Nimtofte-Tøstrup, med hvem de havde delt Glæde og Sorg i omtrent 20 Aar.

Midt i Sommerens dejligste Tid rejste Præstefamilien fra Nimtofte, hvorom Dagbogen fortæller: „Saa oprandt 2. Pinse-dag med Afskedsprædiken. Begge Kirker var smukt pyntede og naturligvis stuvende fulde. Bedde, Anna, alle vore Børn var med her. Teksten fortrinlig passende, Acta 2, 42—47. [„Og de holdt fast ved Apostlenes Lære og Samfundet osv.“] Det var tit svært at tale her for Bevægelse; vi græd vist alle, og saa at trykke alle de kæres Hænder bagefter. I Tøstrup var Anna ogsaa med; dèr kunde jeg vel tale noget bedre for Bevægelse; men da jeg saa til sidst gik ned gennem Kirken og saa alle de kære, gamle, trofaste Venner staa der, var det lige ved at overvælde mig, og jeg kunde intet sige for Graad flere Gange.“

Da saa alt var pakket ind, hedder det videre: „Anna og jeg var ene tilbage, Visit hos Ross og Boesens, saa gik vi hjem og gik rundt i Haven for sidste Gang, . . . hvert Trin rummede et Minde, saa gik vi ind i de tomme Stuer; oppe i Syd-gavlen knælede vi ned paa Gulvet; højt kunde vi ikke bede for Bevægelse; men ydmyg Tak for 20 lykkelige Aar med kun faa Sorger bævede igennem vore Sjæle. Aftensmad hos Pagters, saa til Banegaarden Kl. 7½, dèr stod en Mængde Venner og vilde sige os det sidste Farvel . . . Og saa endelig afsted . . . Farvel, du dejlige Plet — vort elskede Hjem! Farvel, alle I kære Venner i Herren!“

Den 9. Juni ankom mine Forældre til deres nye Hjem i Hyllested, herom siger Dagbogen: „I Hyllested saa alt prægtig ud, langt over vor Forventning. Huset pyntet med Tapet, smuk Maling, Haven var prægtig og i ypperlig Stand. Min Indsættelse 14. Juni oprandt med Sol og Varme som stadig i

Hyllested Præstegaard. — Præsten i Vinduet.

denne Tid. Vi begyndte i Venslev. Den smukke Kirke var naturligvis tæt fyldt. Tilstede var Pastor Poulsen [Kapellanen; nu Sognepræst i Aversø-Tybjerg], Grev og Grevinde Holstein. Jeg prædikede her over Evangeliet („Den rige Bonde“). I Hyllested Kl. 2 prædikede jeg over Epistelen 1. Tim. 6, 6 („Gudsfrygt med Nøjsomhed“).

Efter Tjenesten havde vi nogle fremmede: Pastor Poulsen og Hustru, Lærer Larsen og Hustru, Gaardbestyrer Jens Jensen og Moder (Hyllested), og Smeden fra Høve, den gamle Grundtvigianer, Johs. Vedel.“

„Det var jo „det hellige Land“, vi var kommet til, og der var ogsaa Liv og Virksomhed og aandeligt Røre.“ Ogsaa her havde Far Glæde af sin Gerning og befandt sig godt. Dagbogen melder: „Jeg gaar om Eftermiddagen ofte ud for at tale med Folk. — Befolkningen er livlig, opvakt, venlig, meget talende; selv Frimenighedsfolkene, som jeg af Vanvare dumper ind til, modtager mig saare venligt.“

Grev Holstein og Grevinden tog kærligt imod deres nye Præstefolk og var altid gæstfri og imødekommende. Naar Far havde Formiddagsgudstjeneste i Holsteinborg, kom der gerne en Invitation til Frokost paa Slottet bagefter. Grevens deltog næsten altid i de Samfundsmøder, der holdtes for hele Pastoratet, og de var i det hele levende med i det aandelige Arbejde.

Fra 1915 melder Dagbogen: „Grevens er uhyre elskværdige imod os. Da der skulde være Missionsuge dér i det søndre Sogn, bad de Anna og mig bo paa Slottet nogle Dage for at gøre Husbesøg i Egnen og være med til Møderne i Holsteinborg Kirke om Aftenen. Vi boede der saa 2 Nætter, ... havde det yndigt og hyggeligt.“

Det var gode Aar, mine Forældre oplevede i Hyllested; i det hele var Far lykkelig i sin Gerning, og det var aandeligt vaagne Sogne, han havde at virke i, baade i Jylland og paa Sjælland. Der var Hørelyst, og der var en trofast Kreds af troende Venner, som mine Forældre holdt meget af, og som var dem til stor Trøst og Hjælp; og der lagdes stadig nogle til.

Men det var jo ikke Fars Fortjeneste, for det aandelige Liv var stærkt i Sognene i Forvejen. Fars Formand i Hyllested var den betydelige Pastor Vilsen Sørensen, der var Præst her fra 1889 til 1914; men allerede tidligere var der rigt aandeligt Liv; Egnen kaldtes jo af Biskop Mynster „det hellige Land“. Her var det, „det sydvestsjællandske Broderkonvent“ af Præster bestod fra 1837—54; Grunden til, at saa mange

levende Præster kom til denne Egn, var, at Grev F. A. Holstein-Holsteinborg havde Kaldsret til 8 Præsteembeder, og han, som selv var en troende Mand, bestræbte sig for ved hver Vakance at faa opvakte Præster kaldet til Embederne; saaledes sad J. A. Holm som Sognepræst i Hyllested fra 1840, Fr. Werliin som Kapellan ogsaa fra 1841. Endvidere var der som Medlemmer af Konventet Mænd som P. C. Kierkegaard, Frits Boisen, Mau, C. F. Rønne (senere Formand for Indre Mission), Emil Clausen, T. V. Oldenburg og P. A. Fenger og flere andre.

Om Konventet hedder det i Bogen, som er udgivet derom, at det var „et Fristed, hvor Forsamlingsfolk og Disciple af Grundtvig mødtes i Kærlighed og talte om de Ting, som høre til Guds Rige“. Der var altsaa god Tradition for det aandelige Liv.

Kirkegangen var som i Nimtofte god, og det blev den ved med at være, saa Far havde den Lykke hele sin Præstetid at have mange Mennesker at prædike for. I Høve Frimenighed havde de grundtvigske deres faste Borg. — Den kendte Frimenighedspræst Niels Dael var — og er — Præst der; — ogsaa i Hyllested var der Frimenighedsfolk. Pastor Dael og Far stod naturligvis i et venligt Forhold til hinanden, og vi fik gerne nogle Adgangskort til de store Møder paa „Lise-lund“, som vi ogsaa benyttede. Mærkeligt nok — en saa afgjort Grundtvigianer som Johs. Vedel, „Smeden fra Høve“, cyklede fra Høve til Hyllested Søndag efter Søndag trods sine 70 Aar og gik i Hyllested Kirke og hørte Far; og jeg har en lille Udgave af Grundtvigs Festsalmer, udgivet af Vedel, hvori der foran staar: „Til Hr. Pastor Windfeld med Tak for mange gode Timer i Hyllested Kirke i det rundne Aar fra Johannes Vedel.“ Og mangan Søndag Eftermiddag har han siddet i Hyllested Præstegaard og talt med mine Forældre.

Men ogsaa i Sognemenigheden var der mange Grundtvigi-

anere, og de kunde ikke tilfredsstilles af Kapellanens (Lettings) Forkyndelse, hvorfor der oprettedes et „kirkeligt Samfund“. Det er vist karakteristisk for Far, at han tog dette paa den Maade, han gjorde. Herom skriver han: „Endelig fik jeg Listen over Navnene paa „det kirkelige Samfund af 98“, der er dannet her i Pastoratet med Indkaldelse af fremmede Præster til Prædiken og Altergang i Venslev Kirke . . . Listen rummede 134 Navne! Ret imponerende. Det hele er ret vemodigt og ydmygende; det vil blive mig en Kilde til megen Bøn.“

Den, der forvandler de forskellige Tilskikkelser til Bøn, vil ogsaa være under Velsignelse, og jeg tror, det gjaldt for Far.

Til Kapellanerne, Pastor Poulsen (nu Sognepræst for Aversi—Tybjerg) og siden Pastor Letting (nu død), stod Far i det bedste Forhold; selv om det tit kunde komme til kraftige Diskussioner med Pastor Letting, der var ret sekterisk indstillet og tilsidst lod sig gendøbe, var det personlige Forhold altid godt.

I Hjemmet var der ofte megen Ungdom; i Ferierne gik det med Liv og Lystighed, med Kroketspil og Leg. Familien fra København kom paa Besøg, ligeledes gamle Venner, saa det var heldigt, der var god Plads — 14 Værelser ialt!

Julen var stadig den straalende Fest i Hjemmet. Far skriver om Julen 1916: „Juleaften gik som sædvanlig hyggeligt og yndigt med Juletræ i Havestuen. Vi havde alle vore 4 Børn hjemme og Carl Lund. Gamle Bedde er nogenlunde rask . . . Missions-Stine var med, som hun plejer . . . Mange Gaver. Vi havde faaet en stor Gaas af Gaardejer Chr. Pedersen; den nød vi med Velbehag. En Lækkerbidsken for en fattig Embedsmandsfamilie under Dyrtiden.“

Hjemlivet var Fars og Mors Glæde og Styrke, Taknemligheden over Hjemmet var stor, og hvert Aar paa Fars og

Mors Forlovelsesdag mindedes Far Dagens Betydning og takkede Gud for hans Naade gennem Aarene.

Hvilken Glæde, naar de kunde samle alle deres kære i Hjemmet; — i Sommeren 1922 havde de den Glæde samtidig at have Fars gamle Mor, alle Børnene, Svigersønnen og

Hyllested Præstegaard 1914. — Kyllingerne fodres.

et Barnebarn samlede; da var der Glæde, da mødtes Fortid og Fremtid. „Vi havde det hyggeligt de Dage, Oldemor fortalte gammelt fra Skibsted og Gerding om Aftenen i Havestuen,“ skriver Far.

Et godt Hjem, en kærlig Forstaaelse og ren Luft, et Sted, hvor Guds Aand var kommet ind og virkede, saadan staar Hjemmet for mig, det Hjem, der bestod til 1923, da Far døde. Han havde kun været syg nogle faa Dage; det var Hjertet, der var opslidt. Han var klar til det sidste og fik sit Ønske opfyldt, som jeg en Gang har hørt ham udtale, nemlig

at maatte dø i sit Hjem, omgivet af sine kære. Mor var hos ham til det sidste; de havde bedt sammen; Far bad: „Herre, du tænker jo Tanker om Fred og ikke om Ulykke for os, og du vil give os en Fremtid og et Haab.“ Far læste nogle Breve fra Børnene, og faa Øjeblikke efter var han inden for Forhænget.

„Kom i den sidste Nattevagt
i en af mine kæres Dragt,
og sæt dig ved min Side!
og tal med mig, som Ven med Ven,
om hvor vi snart skal ses igen
og glemme al vor Kvide!“

Julius Windfelds Grav er paa Hyllested Kirkegaard.

Menigheden satte et hvidt Marmorkors paa Graven med disse Ord som Eftermæle: „*Han var en tro Herrens Tjener.*“

„VAAGN OP, DU, SOM SOVER!“
FRA VÆKKELSEN I MELBY SOGN I NORDSJÆLLAND
AF PASTOR EMIL WESTRUP, LILLERØD

To midaldrende Mænd kom en Dag i Februar Maaned i Aaret 1912 vandrende ad Stien, der fører fra Frederiksværk til Melby, omtrent midtvejs paa den østlige Ende af Halvøen Halsnæs imellem Roskilde Fjord mod Syd og Kattegat mod Nord.

Ingen af de to havde nogensinde før været der; men nu var den ene af dem kaldet til Præst i Melby Sogn, og han og hans gode Ven var taget af Sted for at se paa Forholdene.

Stien snor sig fra Broen over et lille Aaløb hen over Engdrag, indtil man naar et Bakkedrag, Ramsbjerg, med en ret stejl Opgang; man kan derfor ikke se Melby By, førend man er naaet helt op i Høiden, saa viser Landsbyen sig med Kirke og Mølle, der begge hæver sig højt over Byens lave Huse.

Omsider naaede de to Maalet og fandt Præstegaarden, der just ikke gør noget imponerende Indtryk, gemt, som den ligger, skjult bag Bakker ned mod Byen, fra hvilken man kommer frem til den gennem en Hulvej. Der er intet ved Bygningen, som fanger Øjet eller gør, at man er klar over, at det er Præstegaarden, man er kommet til; et lavt, straatækket Stuehus, omgivet af nogle lave Længer. Det indre svarede til det ydre. Man vil næppe undres over, at det faldt en for-

vænt Københavnerpræst noget for Brystet ved Tanken om, at her skulde han altsaa bo.

Saa bad de to om Nøglen til Kirken, og da de var vandret op ad Kirkebakken og saa den gamle, smukke Landsbykirke, og da de var kommet indenfor i det skønne Kirkerum, saa varmede det Præsten om Hjertet, og han sagde: „Her kan jeg

Melby Kirkes Indre.

blive hjemme!“ Og saa knælede de to Venner paa Knæfaldet ved Alteret og bad Herren velsigne hans Udgang og Indgang.

Besøget endte i et Hjem, hvor følgende Ytring faldt: „Her er bestandig talt om *Vækkelse* som det, det hele drejede sig om!“ Dette blev øjensynlig sagt med en vis Kritik og Misbilligelse; men den nye Præst spidsede Øren og forstod deraf, skønt han næsten intet kendte til Forholdene, at der maatte være gaaet *Vækkelse* hen over Sognet, rimeligvis ikke blot een, men flere Gange, saaledes at det aandelige Liv, der var,

skyldtes Vækkelse i tidligere Tid og var blevet fornyet ved paafølgende Vækkelser. Deri tog han ikke fejl. Og naar nu her paa disse Blade Vækkelsen i Melby skal forsøges skildret, saa maa Beretningen begynde adskilligt længere tilbage i Tiden end Aaret 1912, da omtalte Præst kom til Sognet.

*

Aaret forud, 1911, var der paa Den indre Missions Forlag udkommet en lille Pjece, kaldet „Den gamle Smed“, i hvilken den daværende Sognepræst i Melby (1898—1911) *Emil Carl Jørgen Halling* har skildret den første Vækkelses Tid, idet Skildringen er samlet om en af dem, der var blandt de første, der blev vakt og omvendt, og som var en af de aandelige Fædre til det Liv, som brød frem, nemlig Smedemester Christen Andersen i Melby By, nu altid omtalt som „den gamle Smed“. Den følgende Skildring af Vækkelsens første Tid bygger paa denne Skildring foruden, hvad der er fortalt af de gamle i Sognet.

Halsnæs Halvøen, der bestaar af to Pastorater, Melby Sogn mod Øst og Torup Sogn mod Vest, var i lange Tider ret isoleret fra Omverdenen; den nærmeste By var Frederiks-

Sognepræst H. P. Fønss.

værk, en Flække, som først i 1907 fik Købstadrettigheder og endnu kun tæller lidt over 2000 Indbyggere. Først i Slutningen af 1896 blev der Jernbaneforbindelse mellem Hillerød og Frederiksværk; denne Bane blev 20 Aar senere forlænget til Hundested, yderst mod Nordvest paa Halsnæs Halvøen, ved Indløbet fra Kattegat til Isefjorden.

Denne isolerede Beliggenhed havde sat sit Præg paa Befolkningen; man var ret gammeldags i Sæder og Skikke. Det var en arbejdsom og nøjsom Befolkning; meget af Jorden var yderst mager; jo længere man kom østpaa, des magrere blev den, indtil Egnen længst mod Øst ligefrem i daglig Tale kaldtes „Asserbo Sand“ eller endog blot „Sandet“. Der skulde altsaa slides haardt for Føden, og Fordringerne til Levemaade og Bekvemmelighed maatte stemmes ret langt ned; saaledes havde det været Slægt efter Slægt. Dette gav Beboerne et tiltalende Præg af Jævnhed og Flid, men hindrede dem ogsaa ofte i at naa længere end til „Dagen og Vejen“, Sliddet og Slæbet. Der var nogle enkelte større Gaarde, men Hartkornet var lille, og de satte egentlig ikke deres Præg paa Sognet.

I Melby Sogn ligger Fiskerlejet Liseleje, grundlagt af Generalmajor *Johan Frederik Classen*, der ejede Frederiksværk og omliggende Sogne; først 1854—55 blev Fæstegodset solgt til Selvejendom. Paa Liseleje var der en lille Fiskerbefolkning, som imidlertid ogsaa var Smaakaarsfolk, da der ingen Havn var, hvorfor der kun fiskedes fra Baade, som blev trukket op paa Land ved Hjemkomsten fra Fisketurene.

Nu er Forholdene meget ændrede; ikke blot er der god Forbindelse med Omverdenen; men hvad der særlig har sat sit Præg paa Sognet er dette, at en stor Mængde Københavnerne har udset sig Sognet til Landophold paa Grund af Naturskønheden og den friske, gode Badestrand ved det aabne Hav; Sommerhus ligger ved Sommerhus og Pensionat ved Pensionat.

Skal vi efterspore Begyndelsen til Vækkelsen, maa vi tilbage til 1870'erne, da havde Melby Sogn en Præst, *Hans Peter Fønss* (1875—81), hvis Forkyndelse og øvrige Virksomhed i Sognet bevirkede, at man begyndte at ville høre, saa Kirkegangen tog til. Denne Præst døde ung, 41 Aar gammel, d. 15. November 1881. Han havde just været ovre paa Nabo-gaarden, da der kom Ilbud efter Gaardejeren dør; Præsten var pludselig sunket sammen i Præstegaarden og døde.

Omkring ved disse Aar flyttede en Familie, som havde sluttet sig til Luthersk Missionsforening, til Sognet. Det var Gaardejer *Christian Jeppesen* og Hustru *Trine*. De sørgede for, at der kom Prædikanter fra Luthersk Missionsforening til Melby Sogn. Der blev en lille Flok, som sluttede sig til denne Bevægelse. Nu er der kun ganske enkelte af dem tilbage.

Det kan maaske endda være, at jeg ogsaa i denne Forbindelse, for at finde de første Spor til aandelig Opvaagnen, maa omtale Mormonernes Arbejde i Sognet. I hvert Fald fortæller *Pastor Halling* i den nævnte lille Bog, at Mormonerne gennem deres Udsendinge vakte nogen Bevægelse; ikke faa rejste til Utah, andre blev paa Grund af Forholdene hjemme, men „havde gennem Mormonerne faaet et Stød i Retning af det religiøse“. Jeg omtalte engang dette for en af vore Biskopper, fordi han spurgte mig, hvordan Livet var kommet til Melby Sogn, og da han hørte dette, sagde han saadan noget som: „Der kan man da sige med Paulus, at Kristus forkyndes paa enhver Maade, være sig paa Skrømt eller i Sandhed.“

Men den Vækkelse, som satte de dybeste og varige Spor, kan vel nok siges at være begyndt med „den gamle Smed“ *Christen Andersens* eller rettere hans Hustrus Omvendelse. Da det ikke er min Opgave her at give en Skildring af den

Smedemester Christen Andersen og Hustru.

gamle Smeds Liv, maa jeg nøjes med at hen-vise til den nævnte Levnedsskildring ved Pastor Halling, som havde kendt ham godt gennem adskillige Aar, kun skal enkelte Træk om ham fortælles i det følgende, for at Væk-kelsen kan følges i sit Udspring og første Forløb.

*

Den gamle Smeds Hustru *Kirsten Andersen* eller „gamle *Kisten*“, som vi kaldte

hende, har jeg kendt. Den gamle Smed var død, da jeg kom som Præst til Sognet, han døde i Aaret 1908, da han var op-hørt med sin Profession og var blevet Klokker og Graver ved Melby Kirke; men hans Minde levede og lever endnu.

Hans Hustru var, som ovenfor fortalt, egentlig den før-ste, som blev vakt og omvendt. Jeg kaldte hende derfor og-saa ofte „*Menighedens Moder*“. Det holdt haardt, inden hen-des Mand kom med. De begyndte begge to, efter at de havde mistet to af deres Børn, flittigt at søge Kirke og besøgte Lu-thersk Missionsforenings Møder; de læste ogsaa, hvad de kunde faa fat paa af gudelige Skrifter, og saa kom Hustruen først igennem. Smeden var en haard og voldsom Natur, saa der skulde adskillige Hammerslag til, førend han sank sammen som Synderen for Gud og fandt ind i Guds Naadefavn.

Pastor Fønss blev Smeden en Hjælp, blandt andet ved at anbefale ham at holde Indre Missions Tidende; og en Dag kunde han sige til sin Kone: „Nu har jeg Fred med Gud!“

Det fik Betydning for hele Vækkelsen, at Smeden gik til Præsten og fik Hjælp hos ham, idet Bevægelsen derved blev ledet til at være kirketro. De troende var ned igennem Tidene stadige Kirkegængere og flittige Altergæster med den gamle Smed i Spidsen. Absolut Kirkelighed og Rettroenhed prægede ham og hele Samfundet.

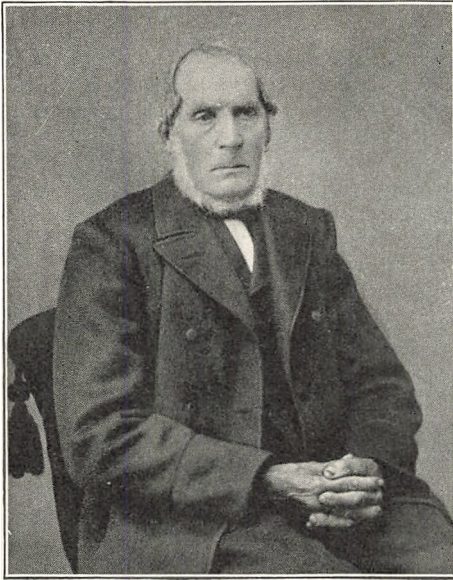
Hvor kunde de dog være nidkære for Herren, de gamle hellige! Smeden var „den ivrigste af alle til at forkynde, hvor store Ting Gud havde gjort imod ham“. Herren lod da ogsaa snart et lille Samfund vokse frem. Blandt de første nævnes i *Pastor Hallings Bog Parcellist Ole Andersen* og *Hustru Karen* paa Asserbo. Nu har Sønnen *Hans Peder Andersen* det gamle Hjem; endvidere *Husmand Jens Andersen* og *Hustru Maren* i Melby; *Datteren Karen* har for ca. 40 Aar siden sammen med *Ole Andersens Datter Margrethe* begyndt Søndagsskolen i Melby, og hun leder den endnu. Dernæst *Gaardejer Lars Knudsen* og *Hustru* i Melby, *Parcellist Hans Jørgensen* og *Hustru* i Møllevang; nævnes kan ogsaa *Parcellist Anders Jensen Jørgensen* paa Asserbo. Der var nogle af dem, som kom med den Gang, som senere gik over til Frimissionen.

Man samlede til Bedemøder og Samtalemøder, først i Smedens Hjem, senere i et lille, uanseeligt Missionshus, som man fik bygget lidt uden for Melby By; en ung *Gaardejer Albrecht Jensen*, som var kommet med i Flokken af de troende, gav Grunden til Huset. I dette Missionshus var der ogsaa en Beboelseslejlighed, hvor *Diakonissestiftelsens Kolportør Frederik Wilhelm Nommesen** og *Hustru Bodil Kristine*

---

* død Maj 1935 i Græsted (Red.)

Parcellist Ole Andersen (Asserbo).

boede nogle Aar. Han holdt mange Møder og var Vennerne en god Støtte. Smeden ledede Bede- og Samtalemøderne og holdt sammen paa den lille Flok.

I 1907 afløstes det første Missionshus af det nuværende, der er bygget lige overfor den gamle Smedje paa en Sandbakke, der hørte til Præstegaardsjorden. Men inden dette Hus blev rejst, var der sket noget, som i høj Grad styrkede og fremmede Guds Riges Liv og Vækst i Melby Sogn.

*

Efter Pastor Fønss var Pastor *Carl Christian Jørgen Scheel Whitte* Sognepræst 1881—87. Han havde vistnok nogen Vanskelighed ved ret at forstaa og helt at slutte sig til det vaagende Trosliv; men saa kommer en trang Tid for Kirken i 10 Aar, 1887—97, medens den mærkelige *Jens Peter Georg Deigaard* var Sognepræst. I den Levnedsskildring, som *Pastor Steenvinkel* har udgivet om „Børnevennen“, Søndagsskolesagens Rejsesekretær, Indremissionær P. Blomberg, er der efter Blombergs Dagbogsoptegnelser givet en lille Skildring af denne ejendommelige Præst. Da jeg kom til Melby, hørte jeg straks Fortællinger om hans Besynderligheder, og da jeg spurgte min

Provst, Provsten for Strø og Holbo Herreder, *Gustav Barfod*, Sognepræst i Skævinge og Gørløse, om jeg kunde tro alt, hvad der blev fortalt om Pastor Deigaard, sagde han: „Det kan De godt, og De kan lægge meget mere til“. Det har altid undret mig, at han kunde blive siddende i Embedet i samfulde 10 Aar, nu vilde det ikke kunne lade sig gøre; men det viser ogsaa det gammeldags Præg, der endnu var over Befolkningen. En Præst var en Præst, og Ærbødigheden for Præsten var nedarvet hos den. Han gjorde sig langtfra skyldig i noget kriminelt; men hans Særhed viste sig f. Eks. i, at han gjorde Dag til Nat og Nat til Dag, at han var utrolig ligegyldig med sin Person, ogsaa naar han var i sin Embedsdragt, ligesom han var ufattelig upræcis baade ved Gudstjenerster og andre kirkelige Handlinger, hvilket dog til sidst blev Beboerne for galt, saa der blev klaget til hans foresatte. Men — prædike kunde han, selv om han efter Sigende lærte andres trykte Prædikener udenad. (Jeg har i Embedsarkivet fundet en Prædikensamling understreget af ham til Udenadslæren.) Sognets Folk siger, at han altid valgte gode Prædikener.

En saadan Præst kunde jo ikke være noget for det spirende Trosliv; men man maa undres over, at de troende blev ved at holde fast ved Kirken, selv om de af og til søgte andetsteds hen, særligt en Tid til Tibirke Kirke, idet der var kommet en ung, troende Kapellan *Jacobsen* til Vejby-Tibirke Pastorat. Der var dengang intet i Vejen for, at Venerne kunde trave den lange Vej frem og tilbage paa deres Ben. Samfundet søgte ogsaa Forbindelse med de troende andre Steder, idet man gensidig besøgte hinanden og samledes til fælles Møder.

Men da saa *Pastor Deigaard* tog sin Afsked i 1897 (han døde 25. April 1904), blev *Emil Carl Jørgen Halling*, hidtilværende personel Kapellan hos Sognepræsten for Errindlev og Olstrup Sogne paa Lolland, i 1898 kaldet til Sognepræst, og i ham fik Melby Sogn en Præst, som helt og fuldt kom

til at staa sammen med de troende i Guds Riges Liv og Arbejde.

Det var dog ikke saaledes fra Begyndelsen; han var, saa vidt jeg har forstaaet, ikke noget omvendt, troende Menneske, da han kom. Han var født 28. Marts 1870 i Aarhus, som Søn af Sadelmagermester Halling og Hustru, f. Halberg. Han er næppe, hverken i sin Barndom eller Ungdom kommet i Forbindelse med Livet, endsig paa Lolland, hvor den unge Kapellan var en velset Gæst ved de mange Gilder. Han havde et meget vindende, ligefremt og fornøjeligt Væsen, saa han let kom i Forbindelse med Mennesker, og de syntes godt om ham.

Han har givet en i visse Henseender ret omdigtet Skildring af sin Stilling i en lille Ægteskabs-Roman: „Frugterne modnes“, som han i 1904 udgav paa Indre Missions Forlag; men saa meget fremgaar af denne Skildring, at han var i stor Vildrede med, hvorledes han skulde stille sig til de troende i Sognet.

Det er karakteristisk for den gamle Smed i hans Syn paa Præsten som Præst, at han allerede i Begyndelsen af Naadens-aaret, medens Pastor Halling endnu boede hos den afskedigede Præst i Præstegaarden, en Dag indfandt sig hos ham og spurgte ham, om han ikke — han var jo da ung — kunde tænke sig at prøve paa at samle de unge, hvad Pastor Halling efter nogen Betænkelse lovede at forsøge. Dermed var Haanden fra Samfundets Side rakt ud imod den unge Præst.

Det var først efter en ægteskabelig Katastrofe i Aaret 1904, som jeg ikke mener mig berettiget til at gaa nærmere ind paa her, og som fik Lov til at sætte Pastor Halling i Knæ for Gud, saa han kom fuldt og helt igennem til Omvendelse, at han fik sin Plads midt iblandt de troende.

Han blev en ensom Mand, fik aldrig mere noget rigtigt Hjem. En lille Søn, *Ejnar Halling*, blev hos ham, og efter Man-

dens Død var Enkepastorinde *Deigaard* i adskillige Aar hans Husbestyrerinde.

Paa den skønneste Maade sluttede Sognet, og allermest de troende, op om deres haardt prøvede unge Præst, og han skuffede ikke den Kærlighed og Tillid, som blev vist ham. Hvad det vil sige, at der nu kom til at lyde en levende, frisk Forkyndelse i Kirken fra en prøvet Mand, at Præsten fik Forbindelse med alle Hjem i hele Sognet, og at han

Sognepræst Emil Carl Jørgen Halling
1899 — 1911.

stod fuldt og helt sammen med Guds Folk, forstaar man nok.

Han og Samfundets Leder, den gamle Smed, stod særlig godt sammen. Den gamle havde sine Særheder og vilde nok være den, der bestemte; men den unge Præst kunde bøje sig for den gamle, erfarne Mand, og den gamle kunde ogsaa give den unge Ret, naar han blev overbevist om, at han selv havde taget fejl.

*

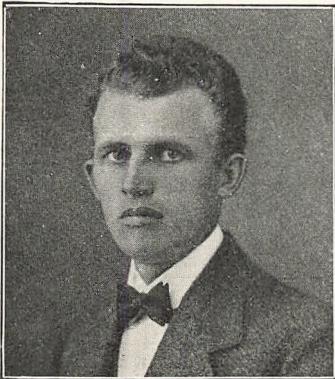
Saa gav Herren i Aarene 1905—07 en velsignet Vækelse, særlig i det første Aar.

Den begyndte i en Missionsuge. Efter Møderne maatte der tales med de vakte, og det kunde blive sent, inden Lyset

kunde slukkes. Ingen var lykkeligere end den gamle Smed, som holdt ud til det sidste med at bede, samtale og synge. Han kunde gaa til en og saa til en anden og sige: „Nu skulde du gøre Alvor af det!“ Ja, han kunde paa sine daarlige Ben en Aften skynde sig helt ind til Byen efter en ung Mand, der var gaaet sin Vej, og hente ham ud igen til Missionshuset, og den Aften fik den unge Mand Fred med Gud.

Det var mange, som i den Vækkelse omvendte sig til Gud, særligt blandt de unge, og sidenhen har der stadig været en Flok troende unge Mænd og Kvinder, som har kunnet tage Arbejdet op blandt deres jævnaldrende, saa Livet har kunnet bevares og fornyes ved, at den unge Slægt kunde træde ind i Rækkerne, efterhaanden som de gamle fik Hjemlov.

Det har gennem Aarene været ejendommeligt for Ungdomsarbejdet i Melby Sogn, at det var de unge selv, der bar det og ledede det. De unge følte selv Ansvaret for deres jævnaldrende, vidnede for dem og hjalp dem hen til Herren. De holdt som Regel ogsaa selv deres Møder, som oftest Samtalemøder, fælles for de unge Mænd og de unge Kvinder; og de skiftedes til at lede dem, saa det een Aften var to unge Mænd, en anden Aften to unge Piger, der ledede. Denne Arbejdsform har Herren velsignet paa det Sted.

Missionær Hans Karlson.

Jeg kunde maaske have Lov til at nævne nogle af dem, som kom med i den Vækkelse.

Der var nuværende Indremissionær i Hillerød *Hans Karlson*, som dengang var Lærling paa Værkstedet hos Skræddermester *Andersen* i Melby.

Forøvrigt synes jeg, at jeg maa have Lov til at nævne, at

en ikke lille Flok af unge Lærlinge, som blev uddannet paa det Skrædderværksted, blev omvendte, troende Mennesker. Det gav Herren Naade til; han fik Lov til at præge det Hjem som et afgjort kristent Hjem og gav ogsaa Skræddermester Andersens Hustru Naade til at færdes blandt de unge som et stille, kærligt Vidne.

Der var endvidere blandt dem, som Herren fik ved denne Vækkelse, ogsaa to andre af Skræddermester Andersens Lærlinge, *Peder Christensen*, nu Skrædder i Helsinge, og *Carl Pedersen*, nu Skrædder paa Opdragelsesanstalten Godhavn i Tisvilde. Desuden kan nævnes nuværende Gaardejer paa Melby Præstelod *Jens Jensen*, Søn af den Gaardejer, som skænkede Grunden til det første Missionshus.

*

Det var i Halvfemserne, at den gamle Smed overdrog Smedjen til en af sine Sønner og selv blev Klokker og Graver ved Melby Kirke. Der kunde fortælles adskillige Træk om ham fra den Tid; jeg vil nøjes med at fortælle, hvad Pastor Halling har meddelt i sin lille Bog, at Prædikanten paa ham kunde aflæse og aflytte Prædikenens Virkning; var han med, kunde hans lyttende Hoved ses lige over Stolekanten foran, var han særlig glad ved det, der blev sagt, kunde han sende Prædikanten et venligt Nik, han kunde endog give sin Tilslutning Udtryk ved et højlydt „Ja!“ Men naar han sank tilbage i Stolen og blev uinteressert, saa var det Tegn paa, at nu var det ikke længer, som det skulde være, og Prædikanten gjorde maaske bedst i at holde op.

Den 6. November 1908 fik den gamle Smed Hjemlov; Herren bevarede ham hos sig til det sidste, og han længtes selv hjem til Herren. En af dem, der besøgte ham paa hans Dødsleje, fortæller, at han fandt ham liggende med et Stykke Brænde i Haanden, med hvilket han laa og slog sig for sit

Bryst, idet han sagde: „Hvorfor skal jeg lide saa meget, Jesus har jo betalt for min Synd!“

Jeg ved, at der blev lyttet ved Smedens Begravelse, som vel ogsaa ofte ellers, om nu Præsten vilde gøre Ret og Skel i sin Ligtale. Smeden havde jo ogsaa et „gammelt Menneske“, som undertiden kunde tage Magten, vel nok til Sorg for Vennerne og ham selv, men til Skadefryd for Guds Riges Modstandere. Et uvildigt Vidne har fortalt mig, at der blev gjort Ret og Skel i Præstens Omtale af den gamle Smed.

Hvem skulde saa være hans Efterfølger som Leder af Samfundet eller, som det officielt hed, som Formand for Missionshusbestyrelsen? Der var, saa vidt jeg har forstaaet, ingen Strid om den Sag; det var selvfølgelig, at det maatte være Skræddermester *Anders Peter Andersen*, som i Aaret 1894 paa Opfordring af den gamle Smed var tilflyttet Melby Sogn og havde nedsat sig som Skrædder først i den gamle Smeds Hjem, senere i eget Hus i Melby By, lige over for Præstegaarden.

Han og den gamle Smed agtede og ærede hinanden som Brødre i Herren; undertiden kunde dog det stejle Sind hos dem begge volde Vanskeligheder. Engang, da dette var sket, kom Smeden Dagen efter hen til Andersen og lagde paa hans Bord en Sten, som Bølgerne havde slebet rund, og saa sagde han: „Den Sten er Kanterne slebet af!“ Det er ikke saa underligt, at Andersen nu gemmer Stenen.

Skrædder Andersen har indtil denne Dag staaet trofast som Formand og ledet Samfundet gennem de skiftende Tider; i mangfoldige Aar har han, sammen med den tidligere nævnte Syerske *Karen Andersen*, ledet Søndagsskolen i Melby By; men alt Guds Riges Liv og Arbejde har haft hans Kærlighed og Interesse, og han har været en trofast Medarbejder, saa langt han kunde række, ligesom han sammen med sin elskelige Hustru *Margrethe* gjorde deres Hjem til et Sted, hvor

der var godt at være for Herrens Venner og for dem, der var vakte og gik med Længsel i deres Sjæl. Mange er vi, som siger Herren Tak for Skrædder Andersen og hans Hustru og beder Herren give dem en velsignet Livsaften.

*

Saa kom Tiden, da Pastor Halling mente at burde søge andetsteds hen; han udtrykte det saaledes i Brev til mig, at der var saa mange i Sognet, som ikke naaede længere end til ham, han havde deres Hengivenhed, ja, Kærlighed; men Herren fik dem ikke; jeg forstod, at han følte det, som stod han Herren i Vejen med sin Person, og han vilde derfor gerne, at der skulde lyde en anden Røst, som maaske kunde trænge igennem dette og kalde dem til Herren selv.

Han søgte Odden Sogne kald ved Nykøbing, Sjælland, og han fik Embedet. Hans Virksomhed dør blev af meget kort Varighed; han flyttede fra Melby i November Maaned 1911, og allerede inden den nye Præst var indsat som Sognepræst i Melby Sogn, havde Herren kaldt ham herfra. Han havde i adskillige Aar mærket, at hans Hjerter var svagt, og, efter hvad der fortælles, adskillige Gange sagt til sine Venner i Melby, at man nok engang fandt ham liggende ramt af et Hjerteslag et eller andet Sted ude i Sognet. Paa Odden skete dette. En Aften i Begyndelsen af Marts Maaned 1912 havde han haft nogle af sine Venner hos sig, en stor Glæde, som nok kunde give Anledning til megen indre Spænding, havde han oplevet; han, som var meget musikalsk, spillede, inden man skiltes, en lille Sang fra „Indre Missions Sangbog“, den baade begynder og slutter med dette Vers:

„En Sang fik min Sjæl i Gemme
og nynner den Vejen lang:
„I Dag er jeg nærmere hjemme
end før paa min Pilgrimsgang.“

Han fulgte Gæsterne paa Vej; Tiden trak ud, han kom ikke tilbage til Præstegaarden, man fandt ham liggende død, hvor han var segnet paa Hjemvejen, ramt af et Hjerteslag.

Mandag d. 18. Marts 1912 blev han bisat fra Odden Kirke for senere at blive begravet i Aarhus, hvor Slægten var hjemmehørende.

Søndag d. 17. Marts var den nye Sognepræst blevet indsat i Melby Kirke, og Pastor Halling havde meddelt, at han vilde komme til Stede den Dag og være med; men Herren vilde det anderledes.

*

Naar jeg nu skal fortælle om den Tid, da jeg selv var Sognepræst i Melby, finder jeg det saare vanskeligt, og jeg undlod det helst. Det er saa vanskeligt at være helt sand, naar det drejer sig om en selv, man vil gerne nøjes med at drage Lyssiderne frem og undlade at omtale Skyggesiderne eller i hvert Fald gaa let hen over dem. Derfor maa jeg maa-ske have Lov til nu at gaa lettere hen over det følgende end over det foregaaende.

Det var en Københavnerpræst, der nu kom til Melby, indfødt Københavner, først ansat i Københavns Indre Missions Tjeneste som Bymissionær, derefter i Københavns Kirkefonds Tjeneste som Præst ved Bethlehems Kirken paa Københavns Nørrebro 1901—1912.

Det er en stor Forandring for den, der aldrig før har været paa Landet og ikke kender til Landforhold, paa een Gang hovedkulds at blive sat derud og faa sin Præstegering derude og særlig maaske, naar det er et saadant Sted, som Melby i hvert Fald den Gang var med sit ejendommelige Præg.

Jeg glemmer ikke, hvad Formanden for Samfundet nogen Tid efter min Ankomst sagde til mig: „Vi forstaar ikke Dem,

og De forstaar ikke os!“ — Som Tiden gik, lærte vi jo da hinanden at kende og kom til at forstaa hinanden.

Efterhaanden fik jeg ogsaa i Sommermaanederne mine Landsmænd i egentligste Forstand at prædike for, idet netop paa det Tidspunkt Melby blev opdaget af Københavnerne, som i stort Tal, større og større som Aarene gik, søgte der-til og „laa paa Landet“ der, og adskillige af dem søgte til Kirke i Melby, saa Kirken blev fuld, ja, overfyldt i Sommer-tiden.

Naar jeg nu tænker tilbage paa min Præstetid der, er der nogle Aar, som særlig møder frem for min Erindring, og som staar for mig med særlig Glans over sig. Det er de Aar, da Herren i sin Naade igen sendte Vækkelse i Sognet, og det er vel ogsaa det, jeg særlig skal fortælle om.

Der staar i min Dagbog for 4. December 1916: „Kl. 8—12 Møde. Indremissionær *Chr. Larsen* og *E. W.*“ Mødet holdtes i Melby Kirke som Led i en Missionsuge for unge, og det er jo i Vækkelsestider, at noget saadant sker, at man kan blive nødt til at forlænge Mødet til Midnat. I det Aar og Aarene der omkring gav Herren os Vækkelse, saa snart flere, snart færre kom igennem til Omvendelse og Tro, særligt iblandt de unge, saa Ungdomsarbejdet i den Tid rigtigt kom ind under Herrens Velsignelse.

Meget kunde der fortælles fra de Aar, andre kunde gøre det bedre end jeg, det kunde da den daværende gode Formand for K. F. U. K., Syerske *Thora Hansen* fra Liseleje, eller den gode Formand for K. F. U. M., *Hans Karlsen*. Vi syntes, Herren havde givet dem begge et varmt Hjerte for de unge og særlige Evner til at arbejde iblandt dem. *Hans Karlsen* og hans Hustru *Ellen* aabnede Dørene til deres Hjem for de unge, saa de frit kunde gaa ind og ud der og altid kunde føle sig velkomne.

Jeg maa nøjes med at fortælle enkelte Træk fra Vækkelsestiderne.

Hvor var det festligt, naar *Overkammerherre Oxholm* kom i Missionsugerne og talte til de unge, festligt med den store Skare, der fyldte Kirken, festligt med hans friske, kraftige Appel til de unge. En Aften havde en af de unge, som var vakt, gemt sig bag en Murpille i Kirken. Da raabte Overkammerherren fra Prædikestolen: „Adam, hvor er du? Ogsaa du, som sidder bag Pillen! Jesus har betalt for alle dine Synder!“ Det ramte den unge Mand lige i Hjertet, saa han overgav sig til Herren.*

Hvor var der Forventning, naar en Taler som Indremissionær *Johan Madsen* kom. Han havde i særlig Grad de unges Øren, og man ventede sædvanlig, at den Aften vilde der „ske noget“, og hvem blev saa den, det skete med! Der var nogle af de unge, som tænkte: „Mon det bliver mig?“ Det var ikke blot ved sin Tale, men ogsaa ved sin Sang, Missionær Madsen naaede de unges Hjerter. Han havde næsten altid en ny Sang, som de unge saa lærte, og som sang sig ind iblandt dem.

Og saa vil jeg mindes den Aften ved Eftermødet i Melby Kirke, da den kære unge Pige pludselig rejste sig op i Kirkestolen og sagde saa højt, saa vi alle kunde høre det: „Nu skal Herren have mit Hjerte, og han skal have det helt!“ Og Herren fik hendes Hjerte, og jeg ved ikke andet, end at Herren har faaet Lov til at holde hende fast til i Dag.

Eller den Aften, da en af de ældre blandt de unge siger: „Her er en, som spørger, om vi vil bede for ham!“ Og da jeg saa derhen, opdagede jeg, at det var min egen yngste Søn, som var den, der begærede Forbøn; jeg kunde da næsten ikke for Bevægelse forsøge at lede Forsamlingen i Bøn for min egen Dreng. Gud fik ham, og nu er han hjemme hos Herren.

---

*) Se iøvrigt Emil Steenvinkel: *Overkammerherre Oxholm* 1932.

Eller den Morgenstund, da Flaget gik til Tops hos min Genbo, Skræddermesteren, og der lidt efter stod en ung Mand i min Stue, en Skrædderlærling, som grædende fortalte mig, at „nu havde Jesus faaet ham“, og som paa mit Spørgsmaal, om det var derfor, Skrædderen flagede, svarede: „Ja, jeg bad Mester, om Flaget maatte blive hejst.“ Ak! det holdt ikke for den unge Mand; jeg prøver at have ham i min Forbøn hver eneste Dag, om Herren dog maatte faa ham igen.

Der var Familier, hvor næsten hele Børneflokken eller som hos Parcellist *Anders Jensen Jørgensen* alle 6 Børn kom igennem.

Og saa den Gang, da Vækkelsen forplantede sig til de unge paa Grønnæssegaard i Nabosognet. Gaarden ejedes af *Proprietær A. C. Nissen*, særlig kendt som Ejer af Missionshotellet i Løngangsstræde i København. Og der saa kom Indbydelse til de unge nyomvendte i Melby om at komme derover, og Gaardens Charabancer sendtes til Melby for at hente de unge derfra.

Ja, der var meget at fortælle om dette og i det hele taget om Guds Riges Liv og Arbejde i de Aar i Melby Sogn.

*

Jeg nødes til at indskrænke mig til at fortælle om et Par kære Venner, som uden for Vækkelsestiderne og uden særlig Forbindelse med dem kom igennem til Omvendelse og Tro.

Den ene var en ældre Kvinde, *Maren Kirstine Lerche*, hun havde to troende Søstre, Sognefoged Hans Jørgensens Hustru *Dorthe* og Gaardejer Albrecht Jensens Hustru *Laurentze*; men hun havde dog aldrig selv kunnet faa Frimodighed til at tage Skridtet. Nu laa hun paa det Sygeleje, som blev hendes Dødsleje. Hvor er det sjældent, at der opleves en virkelig Omvendelse paa Dødslejet; men her skete det saa forunderligt klart og skønt. Da det var sket, sagde hun til mig: „De skulde

vide, hvor tit jeg er gaaet fra Missionshuset og har været klar over, hvad der skulde til, for at ogsaa jeg kunde blive et omvendt Menneske; men naar jeg kom hjem, saa tog alt det andet mig igen.“ Nu fik Herren hende, og hun lod sin uomvendte Slægt kalde til sig og vidnede for dem.

Og den anden var en Mand omkring de tres Aar, en klog og anset Mand paa Hanehoved, *Jens Peter Jensen*, som blev betroet forskellige Tillidshverv af sit Parti og andre. Han havde ogsaa en troende Søster, Skæddermester Andersens Hustru i Melby. Overfor Herren var han gennem mange Aar absolut afvisende. Naar Præsten kom for at se til hans senge- liggende, gamle Moder, som han var saa god imod, forlod han altid Stuen, han vilde ikke være til Stede, naar der blev læst højt af Guds Ord, bedt og sunget. Han var stadig Genstand for sin troende Søsters Forbøn, og der indtraf saa forskelligt, igen- nem hvilket Herren arbejdede sig ind til ham; hans gamle Moder og en anden Søster, som styrede Huset for ham (han var Enkemand), døde, saa han blev en ensom Mand. Han fik saa en troende Kvinde fra Melby Sogn til Husbestyrerinde, og hendes frimodige Bekendelse med Mund og Liv og hendes stille og kærlige Færd talte stærkt til ham. Saa bankede han da en Dag paa min Dør, og da han kom indenfor, sagde han: „De forstaar nok, hvorfor jeg kommer?“ Jeg svarede: „Det er bedst, De selv siger det,“ og saa kom det: „Jeg tror nok, jeg er paa Vej hjem til Gud!“ Det blev til en hel og fuld Omvendelse, og nu er ogsaa han hjemme hos Herren. Lad mig meddele, hvad han engang sagde til mig, da jeg hilste paa ham efter en Gudstjeneste, nu var han jo en stadig Kirkegænger trods den lange Kirkevej, han havde at gaa. „De skulde vide,“ sagde han, „hvor sulten jeg er, nu jeg har sultet i saa mange Aar!“ Jeg svarede: „Da saa jeg Dem dog saa ofte i Kirken ved Begravelserne.“ Hans Svar var: „Ja, men jeg hørte ingenting.“

Ja, jeg synes, jeg ogsaa vil minde om den stakkels Dranker, som blev et omvendt Menneske. Præsten sagde ved hans Begravelse: „Der kunde let være kommet til at staa en Flaske paa denne Mands Grav, hvor er det forunderligt, at der nu kan sættes et Kors.“ Det med Flasken fik adskillige af Tilhørerne fat paa, uden at faa fat paa det om Korset, og man forargedes over, at Præsten kunde tænke sig, at der kunde sættes en Flaske som Mindesmærke paa en Grav.

Og saa kunde der vel ogsaa nok være Grund til at omtale, at flere af de unge, som Herren fik, kom ind i særlig Tjeneste for Herren. Der var den ovenfor omtalte Formand for K. F. U. M., *Hans Karlsen*, der nu er Indremissionær i Hillerød, i adskillige Aar i Hundested.

Der er en af de unge Piger, nemlig Lukassøster *Laura Olsen*, som er Sognesygeplejerske i Søborg i Nordsjælland.

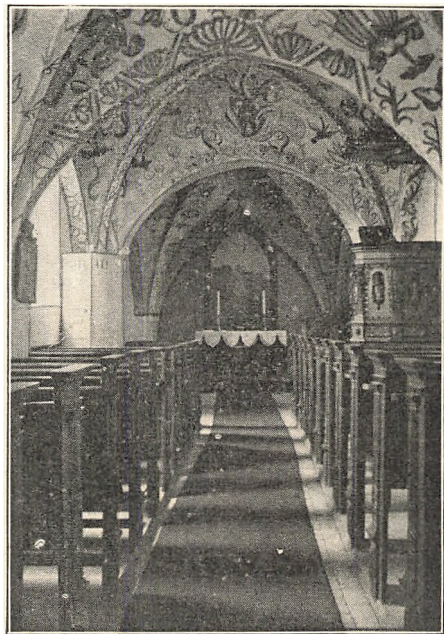
Og *Marius Borch Jensen*, som er Missionær i Arabermissionens Tjeneste i Aden, var Tjenestekarl hos en Gaardejer i Eve-tofte i Melby Sogn; medens han tjente der, kom han igennem og blev et omvendt Menneske. Han blev uddannet til Diakon paa „Filadelfia“ og blev senere antaget som Missionær af Dansk Kirkemission i Arabien.

En af de unge Mænd, *Jens Peter Hansen*, var i adskillige Aar ansat som Medhjælper, sidst som Forvalter paa Arbejdshjemmet for hjemløse Mænd paa Amerikavej i København, nu Graver ved Kristkirken. Han er Broder til den ovenfor nævnte Formand for K. F. U. K., *Thora Hansen*. Deres Søster, en af de andre unge fra den Tid, er Kvindemissionær i Østafrika.

Der var jo dem af de vakte, for hvem det ikke holdt; men i det store og hele gav den fortsatte Vækkelse den Tilvækst og Fornyeelse, der maa til, om Livet skal bevares i et Sogn.

„Min Sjæl, lov Herren! og glem ikke alle *hans* Velgørelser!“

Og saa den seneste Tid. Den kan jeg jo ikke skrive udførligt om. Der kom ny Sognepræst i 1922, Pastor *Theodor Holme*, som var der til 1932. Nu er Pastor *S. P. R. Gissel* Sognepræst i Melby.

Melby Kirke.

Der er stadig i Aarenes Løb af og til kommet nogle igenem, saa der er Familier fra den første Vækkelses Tid, hvor der nu er dem af tredje Slægtled, der har givet Herren deres Hjerter. Ogsaa en Søn af Skræddermester Andersen er nu blandt de ledende.

Sognets Præg er gennem Aarene ændret meget, saaledes som det ovenfor er berørt. Det er den lettere Forbindelse med Omverdenen, der har bevirket det, men særlig det meget

store Rykind af Københavnerne i Sommermaanederne. Det har ikke kunnet undgaas, at det har bidraget til at verdsliggøre Befolkningen, dels gennem den Adgang til Fortjeneste, som det har givet, dels ved den langtfra altid heldige Paavirkning udefra.

Men, som Paulus skriver til Menigheden i Filippi: „Jeg takker min Gud, saa ofte jeg kommer eder i Hu, idet jeg altid i hver min Bøn beder for eder alle med Glæde . . . forvisset om, at han, som begyndte en god Gerning i eder, vil fuldføre den indtil Jesu Kristi Dag.“